

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
CIVILTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

**AIZGĀDĪBAS UN SASKARSMES TIESĪBAS TEORĒTISKIE
UN PRAKTISKIE ASPEKTI**

MAĢISTRA DARBS

Autors: **Džeina Dervenika**

Studenta apliecības Nr.: dd17031

Darba vadītājs: Mag.iur., lekt. Kristīne Zīle

RĪGA 2022

ANOTĀCIJA

Vecāku un bērnu personiskajās attiecībās sevišķa nozīme ir aizgādības un saskarsmes tiesībām. Darba mērķis ir izpētīt aizgādības un saskarsmes tiesību institūtus, to nozīmi bērna labāko interešu kontekstā. Darba uzdevumi ir izpētīt aizgādības un saskarsmes tiesību institūtu tiesisko regulējumu, saskarsmes tiesības noteikšanas kritērijus un saskarsmes tiesības realizācijas veidus. Darba rezultātā tiek secināts, ka saskarsme ir īstenojama bērna interesēs, tādēļ rīcība pretēji bērna gribai nav pieļaujama. Tiek piedāvāti grozījumi Civillikuma 182. panta otrajā daļā, Ministru kabineta noteikumu Nr. 1037 98.⁴ punkta 2. un 3. apakšpunktā. Tiek rosināts papildināt Civillikuma 182. pantu ar sesto daļu, 182.¹ pantu, Civilprocesa likuma 244.⁸ pantu ar trešo daļu, 244.¹⁵ pantu, 620.²⁴ pantu ar trešo daļu.

Atslēgvārdi: aizgādība, saskarsme, bērns, bāriņtiesa

ANNOTATION

Custody and access rights are particularly important in the relationship between parents and children. The aim is to study custody and access rights, their role in the best interests of the child. The tasks are to research the regulation of the custody and access rights, the criteria for determining the right of access and the ways of exercising access rights. It is concluded that access should be realized in the interest of the child, so actions contrary to the will of the child are forbidden. Amendments are proposed to be made in the second paragraph of Article 182 of the Civil Law, subparagraphs 2., 3. in Article 98.⁴ of Cabinet Regulation no. 1037. It is offered to supplement Article 182 of the Civil Law with sixth paragraph, Article 182.¹ and the Civil Procedure Law Article 244.⁸ with third paragraph, Article 244.¹⁵, Article 620.²⁴ with third paragraph.

Keywords: custody, access, child, Orphan`s Court

SATURS

IEVADS	5
1. AIZGĀDĪBAS UN SASKARSMES TIESĪBAS INSTITŪTI	7
1.1. Aizgādības un saskarsmes tiesības jēdzieni un uzdevumi	7
1.2. Aizgādības un saskarsmes tiesības institūtu vēsturiskā attīstība	13
2. AIZGĀDĪBAS TIESĪBU IEROBEŽOŠANAS UN SASKARSMES TIESĪBAS NOTEIKŠANAS KRITĒRIJI.....	21
2.1. Vecāku kopīga aizgādība un saskarsmes tiesības izmantošana	21
2.2. Aspekti, nosakot bērna labākās intereses saskarsmes tiesības izmantošanas kārtībā	28
2.3. Saskarsmes persona, tās tiesības un pienākumi	35
3. SASKARSMES TIESĪBAS REALIZĀCIJA	42
3.1. Saskarsmes tiesības realizācijas kārtības noteikšanas veidi.....	42
3.2. Nolēmumu, kas izriet no saskarsmes tiesībām, izpilde	48
3.3. Bērna tiesības un pienākumi, īstenojot saskarsmes tiesību.....	56
KOPSAVILKUMS	62
IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI	65

IEVADS

Aizgādības tiesības institūts paredz ikviena bērna tiesības saņemt pienācīgu aprūpi un uzturu no vecākiem, tostarp gadījumos, kad vecāki dzīvo šķirti. Ja vecāki kopdzīvi neturpina, bērnam ir tiesības uz saskarsmi ar kopā nedzīvojošo vecāku. Šie tiesību institūti ir sevišķi nozīmīgi bērna vislabāko interešu nodrošināšanā. Lai gan aizgādības un saskarsmes tiesības Latvijā iepriekš ir pētītas, jāatzīst, ka pēdējo gadu laikā šo institūtu regulējošajos normatīvajos tiesību aktos ir veikti grozījumi, kā arī tie ir papildināti ar tiesību normām, kas vērstas uz bērna tiesību aizsardzību, tādēļ to izpēte ir nepieciešama, īpaši pievēršot uzmanību jaunākajai Latvijas tiesu praksei.

Šis maģistra darbs ir aktuāls ikvienam, kas vēlas izprast aizgādības un saskarsmes tiesību institūtu būtību un to nozīmi bērna labāko interešu nodrošināšanā. Maģistra darbā izdarītās atziņas var noderēt bāriņtiesai, sagatavojot tiesai atzinumu saskarsmes tiesības kārtības noteikšanai, tiesai, nosakot šo kārtību, kā arī zvērinātiem tiesu izpildītājiem, izpildot nolēmumus lietās, kas izriet no saskarsmes tiesībām. Darbā tiks analizēti aspekti, nosakot saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību, pievēršot uzmanību bērna tiesībām un interesēm. Darba ietvaros autore veiks salīdzinājumu starp Latvijas normatīvajiem tiesību aktiem un Lietuvas, Igaunijas, Krievijas Federācijas normatīvajiem tiesību aktiem, analizējot atšķirības aizgādības un saskarsmes tiesību institūtos.

Darbā tiks izmantoti dažādi avoti – Latvijas un ārvalstu normatīvie tiesību akti, grāmatas latviešu, angļu un krievu valodās, publikācijas, interneta resursi, kā arī Latvijas tiesu prakse – tādējādi padziļināti izpētot aizgādības un saskarsmes tiesību institūtus, to lomu bērna interešu nodrošināšanā. Maģistra darba ietvaros autore intervēs Rīgas apgabaltiesas tiesnesi Ilzi Celmiņu, iegūstot vērtīgu informāciju par apstākļiem, kurus tiesa vērtē, nosakot saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību, īpaši pievēršot uzmanību bērna viedokļa aspektam. Tāpat autore intervēs Rīgas apgabaltiesas iecirkņa Nr. 58 zvērinātu tiesu izpildītāju Jāni Stepanovu un Rīgas apgabaltiesas iecirkņa Nr. 59 zvērinātu tiesu izpildītāju Jāni Lazdānu par piespiedu izpildi lietās, kas izriet no saskarsmes tiesībām un praksē esošo problemātiku šo nolēmumu izpildē.

Maģistra darba mērķis – izpētīt aizgādības un saskarsmes tiesību institūtu lomu bērna tiesību aizsardzībā, sniedzot savus ierosinājumus šo institūtu regulējošo normatīvo tiesību aktu uzlabošanā.

Lai sasniegtu darba mērķi tika izvirzīti šādi uzdevumi:

1. noskaidrot aizgādības un saskarsmes tiesību institūtu jēdzienu un uzdevumu, analizējot normatīvos tiesību aktus un tiesu praksi;

2. izpētīt aizgādības un saskarsmes tiesību institūtu vēsturisko attīstību Latvijā;
3. intervēt Rīgas apgabaltiesas tiesnesi Ilzi Celmiņu un zvērinātus tiesu izpildītājus Jāni Stepanovu un Jāni Lazdānu;
4. analizēt saskarsmes tiesības kārtības noteikšanas kritērijus;
5. izpētīt saskarsmes personas jēdzienu un nozīmi bērna interešu nodrošināšanā;
6. noskaidrot veidus, kādos ir nosakāma saskarsmes tiesības izmantošanas kārtība;
7. apzināt bērna tiesības un pienākumus saskarsmes tiesības īstenošanā.

Autore maģistra darbā izmantos tādas zinātniskās pētniecības metodes kā analītiskā, salīdzinošā, vēsturiskā, sistēmiskā, induktīvā, kā arī tiesību socioloģijas metode – eksperta intervēšana. Lai analizētu aizgādības un saskarsmes tiesības institūtus, procesu, kādā tiek noteikta saskarsmes tiesības izmantošanas kārtība un izdarītu secinājumus tiks izmantota analītiskā metode. Salīdzinošā metode tiks izmantota, veicot Latvijas tiesiskā regulējuma salīdzinājumu ar Igauniju, Lietuvu un Krievijas Federāciju. Izmantojot vēsturisko metodi, autore noskaidros aizgādības un saskarsmes tiesības institūtu vēsturisko attīstību Latvijas tiesībās. Sistēmiskā metode tiks izmantota, lai izpētītu aizgādības un saskarsmes tiesību institūtu regulējošo normatīvo tiesību regulējumu. Induktīvā metode tiks izmantota vispārēju secinājumu izdarīšanai no tiesu prakses spriedumiem. Tiesību socioloģijas metode – eksperta intervēšana – tiks izmantota, intervējot Rīgas apgabaltiesas tiesnesi Ilzi Celmiņu un zvērinātus tiesu izpildītājus Jāni Stepanovu un Jāni Lazdānu.

Maģistra darbs sastāv no trīs nodaļām. Pirmajā nodaļā autore apskatīs aizgādības un saskarsmes tiesību institūtu jēdzienus un uzdevumus, kā arī šo institūtu pirmsākumus un vēsturisko attīstību. Otrajā nodaļā tiks analizēta tiesu prakse, nosakot saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību vecākiem, kuri turpina kopīgu aizgādību pār bērnu. Tāpat tiks apskatīti aspekti, nosakot saskarsmes tiesības kārtību un saskarsmes personas jēdziens. Trešajā nodaļā autore izpētīs saskarsmes tiesības realizācijas kārtības noteikšanas veidus, nolēmumu, kas izriet no saskarsmes tiesībām, piespiedu izpildi un bērnam piemītošo tiesību un pienākumu apjomu, īstenojot saskarsmi.

1. AIZGĀDĪBAS UN SASKARSMES TIESĪBAS INSTITŪTI

1.1. Aizgādības un saskarsmes tiesības jēdzieni un uzdevumi

Lai izpētītu aizgādības un saskarsmes tiesības teorētiskos un praktiskos aspektus, autore uzskata, ka ir nepieciešams noskaidrot aizgādības un saskarsmes tiesības jēdzienus un uzdevumus, analizējot dažādus avotus.

Vispirms autore apskatīs un analizēs aizgādības institūta jēdzienu un uzdevumu. Izpētot Latvijas normatīvos tiesību aktus, secināms, ka Civillikumā (turpmāk – CL) ir definēts aizgādības institūts. CL 177. panta otrā daļa nosaka: „Aizgādība ir vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās.”¹ Pēc autores domām, likumdevējs ar šo regulējumu paredz vecāku tiesības un pienākumu rūpēties par bērnu visos jautājumos, kas skar viņa ikdienu. Norādāms, ka aizgādība izriet no radniecības – vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu rodas ar viņa piedzimšanas brīdi un turpinās līdz pilngadības sasniegšanai, pamatojoties uz CL 177. panta pirmo daļu.

CL 177. panta trešā, ceturtnā, piektā, sestā un septītā daļa paskaidro aizgādības saturu. Aizgādība ietver vecāku pienākumu rūpēties par bērnu – aprūpējot viņu, veicot bērna uzraudzību, rūpējoties par viņa mantu. Tāpat vecākiem ir tiesības noteikt bērna dzīvesvietu. Šo jēdzienu nošķiršanai un labākai izpratnei, autore paskaidros to būtību, kas ir ietverta CL regulējumā.

Saskaņā ar CL 177. panta ceturto daļu bērna aprūpe nozīmē viņa uzturēšanu, t.i., ēdiena, apģērba, mājokļa un veselības aprūpes nodrošināšanu, bērna kopšanu un viņa izglītošanu un audzināšanu (garīgās un fiziskās attīstības nodrošināšana, pēc iespējas ievērojot viņa individualitāti, spējas un intereses un sagatavojot bērnu sabiedriski derīgam darbam). Secināms, ka īstenojot bērna aprūpi, vecākiem ir pienākums nodrošināt bērnam pamatvajadzības, tādējādi sagatavojot viņu patstāvīgai dzīvei.

Ievērojot CL 179. panta pirmo daļu, vecāku pienākums ir samērā ar viņu spējām un mantas stāvokli uzturēt bērnu. Šis pienākums gulstas uz tēvu un māti līdz laikam, kad bērns pats var sevi apgādāt. Autore uzsver, ka pienākums uzturēt bērnu ir abiem vecākiem, neatkarīgi no tā, kura vecāka aprūpē bērns atrodas. Latvijas Republikas Augstākā tiesa (turpmāk – LR AT) 2015. gada 7. janvāra spriedumā lietā Nr. SKC-1478/2015 sniedza skaidrojumu jēdzienam „līdz laikam, kad bērns pats var sevi apgādāt” norādot: „CL 179. pants interpretējams tā, ka bērns, kurš mācās vidējās vai augstākās mācību iestādes

---

¹ Civillikums: LV likums. Pieņemts 28.01.1937. [20.02.2022.]

dienas nodaļā un nav vecāks par 24 gadiem, ir uzskatāms par nespējīgu sevi apgādāt, līdz ar to vecākiem ir pienākums uzturēt bērnu. Turpretī, ja bērns ir vecāks par 24 gadiem un turpina mācīties, tad pieņemams, ka bērns spēj sevi apgādāt un vecākiem vairs nav pienākums uzturēt bērnu.”² Autore secina, ka vecāku pienākums uzturēt bērnu neizbeidzas ar viņa pilngadības sasniegšanu, ja bērns pēc vidējās izglītības iegūšanas turpina mācīties.

Pienākums uzturēt bērnu, nodrošinot viņam pietiekamu daudzumu ēdiena, apģērba, medikamentu, sedzot izdevumus, kas saistās ar izglītības iegūšanu, nozīmē arī pienākumu maksāt uzturlīdzekļus. Saskaņā ar CL 179. panta pirmo daļu, strīdu par uzturlīdzekļiem bērnam izšķir tiesa. Norādāms, ka visbiežāk strīdi par uzturlīdzekļiem rodas brīdī, kad vecāki sāk dzīvot šķirti. 2013. gada 18. janvāra Ministru kabineta noteikumi Nr. 37 „Noteikumi par minimālo uzturlīdzekļu apmēru bērnam”³ nosaka minimālo uzturlīdzekļu apmēru, kuru vecākam ir pienākums nodrošināt bērnam. 2022. gadā vecākam ir jānodrošina uzturlīdzekļi vismaz 125,00 EUR apmērā bērnam līdz septiņu gadu vecumam, savukārt bērnam pēc septiņu gadu vecuma uzturlīdzekļu apmērs, kuru ir pienākums ik mēnesi segt, ir 150,00 EUR. Autoresprāt, bērna uzturēšanas izmaksas ir ievērojami lielākas par minimālo uzturlīdzekļu apmēru, kas vecākam ir jāspēj nodrošināt, taču, neskatoties uz to, vecāks, pie kura bērns nedzīvo, bieži vien nepilda savu pienākumu uzturēt bērnu.

CL 177. panta piektajā daļā ir minēts, ka bērna uzraudzība nozīmē rūpes par bērna paša drošību un trešās personas apdraudējuma novēršanu. Autore spriež, ka vecākiem ir pienākums pārliedzināties, vai bērna veselība un dzīvība netiek apdraudēta, vienlaikus izglītojot bērnu par dažādiem drošības aspektiem, piemēram, drošību uz ceļa, ūdenī, kā arī drošības pasākumiem, kas jāievēro, izmantojot uguni un elektrību. Tāpat vecākiem ir pienākums nodrošināt bērnam drošu dzīvesvietu.

Ievērojot CL 177. panta sesto daļu, ar vecāku tiesībām noteikt bērna dzīvesvietu saprotama dzīvesvietas ģeogrāfiskā izvēle un mājokļa izvēle. Jānorāda, ka šīs vecāku tiesības var tikt ierobežotas CL 203. panta kārtībā, gadījumā, ja bāriņtiesa atzīst, ka pastāv šķēršļi, kas vecākiem liedz iespēju aprūpēt bērnu.

Savukārt rūpes par bērna mantu nozīmē gādību par bērna mantas uzturēšanu un izmantošanu tās saglabāšanai un vairošanai, ko paredz CL 177. panta septītā daļa. Neskatoties uz to, ka vecāki pārvalda nepilngadīgajam piederošo mantu ar aizbildņa tiesībām un pienākumiem saskaņā ar CL 191. pantu, likumdevējs ir noteicis vairākus gadījumus, kad vecākiem ir jālūdz atļauja bāriņtiesai rīkoties ar bērna mantu. Tas noteikts, lai aizsargātu

---

² Augstākās tiesas Civillietu departamenta 07.01.2015. spriedums lietā Nr. SKC-1478/2015, 8.2.p. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/tiesibu-aktu-raditajs> [aplūkots 22.02.2022.]

³ Noteikumi par minimālo uzturlīdzekļu apmēru bērnam: Ministru kabineta 2013.gada 15.janvāra noteikumi Nr.37 [23.02.2022.]

bērna mantiskās intereses no vecāku bezatbildības un ļaunprātīgas rīcības. Bāriņtiesai, ievērojot CL 186. panta pirmo daļu, jautājumos, kas skar nepilngadīgajam piederošo mantu, ir jānoskaidro abu vecāku viedoklis, kas praksē ne vienmēr tiek darīts.⁴

Izvērtējot aizgādības institūta definīciju un saturu, autore secina, ka aizgādības institūta uzdevums ir nodrošināt, ka vecāki rūpēsies par bērnu, nodrošinot viņam uzturu, pamatvajadzības, drošu vidi, vienlaikus gādājot par bērna mantu. Pēc autores domām, aizgādības institūtam būtu jāparedz arī tas, ka vecāki nodrošina bērnam dzīvi harmoniskā, ģimeniskā un satiecīgā vidē, veicinot savstarpēju mīlestību, cieņu un sapratni, ņemot vērā vecāku būtisko lomu bērna attīstībā un personības veidošanā.

Analizējot aizgādības institūtu, jānorāda, ka ir nošķirami divi jēdzieni – kopīga aizgādība un atsevišķa aizgādība. Ievērojot CL 178. pantu, kopīgu aizgādību īsteno gan kopā dzīvojoši vecāki, gan šķirti vecāki. Jautājumos, kas var būtiski ietekmēt bērna attīstību, vecākiem ir jāpieņem lēmums kopīgi. Savukārt gadījumā, ja vecāki dzīvo šķirti, tad bērna aprūpi īsteno tas vecāks, pie kura bērns dzīvo. Saskaņā ar CL 178. panta ceturto daļu, vecāku kopīga aizgādība izbeidzas, kad, pamatojoties uz vecāku vienošanos vai tiesas nolēmumu, tiek nodibināta viena vecāka atsevišķa aizgādība. Tādējādi vecāki var savstarpēji vienoties, ka viens no viņiem īsteno atsevišķu aizgādību, savukārt gadījumā, ja starp vecākiem pastāv strīds, lēmumu par atsevišķas aizgādības nodibināšanu pieņem tiesa.

Lemjot par atsevišķu aizgādību, gan vecākiem, gan tiesai ir jāievēro bērna tiesību aizsardzības princips. Bērnu tiesību aizsardzības likuma (turpmāk – BTAL) 6. panta pirmā daļa nosaka, ka tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, bērna tiesības un intereses ir prioritāras.⁵ Autore norāda, ka kopīga vecāku aizgādība nodrošina bērnam iespēju pilnvērtīgi attīstīties, saņemot padomus un ieklausoties abu vecāku viedoklī. Atsevišķas aizgādības nodibināšanai jāpastāv acīmredzamiem faktiem, ka viens no vecākiem var apdraudēt bērna intereses. Minēto ir norādījusi arī LR AT 2014. gada spriedumā lietā Nr. SKC-[A]/2014: „Lai noteiktu viena vecāka atsevišķu aizgādību, tiesai jāiegūst pārliecinoši pierādījumi, ka pušu domstarpības bērnu aprūpē un uzraudzībā ir tik dziļas, ka apdraud bērna normālu attīstību. Atsevišķas aizgādības nodibināšana nevar tikt pamatota ar iespējamām grūtībām vecāku kopīga, saskaņota lēmuma pieņemšanā attiecībā uz dažādiem bērnu audzināšanas jautājumiem, jo tieši izsvērtu lēmumu pieņemšana, kuros piedalās abi vecāki, neskatoties uz pastāvošajām domstarpībām viņu starpā, ir bērnu interesēs.”⁶ Autore jau iepriekš uzsvēra vecāku būtisko lomu bērna attīstībā, audzināšanā un identitātes veidošanā, tādēļ likumdevējs

⁴ Tieslietu ministrija: Pētījums Ģimenes tiesībās Civillikuma Ģimenes tiesību daļas modernizācijai, 2008, 174.lpp. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv/node/2036> [aplūkots 23.02.2022.]

⁵ Bērnu tiesību aizsardzības likums: LV likums. Pieņemts 19.06.1998. [22.02.2022.]

⁶ Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.g. spriedums lietā Nr. SKC-[A]/2014, 12.3.p. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/tiesibu-aktu-raditajs> [aplūkots 22.02.2022.]

ir pamatoti, visos jautājumos, kas skar bērnu, par prioritāti izvirzījis bērna tiesības un intereses, nosakot visām personām pienākumu tās ievērot. Jānorāda, ka atsevišķas aizgādības nodibināšana CL 178. panta ceturtnās daļas izpratnē ir jānošķir no aizgādības tiesību atņemšanas, ko reglamentē CL 200. pants. Ņemot vērā, ka vecākiem nav tiesību uz saskarsmi ar bērnu, ja ir atņemtas aizgādības tiesības, autore šī darba ietvaros neapskatīs CL 200. pantu un no tā izrietošās sekas.

Salīdzinot Lietuvas un Igaunijas normatīvo tiesību regulējumu, secināms, ka abās valstīs ir definēta aizgādība un no tās izrietošie pienākumi. Lietuvas Civilkodekss aizgādības definēšanai paredz vecāku pienākumu rūpēties par bērniem līdz viņu pilngadības sasniegšanai, nosakot, ka vecākiem ir tiesības un pienākums pienācīgi izglītēt un audzināt savus bērnus, rūpēties par viņu veselību un, ņemot vērā viņu fizisko un garīgo stāvokli, radīt labvēlīgus apstākļus bērnu pilnvērtīgai un harmoniskai attīstībai, lai bērns būtu gatavs neatkarīgai dzīvei sabiedrībā.⁷ Savukārt Igaunijas Ģimenes tiesību likums nosaka, ka vecākiem ir pienākums un tiesības rūpēties par savu nepilngadīgo bērnu (vecāka aizgādības tiesības). Vecāka aizgādības tiesības ietver tiesības rūpēties bērnu, viņa mantu un lemt ar bērnu saistītos jautājumus.⁸ Secināms, ka visas Baltijas valstis normatīvajos tiesību aktos nosaka vecāku pienākumu rūpēties par nepilngadīgu bērnu.

Ņemot vērā Krievijas Federācijas vēsturisko ietekmi uz Latvijas tiesību veidošanos, autore apskatīs aizgādības normatīvo regulējumu Krievijas Federācijā. Krievijas Federācijas ģimenes kodekss nosaka, ka katram bērnam ir tiesības iespēju robežās dzīvot un tikt audzinātam ģimenē, tiesības zināt savus vecākus, tiesības uz viņu aprūpi, tiesības dzīvot kopā ar viņiem, izņemot, ja tas ir pretrunā viņa interesēm.⁹ Savukārt vecākiem ir tiesības un pienākums audzināt savus bērnus. Vecāki ir atbildīgi par savu bērnu audzināšanu un attīstību. Viņiem ir pienākums rūpēties par savu bērnu veselību, fizisko, garīgo un morālo attīstību. Saskaņā ar Krievijas Federācijas ģimenes kodeksu, vecākiem ir pienākums nodrošināt, lai viņu bērni iegūst vispārējo izglītību.¹⁰ Salīdzinot Latvijas normatīvo tiesību regulējumu ar Krievijas Federācijas, autore secina, ka Krievijas Federācijas ģimenes kodeksā papildus pienākumiem, kas izriet no aizgādības tiesībām, ir ietverts vecāku pienākums nodrošināt, lai bērns iegūtu vispārējo izglītību. Saskaņā ar Satversmes 112. pantu¹¹, Latvijā vecākiem ir pienākums nodrošināt, ka bērns iegūst pamatizglītību.

⁷ Civil Code of the Republic of Lithuania [Lietuvas Civilkodekss]. 3.155.p. Vilnius: 18.07.2000. Pieejams: http://bibliotecanonica.net/docsac/btcacj.htm#_Toc231739396 [aplūkots 23.02.2022.]

⁸ Family Law Act [Ģimenes tiesību likums]. 116.p. 18.11.2009. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013016/consolide> [aplūkots 23.02.2022.]

⁹ Семейный кодекс Российской Федерации [Krievijas Federācijas ģimenes kodekss]. 54.p. 08.12.1995. Pieejams: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody&nd=102038925> [aplūkots 24.02.2022.]

¹⁰ 63.p.

¹¹ Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [24.02.2022.]

Analizējot saskarsmes tiesības institūta jēdzienu un uzdevumu, norādāms, ka saskarsmes tiesība paredz noteikt savstarpēju attiecību un kontaktu uzturēšanu starp bērnu un vecākiem vai citām personām, ievērojot bērna vislabākās intereses. Jānorāda, ka saskarsmes tiesība nav aizgādības tiesību daļa kā to kļūdaini mēdz norādīt, bet gan patstāvīga tiesība un tā var būt arī personām, kurām nav aizgādības tiesību, piemēram, māsām un brāļiem.¹²

LR AT 2017. gada spriedumā lietā Nr. SKC-[E]/2017 uzsvēra, ka, nodibinot atsevišķu aizgādību, otram vecākam paliek tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar bērnu¹³, proti, atsevišķas aizgādības gadījumā vienam vecākam ir visas tiesības un pienākumi, kas izriet no aizgādības tiesībām, savukārt otram vecākam ir saskarsmes tiesība. Bērna vecākam, kuram ir saskarsmes tiesība, nav tiesību pieņemt lēmumu jautājumos, kas skar bērna audzināšanu un izglītošanu.¹⁴

Likumdevējs, definējot saskarsmes tiesību, CL 181. panta pirmajā daļā ir noteicis: „Bērnam ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar jebkuru no vecākiem (saskarsmes tiesība).” Minētā panta otrās daļas pirmais teikums paredz, ka katram vecākam ir pienākums un tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar bērnu. CL 181. panta trešā daļa papildina saskarsmes tiesības definīciju, paredzot: „Bērnam ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar brāļiem, māsām un vecvecākiem, kā arī citām personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, ja tas atbilst bērna interesēm (saskarsmes tiesība).” Ņemot vērā, ka darba ietvaros autore pēta bērna un vecāku savstarpējas attiecības, kā arī no tām izrietošās tiesības un pienākumus, saskarsmes tiesība šī darba ietvaros tiks analizēta kā bērnu un vecāku tiesība uzturēt personiskas attiecības, veidojot savstarpēju saikni. Vienlaikus jāuzsver, ka saskarsmes tiesība no bērna puses ir tiesība, savukārt no vecāku – tiesība un pienākums.

Saskarsmes tiesība ietver sevī kontaktu uzturēšanu ar vecāku, kas ikdienā bērnu neaprūpē, piemēram, īslaicīgas tikšanās, sarunas, izmantojot dažādus saziņas līdzekļus un platformas, vecāka piedalīšanos dažādos pasākumos ar bērnu, nakšņošanu otra vecāka dzīvesvietā, nedēļas nogaļu un atvaļinājumu pavadīšanu kopā ar vecāku, ar kuru bērns nedzīvo,¹⁵ braukšanu kopīgos ceļojumos un svētku dienu atzīmēšanu.

¹² Pētersone Z. Komentārs Civilprocesa likuma 244.¹ pantam. Grām.: Civilprocesa likuma komentāri. II daļa (29.-60.¹ nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Sagatavojis autoru kolektīvs Prof. K.Torgāna un A.Laviņa zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2021, 65.lpp.

¹³ Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017.g. spriedums lietā Nr. SKC-[E]/2017, 9.4.p. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2017> [aplūkots 22.02.2022.]

¹⁴ Tieslietu ministrija: Pētījums Ģimenes tiesībās Civillikuma Ģimenes tiesību daļas modernizācijai, 2008, 173.lpp. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv/node/2036> [aplūkots 23.02.2022.]

¹⁵ Celmiņa I., Daugule D. Saskarsmes tiesību īstenošanas problemātika. Jurista Vārds, 2019, Nr.46, 10.-24.lpp.

Saskaņā ar CL 181. panta otro daļu, vecākam, kurš nedzīvo kopā ar bērnu, ir tiesības saņemt ziņas par viņu, it īpaši ziņas par viņa attīstību, veselību, sekmēm mācībās, interesēm un sadzīves apstākļiem. Secināms, ka vecākam, kuram ir saskarsmes tiesība ir tikai tiesības saņemt ziņas par jautājumiem, kas būtiski skar bērna intereses, taču nav tiesību piedalīties šo jautājumu lemlēmšanā. Pēc autores domām, vecākam, kura aprūpē bērns atrodas, tomēr būtu jāuzklausa otra vecāka viedoklis svarīgu lēmumu pieņemšanā, piemēram, par bērna veselību, izglītošanu, audzināšanu.

No Satversmes 110. panta izriet bērna tiesības pēc iespējas saglabāt saikni ar savu ģimeni, izņemot, ja ģimene ir īpaši nefunkcionāla. Ņemot vērā, ka tiesības dzīvot labvēlīgā un pilnvērtīgā ģimenē ir svarīgākās bērna tiesības, to ierobežošana ir jādara tikai izņēmuma gadījumos.¹⁶ Autore norāda, ka atbilstoši Satversmes 110. pantam, bērna un vecāku savstarpējās saiknes uzturēšana ir jānodrošina, lai bērns pilnvērtīgi attīstītos un uzaugtu ģimenē, kurā par viņu rūpējas abi vecāki. Gadījumā, ja ģimene ir kļuvusi nefunkcionāla, tajā ir emocionāla vai fiziska vardarbība, bērna saskarsmi ar vecākiem var ierobežot.

Bērna tiesības uzturēt ciešus kontaktus ar vecākiem paredz arī Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 24. panta trešā daļa nosakot: „Katram bērnam ir tiesības regulāri uzturēt personiskas attiecības un tiešus sakarus ar abiem vecākiem, izņemot gadījumus, kad tas ir pretrunā viņa interesēm.”¹⁷ Norādāms, ka Eiropas Savienības Pamattiesību hartā papildus CL iekļautajām bērna tiesībām uz saskarsmi ar vecākiem, ir ietverts, ka bērnam ir tiesības uz regulāru kontaktu uzturēšanu ar vecākiem. Autoresprāt, jēdziens „regulāri” Eiropas Savienības Pamattiesību hartas izpratnē nozīmē pietiekami patstāvīgi, lai, īstenojot saskarsmes tiesību ar vecāku, veidotos abpusēja emocionāla saikne.

Arī Apvienoto Nāciju Organizācijas pieņemtajā Bērnu tiesību konvencijas 9. panta trešajā daļā ir iekļautas bērna tiesības izmantot saskarsmes tiesību, paredzot: „Dalībvalstis respektē no viena vai abiem vecākiem šķirta bērna tiesības pastāvīgi uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar abiem vecākiem, izņemot gadījumus, kad tas ir pretrunā bērna interesēm.”¹⁸ Secināms, ka bērna tiesības izmantot saskarsmes tiesību ar abiem vecākiem ir starptautiski atzīta tiesība, kuru valstīm ir pienākums ievērot, vienlaikus pārliedzinoties par bērna vislabāko interešu nodrošināšanu.

Tiesības vecākiem uzturēt personiskus un ciešus kontaktus ar bērnu paredz arī Lietuvas un Igaunijas normatīvie tiesību akti. Lietuvas Civilkodeksā ir noteikts, ka tēvam vai mātei,

---

¹⁶ Dupate K., Reine I. Satversmes 110.pants. Valsts aizsargā un atbalsta laulību – savienību starp vīrieti un sievieti, ģimeni, vecāku un bērnu tiesības. Valsts īpaši palīdz bērniem invalīdiem, bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības vai cietuši no vardarbības. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas vēstnesis, 2011, 599.lpp.

¹⁷ Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Parakstīta Nicā 07.12.2000. [22.02.2022.]

¹⁸ ANO Bērnu tiesību konvencija. Pieņemta 20.11.1989. [23.02.2022.]

kas dzīvo atsevišķi no bērna, ir tiesības sazināties ar bērnu un iesaistīties jautājumos, kas skar viņa izglītību. Bērnām, kuru vecāki ir šķirti, ir tiesības patstāvīgi un tieši sazināties ar abiem vecākiem neatkarīgi no viņu dzīvesvietas. Lietuvas parlaments papildus ir noteicis, ka tēvs vai māte, pie kura bērns dzīvo, nedrīkst traucēt otra vecāka kontaktu uzturēšanai ar bērnu vai iespējai iesaistīties bērna izglītībā.¹⁹

Arī Igaunijas Ģimenes tiesību likumā ir nostiprināts saskarsmes tiesības institūts, paredzot, ka bērnam ir tiesības uzturēt personisku kontaktu ar abiem vecākiem, savukārt abiem vecākiem ir pienākums un tiesības uzturēt personisku kontaktu ar savu bērnu. Igaunijas normatīvais regulējums līdzīgi kā Lietuvas, nosaka otra vecāka pienākumu atturēties no darbībām, kas kaitē bērna un otra vecāka attiecībām vai kavē bērna audzināšanu.²⁰

Krievijas Federācijas ģimenes kodeksā ir noteiktas bērna tiesības sazināties ar abiem vecākiem, vecvecākiem, brāļiem, māsām un citiem radniekiem. Vecāku laulības šķiršana, atzišana par neesošu vai vecāku šķirtība neietekmē bērna tiesības. Gadījumā, ja vecāki ir šķīrušies, bērnam ir tiesības sazināties ar katru no viņiem, arī tad, ja viņi dzīvo dažādās valstīs.²¹ Vecākam, kurš dzīvo atsevišķi no bērna, ir tiesības sazināties ar bērnu, piedalīties viņa audzināšanā un risināt bērna izglītības jautājumus. Savukārt vecākam, pie kura bērns dzīvo, nedrīkst traucēt bērna saziņu ar otru vecāku, ja šāda saziņa nekaitē bērna fiziskajai un garīgajai veselībai, kā arī tikumiskajai attīstībai.²²

Izpētot Baltijas valstu un Krievijas Federācijas normatīvo tiesību regulējumu, autore secina, ka visās valstīs ir noteiktas bērna tiesības izmantot saskarsmes tiesību ar vecākiem, tādējādi veicinot savstarpējas emocionālas saiknes izveidošanos un ievērojot bērna tiesības uzaugt pilnvērtīgā ģimenē. Tāpat ir noteiktas vecāku tiesības sazināties ar bērnu, uzturēt ar viņu kontaktus un piedalīties bērna audzināšanā. Līdzīgi kā tas ir noteikts Lietuvas, Igaunijas un Krievijas Federācijas normatīvajos tiesību aktos, arī CL 181. panta ceturtnā daļa nosaka pienākumu jebkurai personai atturēties no darbībām, kas varētu negatīvi iespaidot bērna un vecāka attiecības. Vienlaikus autore norāda, ka šis pienākums izriet no un saskarsmes tiesības būtības.

1.2. Aizgādības un saskarsmes tiesības institūtu vēsturiskā attīstība

Lai izpētītu aizgādības un saskarsmes tiesības vēsturisko attīstību, autore vispirms apskatīs, kādus pienākumus un tiesības vecākiem bērnu audzināšanā paredzēja romiešu un

---

¹⁹ 3.170.p.

²⁰ 143.p.

²¹ 55.p.

²² 66.p.

grieķu tiesībās, ievērojot to, ka Eiropas tiesības, tai skaitā Latvijas tiesības, ir attīstījušās no trīs kultūrām – romiešu, grieķu un ebreju.²³

Senās Romiešu un Grieķu tiesībās vecāku un bērnu juridiskās attiecības noteica tēva varas institūts.²⁴ Tēva varai bija pakļauti bērni – dēli un neizprecētās meitas, mazbērni, mazmazbērni. Šie ģimenes locekļi bija pakļauti tēva varai līdz viņa mūža galam.²⁵ Sākotnēji tēva vara izpaudās kā absolūtas kundzības tiesības par bērnu – tēvs bērnu varēja pamest, pārdot un pat nogalināt.²⁶ Autore norāda, ka šāda varas izpausme pār bērnu mūsdienās nav iedomājama, jo pastāv citas morāles normas un tiesību principi, tāpat mūsdienās bērna tiesībām ir prioritārs raksturs attiecībā pret vecāku tiesībām un interesēm.

Īstenojot savu varu, tēvam bija tiesības piespiest paklausīt bērnu, izmantojot dažādus pārmācīšanas līdzekļus. Jānorāda, ka klasiskā laikā juristi ieteica tēvam, audzinot bērnu, izturēties žēlsirdīgi. Ja tēvs pret bērnu izturējās ļauni un nežēlīgi, valsts vara piespieda tēvu atbrīvot bērnu no savas varas.²⁷ Autore šajā valsts varas izpausmē saskata līdzību ar mūsdienu CL 203. pantu, kurš paredz iespējamību vecākam pārtraukt aizgādības tiesības, īstenojoties konkrētiem apstākļiem.

Jaunajos laikos, izlīdzinoties vīra un sievas tiesiskajam stāvoklim, tēva varu pār bērniem nomainīja vecāku vara.²⁸ Vecāku varas institūts bija iekļauts arī Baltijas vietējo likuma kopojuma III daļā jeb Baltijas Civillikumā (turpmāk – BCL), kas ir nozīmīgākais avots 1937. gada Latvijas CL.²⁹ BCL 197. pants paredzēja: „Personiskās attiecībās tēvs un māte kopīgi bauda vecāku varas tiesības kā par saviem likumīgiem, tā arī par tiem pieskatītiem abu dzimumu bērniem. Kad tēvam ar māti rodas domstarpības, priekšroka dodama tēva gribai.”³⁰ Šajā pantā, attiecībā uz domstarpību risināšanu, autore saskata vēsturisko tēva varas institūtu, ko BCL pārņēma ietekmējoties no romiešu un grieķu kultūras. Saskaņā ar CL 178. panta trešo daļu, pašreiz vecāku domstarpības izšķir bāriņtiesa, ja likumā nav noteikts citādi.

BCL 199. pants noteica vecāku pienākumu rūpēties par bērnu: „Vecākiem jā rūpējas par viņu varā stāvošo bērnu dzīvību un veselību, jāgādā viņiem, saskaņā ar savu kārtu un līdzekļiem, uzturs un apģērbs un jādod viņiem laba kristīga audzināšana.”³¹ Mūsdienu CL

²³ Osipova S. Eiropas tiesību priekšvēsture. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017, 11.lpp.

²⁴ Valters P. Valsts un tiesību vēsture jēdzienos un terminos. Rīga: Divergens, 2001, 216.lpp.

²⁵ Kalniņš V. Romiešu civiltiesību pamati. Rīga: Zvaigzne, 1977, 84.lpp.

²⁶ Ibid. 87.lpp.

²⁷ Ibid.

²⁸ Valters P., 2001, 216.lpp.

²⁹ Sanita Osipova: Tiesību evolūcija Latvijas teritorijā Krievijas impērijas sastāvā. Pieejams: <https://www.lu.lv/lv/zinatne/programmas-un-projekti/petniecibas-projekti-latvijas-universitate/2006/osipova/> [aplūkots 27.02.2022.]

³⁰ Vietējo civillikumu kopojums. Vietējo likumu kopojuma III. daļa. Tulkojums ar pārgrozījumiem un papildinājumiem, kas izdoti līdz 1927.g. 31. decembrim, un ar dažādiem paskaidrojumiem Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojumā. Rīga: Valters un Rapa, 1928, 52.lpp.

³¹ Ibid. 53.lpp.

neparedz vecāku pienākumu bērnu audzināt atbilstoši kristīgajām vērtībām, kas, pēc autores domām, varētu būt izskaidrojams ar to, ka baznīcas un reliģijas ietekme mūsdienu sabiedrībā nav tik noteicoša un ikvienam ir tiesības uz ticības brīvību, ko paredz arī Satversmes 99. pants.

Autori pārsteidza, ka BCL, līdzīgi kā romiešu tiesībās, bija iekļautas vecāku tiesības lietot mājas pārmācības līdzekļus nepaklausīgiem bērniem. BCL 206. pants paredzēja: „Pret nepaklausīgiem un stūrgalvīgiem bērniem, kamēr tie nav pilngadīgi, vecākiem ir tiesība lietot mājas pārmācības līdzekļus. Bet ja tie paliek bez sekmēm un bērni turpina dzīvi, kura apkauno viņus pašus un kaitē citiem, tad vecāki var tos bērnus, kuri neatrodas valsts dienestā, nodot sodīšanai valsts varai, vai ieslodzīt cietumā pēc 1885. gada Sodu likumu 1592. panta.”³² Jānorāda, ka vecākiem mūsdienās nav tiesības lietot pret bērniem mājas pārmācības līdzekļus vai ieslodzīt viņus cietumā, taču ir tiesības vērsties pēc palīdzības bāriņtiesā, pamatojoties uz CL 185. panta pirmo daļu. Autore uzsver, ka gan emocionāla, gan fiziska vardarbība pret bērniem nav pieļaujama un attaisnojama.

Attiecībā uz bērnu pienākumiem pret vecākiem BCL 209. pants noteica: „Bērniem no savas puses jāparāda vecākiem vārdos un darbos paklausība, godbijība un mīlestība, pacietīgi jāpieņem viņu pamācības un norādījumi, jāciena viņu piemiņa pat pēc viņu nāves un, ja viņi krīt bezpalīdzības stāvoklī un nabadzībā, pēc saviem spēkiem jāgādā par viņiem un jābūt viņiem par atbalstu.”³³ Autoresprāt, šis pants paredzēja bērniem pienākumu izturēties pret vecākiem ar cieņu, nosakot arī pienākumu uzturēt vecākus, līdzīgi kā to pašlaik paredz CL 188. panta pirmā daļa.

Izpētot BCL, autore secina, ka tajā nebija paredzēta saskarsmes tiesība mūsdienu izpratnē, kas paredzētu bērnu un vecāku tiesības uz savstarpēju kontaktu un attiecību uzturēšanu.

1937. gadā tika pieņemts CL, kurš ģimenes tiesību daļā regulēja laulības, radniecības, aizgādības un aizbildnības attiecības. Vecāku un bērnu attiecībās bija izteikta sevišķa atšķirība ne tikai laulībā un ārīnā laulībā dzimušo bērnu izcelšanās noteikšanā, bet arī viņu tiesiskajās attiecībās ar vecākiem un citiem radniekiem.³⁴

Latvijas aneksija PSRS sastāvā 1940. gadā pārtrauca neatkarīgās Latvijas ģimenes likumdošanu uz pusgadsimtu.³⁵ Vecāku personiskās tiesības un pienākumus pret bērniem Latvijā Padomju laikos regulēja Latvijas PSR Laulības un ģimenes kodekss (turpmāk – LPSR

---

³² Vietējo civillikumu kopojums, 1928, 54.lpp.

³³ Ibid. 55.lpp.

³⁴ Vēbers J. No neatkarīgas Latvijas nodibināšanas 1918.gadā līdz neatkarības atjaunošanai 1991.gadā. Grām.: Civillikuma komentāri. Ģimenes tiesības. Rīga: Mans īpašums, 2000, 113.lpp.

³⁵ Ibid.

LĢK).³⁶ Saskaņā ar LPSR LĢK 61. pantu tēvam un mātei bija vienlīdzīgas tiesības un pienākumi pret saviem bērniem, arī gadījumos, ja laulība ir šķirta. LPSR LĢK 62. pants noteica vecāku tiesības un pienākumus pret bērniem: „Vecākiem ir jāaudzina savi bērni saskaņā ar komunisma cēlāju morāles kodeksu, jā rūpējas par viņu fizisko attīstību, izglītošanu un sagatavošanu sabiedriski derīgam darbam. Nepilngadīgo bērnu tiesības un intereses jā aizstāv viņu vecākiem, kas ir bērnu likumiskie pārstāvji bez speciāla pilnvarojuma. Vecāku tiesības nevar realizēt pretrunā bērnu interesēm.”³⁷ Secināms, ka LPSR LĢK tika iekļauta bērnu tiesību interešu aizsardzība attiecībā ar vecākiem.

Ievērojot LPSR LĢK 64. pantu, gadījumā, ja vecāki nedzīvoja kopā, nepilngadīgo bērnu dzīvesvietu noteica vecāki, savstarpēji vienojoties. Ja vecāki nespēja vienoties, strīdu izšķīra tiesa.³⁸ Tiesai, izšķirot šādu strīdu, primāri bija jāņem vērā bērna intereses. Tāpat tiesa ņēma vērā, kurš no vecākiem vairāk rūpējās par bērniem un parāda viņiem lielāku uzmanību, tika apsvērts bērna vecums un viņa pieķeršanās vienam vai otram vecākam, tiesa ņēma vērā vecāku personiskās īpašības un iespējas radīt bērnam atbilstošus audzināšanas apstākļus. Izlemjot jautājumu par bērna dzīvesvietu, izšķirošais faktors nebija tas, ka vienam no vecākiem ir labāki materiālie un sadzīves apstākļi.³⁹

Lai gan LPSR LĢK tāpat kā BCL neparedzēja saskarsmes tiesības institūtu mūsdienā izpratnē, LPSR LĢK 65. pants noteica: „Ja vecāki nevar vienoties, kā atsevišķi dzīvojošais tēvs vai māte piedalīsies bērna audzināšanā, un nepilda aizbildnības vai aizgādības iestāžu norādījumus, tās ir tiesīgas griezties tiesā, lai izšķirtu strīdu. Aizbildnības un aizgādības iestādes var uz noteiktu laiku atņemt tam no vecākiem, kurš nedzīvo kopā ar bērnu, tiesības satikties ar viņu, ja tas traucē bērnu normālu audzināšanu un viņu kaitīgi ietekmē.”⁴⁰ Autore secina, ka Latvijas Padomju tiesībās, līdzīgi kā to pašlaik paredz CL 182. panta trešā daļa, atsevišķi dzīvojošā vecāka tiesības tikt ar bērnu varēja ierobežot, ja tas bija bērna interesēs.

Atjaunojot 1937. gada CL ģimenes tiesību daļu 1993. gada 1. septembrī, likumdevējs sajauca divas dažādas tiesību sistēmu izpratnes, iekļaujot vecāku varas regulējumā gan ģermāņu tiesību izpratnē pastāvošo vecāku varas institūtu, gan padomju tiesībās pastāvošās ģimenes tiesību nostādnes, kas noteica vecāku tiesības un pienākumus.⁴¹ Tika veikti arī būtiski grozījumi sākotnējā CL 1937. gada redakcijā, nosakot abu laulāto līdztiesību gan mantiskajās, gan personiskajās attiecībās, tādējādi izslēdzot norādes uz vīra dominējošo lomu

³⁶ Tieslietu ministrija: Pētījums Ģimenes tiesībās Civillikuma Ģimenes tiesību daļas modernizācijai, 2008, 172.lpp. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv/node/2036> [aplūkots 23.02.2022.]

³⁷ Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas laulības un ģimenes kodekss. Otrais teksts ar pielikumiem, kuros ievietoti pa pantiem sistematizēti materiāli. Rīga: Liesma, 1977, 29-30.lpp.

³⁸ Ibid. 30.lpp.

³⁹ Vēbers J. Latvijas PSR ģimenes tiesības. Rīga: Zvaigzne, 1984, 94.lpp.

⁴⁰ Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas laulības un ģimenes kodekss, 1977, 30-31.lpp.

⁴¹ Pēlmane L. Vecāku varas institūta transformācija vecāku aizgādības tiesībās. Jurista vārds, 2010, Nr. 29 (624).

laulībā.⁴² Tāpat tika grozītas normas par ārļaulības bērniem un adopciju, jo tās par prioritāti bija izvirzījušas ģimenes mantiskās attiecības, nevis bērna intereses.⁴³

1993. gada 1. septembrī atjaunotajā 1937. gada CL ģimenes tiesību daļā 177. pants noteica: „Līdz pilngadības (219. p:) sasniegšanai bērni atrodas vecāku varā. Laulības laikā abi vecāki izlieto šo varu kopīgi. Ja starp laulātajiem izceļas domstarpības, tās izšķir bāriņtiesa, ja likumā nav noteikts citādi.”⁴⁴ Tādējādi secināms, ka lai vecāki varētu realizēt vecāku varu kopīgi, viņiem bija jāatrodas laulībā. Autore uzskata, ka šāds regulējums noteica vecākiem pienākumu laulāties, lai īstenotu kopīgu vecāku varu, tādējādi ierobežojot vecāku tiesības pašiem izlemt, vai noslēgt laulību vai turpināt kopdzīvi bez savu attiecību reģistrēšanas.

Tāpat jānorāda, ka 1993. gada 1. septembra CL redakcijā bērni tika iedalīti laulībā un ārļaulībā dzimušos, kas, pēc autores domām, nav pieņemami un atbilstoši mūsdienu vecāku un bērnu tiesību izpratnei, veicinot diskrimināciju starp bērniem, kas ir dzimuši laulībā un bērniem, kuru vecāki nav laulājušies. Apstāklim, ka bērns ir dzimis laulībā, nevajadzētu būtu nozīmei, jo likumdevējam būtu jāparedz visiem bērniem tiesiskajās attiecības, kas viņus skar, vienādas tiesības un pienākumus.

1993. gada 1. septembra CL redakcija vēl neparedzēja aizgādības institūtu, taču papildus vecāku varas institūtam noteica vecāku pienākumus bērna audzināšanā. 179. pants paredzēja: „Vecāku pienākums ir rūpēties samērā ar viņu mantas un sabiedrisko stāvokli par viņu varā esošu bērnu dzīvību un labklājību, sagādāt viņiem uzturu, t. i., dot ēdienu, mitekli, apģērbu, viņus kopt, audzināt un skolot. Bērnu apgādāšana līdz tam laikam, kad viņi var sevi paši apgādāt, gulstas uz tēvu un māti samērā ar viņu mantas stāvokli. Ja vecāku nav vai viņi nespēj apgādāt bērnu, šis pienākums gulstas uz vecvecākiem. Ja bērniem ir pašiem sava manta, bet vecākiem tās nepietiek bērniem nepieciešamo uztura izdevumu segšanai, tad šos izdevumus var segt no bērnu mantas ienākumiem; ja šo ienākumu nepietiek, tad var izlietot daļu no bērnu mantas, bet vienīgi ar attiecīgās bāriņtiesas atļauju.” Izvērtējot likumdevēja 1993. gada 1. septembra CL redakcijā noteiktos vecāku pienākumus, rūpējoties par bērnu un šo pienākumu saturu, autore secina, ka pašreizējās CL redakcijas 177. pantā, kurš regulē aizgādības institūtu, un 179. pantā, kurā ir noteikti vecāku pienākumi, ir noteikts plašāks vecāku tiesību un pienākumu kopums, kas īstenojams, rūpējoties par bērnu.

1993. gada 1. septembra CL redakcija neparedzēja arī saskarsmes tiesības institūtu, taču 182. pants noteica: „Katrs no vecākiem var satikties ar bērniem, kas atstāti pie otra, izņemot gadījumus, kad satikšanās kaitē bērnam. Šīs tiesības izlietošanas veidu un laiku, ja vecāki par to nevienojas, noteic bāriņtiesa. Ja tās lēmumu nepilda, strīdu izšķir tiesa.” Autore secina, ka

⁴² Balodis K. Ievads civiltiesībās. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007, 37.lpp.

⁴³ Jundzis T. Latvijas tiesību vēsture (1914-2000). Rīga: 2000, 465.lpp.

⁴⁴ Civillikums: LV likums. Pieņemts 28.01.1937. [01.09.1993.]

likumdevējs paredzēja vecāku tiesības tikt ar bērnu, lai uzturētu savstarpēju saikni un kontaktus, ja tas bija bērna interesēs, taču neparedzēja bērna tiesības sazināties ar vecākiem vai citiem ģimenes locekļiem. Tas varētu būt izskaidrojams ar to, ka tobrīd bērna tiesības un intereses tiesiskajās attiecībās, kas viņu skar, netika uzskatītas par prioritārām. Tāpat jāņem vērā, ka BTAL tika pieņemts tikai 1998. gada 19. jūnijā. Gadījumā, ja vecāki nespēja savstarpēji vienoties par tikšanos ar bērnu, 1993. gada 1. septembra CL paredzēja bāriņtiesai kompetenci šo jautājumu risināt, nosakot kārtību, kā tiks īstenotas tikšanās vecākam ar bērnu. Savukārt pašreiz spēkā esošās CL redakcijas 182. panta pirmā daļa paredz, ka strīdu par saskarsmes tiesību izšķir tiesa, izprasot bāriņtiesas atzinumu.

1993. gada 1. septembra CL redakcija, kā arī tiesu prakse radīja strīdīgas situācijas vecāku varas realizācijā. 181. pants paredzēja: „Ja vecāki dzīvo šķirti, vecāku varu realizē tas no vecākiem, pie kura bērni dzīvo.” Izsakot normu šādā redakcijā, likumdevējs nenoregulēja, kurš no vecākiem īstenos vecāku varu gadījumā, ja vecāki nav stājušies laulībā, taču dzīvo šķirti. Tādējādi šī norma tika attiecināma gan uz juridiski izbeigtām laulībām, gan šķirtām ģimenēm. Augstākās tiesas plēnums bija sniedzis skaidrojumu, ka vecāks, pie kura ikdienā bērns nedzīvo, tomēr nezaudē vecāku varu. Vecāka dzīvošana atsevišķi no bērna nevarēja būt pietiekams pamats, lai atņemtu vecāku varu.⁴⁵ Autore secina, ka šī norma bija pretrunīga, neparedzot vecākam, pie kura bērns ikdienā nedzīvoja, tiesības iesaistīties bērna audzināšanā, taču minētais Augstākās tiesas plēnuma lēmums izlaboja 1993. gada 1. septembra CL redakcijas 181. panta piemērošanu praksē atbilstoši bērna interesēm un tiesībām uz ģimeni, kā arī pilnvērtīgu attīstību.

2002. gadā CL tika izstrādāti būtiski grozījumi, kas stājās spēkā 2003. gada 1. martā.⁴⁶ Izstrādājot grozījumus, normatīvajā regulējumā tika iekļauts gan aizgādības, gan saskarsmes tiesības jēdziens. Grozījumi galvenokārt tika motivēti ar starptautisko līgumu prasībām, jo CL iekļautais vecāku varas institūts neatbilda starptautiskajām tiesībām. CL 1993. gada redakcijas 182. pants paredzēja vecāku tiesības apmeklēt bērnu, taču neparedzēja tiesības vest bērnu uz savu dzīvesvietu. Minētā norma neatbilda 1980. gada 25. oktobra Hāgas konvencijai par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem, kurā bija ietvertas plašākas bērnu un vecāku satikšanās tiesības. Tādējādi likumdevējs ieviesa saskarsmes tiesības jēdzienu, nosakot vecāku un bērnu tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus.⁴⁷

Ieviešot aizgādības jēdzienu CL, Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisijai (turpmāk – Komisija) bija jāsniedz atzinums, kurš no jēdzieniem visprecīzāk apzīmētu vecāku

⁴⁵ Pēlmane L. Vecāku varas institūta transformācija vecāku aizgādības tiesībās. Jurista vārds, 2010, Nr. 29 (624).

⁴⁶ Civillikums: LV likums. Pieņemts 28.01.1937. [01.01.2003.]

⁴⁷ Pēlmane L. Vecāku varas institūta transformācija vecāku aizgādības tiesībās. Jurista vārds, 2010, Nr. 29 (624).

pienākumu rūpēties par saviem bērniem. Tika piedāvāti termini „vecāku vara”, „aizgādība” un „aizbildnība”.⁴⁸ Jānorāda, ka neviens starptautiskais līgums neparedz, ar kādu jēdzienu būtu apzīmējamas vecāku un bērnu attiecības.⁴⁹ Lai gan Komisija uzsvēra, ka jēdziens „vecāku vara” nav saistāms ar vardarbību, pakļaušanu vai citām ļaunuma izpausmēm⁵⁰, autoresprāt, šim terminam piemīt negatīva izpausme, sevišķi vēsturiskās tēva varas ietekmē. Jāatceras, ka bērns nav savu vecāku vai aizbildņu īpašums, bet neatkarīgs ar tiesībām apveltīts indivīds.⁵¹ CL ieviesto jēdzienu „aizgādība” Komisija skaidroja kā atvasinātu no vārda „gādība”, kas apzīmē rūpes un rūpēšanos par to, lai nodrošinātu ar visu nepieciešamo.⁵²

Viens no būtiskākajiem grozījumiem 2002. gadā bija diskriminējošā jēdziena „ārlaulības bērns” izslēgšana no CL. Bērniem ir jābūt vienādām tiesībām, neskatoties uz to, vai viņu vecāki ir laulājušies.⁵³ Autore jau iepriekš norādīja uz termina „ārlaulības bērns” diskriminējošo raksturu, kas var radīt negatīvas sekas ne tikai bērna, kura vecāki nav stājušies laulībā, tiesību īstenošanā, bet arī ikdienas dzīvē, saņemot nosodījumu un citādāku attieksmi no apkārtējām personām, tai skaitā brāļiem un māsām, kuri dzima, kad vecāki jau bija noslēguši laulību.

Lai gan 2003. gada CL redakcijas 182. panta trešā daļa noteica, ka saskarsmes tiesību attiecībā uz bērnu var ierobežot, turklāt, ja nepieciešams, var noteikt, ka ar bērnu drīkst tikties tikai trešās personas klātbūtnē vai noteiktā vietā, ciktāl tas atbilst bērna interesēm, normatīvajā regulējumā vēl netika ieviests saskarsmes personas jēdziens. Tādējādi CL neprecizēja, kuras personas klātbūtnē ir iespējama saskarsmes īstenošana.

Ieviešot saskarsmes personas terminu CL 2015. gadā⁵⁴, likumprojekta atbildīgās Juridiskās komisijas priekšsēdētājs Gaidis Bērziņš norādīja: „Ir noslēgts darbs pie izmaiņām CL, Civilprocesa likumā un Bāriņtiesu likumā. Bērnu tiesību aizsardzība nenoliedzami ir vissvarīgākā, un šo likumu grozījumu mērķis ir to vēl stiprināt. Likumos paredzēti vairāki uzlabojumi, un arī turpmāk jautājumos, kas skar bērnu tiesības aizsardzību, atbildīgajām un iesaistītajām institūcijām visos gadījumos jārikojas un lēmumi jāpieņem vienīgi bērnu interesēs.”⁵⁵

---

⁴⁸ Tieslietu ministrija: Pētījums Ģimenes tiesībās Civillikuma Ģimenes tiesību daļas modernizācijai, 2008, 170.lpp. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv/node/2036> [aplūkots 23.02.2022.]

⁴⁹ Pēlmane L. Vecāku varas institūta transformācija vecāku aizgādības tiesībās. Jurista vārds, 2010, Nr. 29 (624).

⁵⁰ LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 11: Par terminu vecāku vara, 19.02.2002. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/62802-par-terminu-ivecaku-varai> [aplūkots 25.03.2022.]

⁵¹ Dupate K., Reine I. 2011, 601.lpp.

⁵² Tieslietu ministrija: Pētījums Ģimenes tiesībās Civillikuma Ģimenes tiesību daļas modernizācijai, 2008, 170.lpp. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv/node/2036> [aplūkots 23.02.2022.]

⁵³ Balodis K., 2007, 37.lpp.

⁵⁴ Civillikums: LV likums. Pieņemts 28.01.1937. [03.12.2015.]

⁵⁵ Saeimas preses dienests: Saeima Civillikumā precizē saskarsmes tiesību noteikšanas kārtību. Jurista vārds, 2015. Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/zinas/267498-saeima-civillikuma-precize-saskarsmes-tiesibu-noteikšanas-kartibu/> [aplūkots 23.02.2022.]

Saskarsmes personas jēdziens tika ieviests, jo nav pieļaujams, ka par saskarsmes personu tiek izvēlēta persona, kas neatbilst bērna vislabākajām interesēm. Ņemot vērā, ka vecāki ne vienmēr spēja vienoties, ka saskarsmes persona būs kāds no radniekiem vai citiem tuviem cilvēkiem, likumdevējs ir precizējis to personu loku, kuru klātbūtnē vecāki var īstenot saskarsmi ar bērnu, kā arī šo personu izraudzīšanas kārtību.⁵⁶

Analizējot vecāku un bērnu tiesību vēsturisko attīstību, autore secina, ka Senās Romas laikos, pastāvēja tēva vara, kas nepiešķīra ne bērna mātei, ne pašam bērnam tiesības savstarpējās attiecībās. Jaunajos laikos tēva varu nomainīja vecāku vara, vēl joprojām neparedzot bērna tiesības uz ģimeni, iespēju īstenot saskarsmi ar vecākiem un tiesības uzaugt labvēlīgā, saticīgā un cieņpilnā vidē. BCL pieļāva vecāku tiesības lietot dažādus pārmācīšanas līdzekļus pret bērniem, nenosakot, kādi līdzekļi ir pieļaujami, tādējādi nenovēršami veicinot emocionālu un fizisku vardarbību pret bērnu. Atjaunojot CL 1993. gadā, likumdevējs noregulēja bērnu un vecāku savstarpējās attiecības pilnvērtīgi, tādēļ likumsakarīgi laika gaitā tika veikti dažādi grozījumi, kas nostiprināja bērna tiesības un intereses Latvijas normatīvajos aktos kā prioritāras attiecībās ar vecākiem un citām personām.

---

⁵⁶ Saeimas preses dienests: Saeima Civillikumā precizē saskarsmes tiesību noteikšanas kārtību. Jurista vārds, 2015. Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/zinas/267498-saeima-civillikuma-precize-saskarsmes-tiesibu-noteikšanas-kartibu/> [aplūkots 23.02.2022.]

2. AIZGĀDĪBAS TIESĪBU IEROBEŽOŠANAS UN SASKARSMES TIESĪBAS NOTEIKŠANAS KRITĒRIJI

2.1. Vecāku kopīga aizgādība un saskarsmes tiesības izmantošana

Autore iepriekš uzsvēra, ka dzīvot labvēlīgā un pilnvērtīgā ģimenē, kurā ir abi vecāki, ir vissvarīgākās bērna tiesības, kuras ir jāievēro gan vecākiem, gan valstij. Gadījumā, ja vecāki pieņem lēmumu šķirties, visiem ģimenes locekļiem ir jāatrod veidi kā pielāgoties esošajai situācijai. Šis pielāgošanās process ir grūts un tam ir jāatvēr gan laiks, gan enerģija. Vecāku šķiršanās ir sevišķi grūta bērniem.⁵⁷ Bērna interesēs ir nodrošināt abu vecāku klātbūtni gan bērna audzināšanā, gan svarīgu lēmumu pieņemšanā, izņemot gadījumu, kad ģimene nav spējīga funkcionēt un kāds no vecākiem var negatīvi ietekmēt bērna attīstību. Ņemot vērā minēto, autoresprāt, darba ietvaros ir būtiski analizēt, kādu saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību ir noteikusi tiesa, gadījumā, ja vecāki dzīvo šķirti, taču kopīga aizgādība pār bērnu turpinās, vērtējot nolēmumā noteikto pret katra vecāka lūgto saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību.

Attiecībā uz vecāku kopīgas aizgādības jēdzienu CL 178. pants nosaka: „Kopā dzīvojoši vecāki aizgādību īsteno kopīgi. Ja vecāki dzīvo šķirti, vecāku kopīga aizgādība turpinās. Bērna aprūpi un uzraudzību īsteno tas no vecākiem, pie kura bērns dzīvo. Jautājumos, kas var būtiski ietekmēt bērna attīstību, vecāki lēmumu pieņem kopīgi. Vecāku domstarpības izšķir bāriņtiesa, ja likumā nav noteikts citādi. Vecāku kopīga aizgādība izbeidzas, kad, pamatojoties uz vecāku vienošanos vai tiesas nolēmumu, tiek nodibināta viena vecāka atsevišķa aizgādība.” Atzīstams, ka vecāku kopīga aizgādība turpinās arī tad, ja vecāki dzīvo šķirti. Šādā gadījumā vecāki savstarpēji vienojas par dažādiem nozīmīgiem jautājumiem, kas skar bērnu, piemēram, uzturlīdzekļiem, saskarsmes tiesības kārtību un bērna dzīvesvietu.

Rīgas apgabaltiesas tiesnese Ilze Celmiņa (turpmāk – Ilze Celmiņa) norāda, ka gadījumā, ja vecāku kopīga aizgādība turpinās, taču viņi dzīvo šķirti, bērns tradicionāli turpina dzīvot pie mātes. Tomēr šobrīd var novērot tendenci, ka daudzi tēvi ir uzņēmušies pilnu aprūpi par bērniem. Tas varētu būt izskaidrojams ar to, ka ir mainījusies vīriešu attieksme pret bērnu aprūpes un audzināšanas jautājumiem, un bērni to jūt, saprotot, ka var justies droši un aprūpēti arī otra vecāka mājās.⁵⁸ Autore pozitīvi vērtē tēvu vēlmi uzņemties bērnu ikdienas aprūpi un uzraudzību vecāku šķiršanās gadījumā. Bērna interesēs ir nodrošināt

⁵⁷ Maclean M. Family Law and Family Values. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2005, p.108.

⁵⁸ Intervija ar Rīgas apgabaltiesas tiesnesi Ilzi Celmiņu. Rīgā, 01.03.2022. Džeinas Dervenīkas personiskā arhīva materiāli.

dzīvesvietu pie vecāka, ar kuru viņam ir ciešāka saikne un kurš spēj nodrošināt bērnam gan ikdienas vajadzības, gan drošu un stabilu vidi, paredzot otram vecākam saskarsmes tiesību.

Gadījumā, ja vecāki savstarpēji nespēj vienoties par saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību, strīdu izšķir tiesa, pamatojoties uz CL 182. panta pirmo daļu. Tiesai, vērtējot abu vecāku un bērna intereses saskarsmes tiesības kārtības noteikšanā, ir jāņem vērā dažādi apstākļi un priekšnoteikumi. Latvijas Republikas Senāts (turpmāk – LR Senāts) 2021. gada spriedumā lietā Nr. SKC – [H]/2021 atzina: „Nosakot saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību, jāņem vērā, ka bērna harmoniskai attīstībai ir nepieciešamas ciešas un noturīgas personiskās attiecības ar abiem vecākiem. Tam vecākam, kurš nerealizē bērna ikdienas aizgādību un vecāku šķirtas dzīves gadījumā nedzīvo ikdienā kopā ar bērnu, ir jānodrošina iespēja īstenot saskarsmi ar bērnu apjomā, kas kvantitatīvā un kvalitatīvā ziņā ir samērojams ar otra vecāka iespējām šajā jomā, izņemot, ja ir nodibināts Civillikuma 182.panta trešajā daļā minētais pamats saskarsmes tiesību ierobežošanai. Bērna interesēs ir gan uzturēt saskarsmi ar savu ģimeni, gan vienlaikus tikt pasargātam no tādas rīcības, kas kaitē bērna interesēm, tostarp vardarbīgas rīcības, arī ja to veic ģimenes locekļi. Abi šie bērna tiesību aizsardzības apsvērumi ir vienlīdz svarīgi. Tāpēc tie ir jālīdzsvaro, ievērojot katra konkrētā gadījuma faktiskos apstākļus, lai atrastu bērna vislabākajām interesēm atbilstošu situācijas risinājumu.”⁵⁹ Secināms, ka, tiesai, nosakot saskarsmes tiesības kārtību, ir jāsamēro abu vecāku tiesības un intereses, tādējādi nenostādot vecāku, pie kura ikdienā bērns nedzīvo, būtiski sliktākā stāvoklī salīdzinājumā ar otru vecāku.⁶⁰

Ilzei Celmiņai atzīst, ka praksē tiesai ne vienmēr izdodas samērot vecāku intereses saskarsmes tiesības izmantošanas noteikšanas kārtībā, jo tiesvedības laikā vecākam ir jāspēj pierādīt, ka laikā, kad bērns atradīsies pie viņa, bērns saņems pilnu aprūpi, uzraudzību un atradīsies drošībā. Savukārt praksē ir novērojami gadījumi, kad vecāks neiesaistās šajā pierādīšanā. Piemēram, tēvs lūdz noteikt saskarsmi ar sešus gadus vecu bērnu divreiz mēnesī no ceturtdienas līdz svētdienai. Tiesai ir jāgūst pārliecība, ka šīs četras dienas bērnam būs nodrošināta pārtika, apģērbs, tēvs aizvedīs bērnu uz pirmsskolas izglītības iestādi vai interešu pulciņiem, tāpat tiesai jāpārliecinās, ka tēvs zina no kādiem produktiem bērnam ir alerģija, kā viņš rīkosies konkrētās situācijās. Tiesa, uzdodot šos vienkāršos jautājumus, bieži vien negūst pārliecību, kas notiks šo dienu laikā, kad bērns atradīsies pie tēva, tādēļ ne vienmēr izdodas samērot abu vecāku intereses. Jānorāda, ka maza bērna interesēs viennozīmīgi nav samērot abu vecāku tiesības uz saskarsmi, nosakot, ka, piemēram, pusi nedēļas bērns pavada pie

⁵⁹ Latvijas Republikas Senāta 2021.g. spriedums lietā Nr. SKC-[H]/2021, 10.2.p. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/tiesibu-aktu-raditajs> [aplūkots 09.03.2022.]

⁶⁰ Ibid.

mātes, savukārt otru pusi pie tēva, jo bērnam ir nepieciešama stabilitāte.⁶¹ Autore pievienojas Ilzes Celmiņas viedoklim, ka maza bērna interesēs ir nodrošināt patstāvīgumu un drošības sajūtu. Bērns ir mazaizsargāts, viņš nevar uzņemties atbildību par savu dzīvi, parūpēties par sevi vai citiem, kā arī pilnībā izprast savas rīcības sekas.⁶² Tādēļ tiesai, nosakot saskarsmes tiesības kārtību, primāri ir jāvērtē bērna intereses nevis jācenšas samērot abu vecāku tiesības uz saskarsmi ar bērnu.

Autore analizēs Kurzemes apgabaltiesas 2013. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. C36030513⁶³ faktiskos apstākļus, tai skaitā pirmās instances tiesas nolēmumā noteikto saskarsmes tiesības kārtību attiecībā pret prasītāja lūgumu, kā arī apelācijas sūdzībā ietvertos motīvus un tiesas sprieduma rezolutīvajā daļā noteikto saskarsmes tiesības kārtību.

2013. gada 23. janvārī prasītājs (turpmāk – A) cēla prasību Talsu rajona tiesā lūdzot noteikt ar meitu šādu saskarsmes kārtību: „1. Katra mēneša 2. (otrās) un 4. (ceturtās) nedēļas nogalē, meitu paņemot viņas dzīvesvietā piektdienā pulksten 19.00, bet ne vēlāk kā sestdienā pulksten 11.00 (par izmaiņām telefoniski vienojoties) un nogādāt bērnu atpakaļ viņas dzīvesvietā ne vēlāk kā konkrētās nedēļas nogales svētdienā līdz pulksten 19.00. Gadījumā, ja meitas slimības dēļ nav iespējams realizēt saskarsmi ar tēvu, tēvam ir tiesības šo saskarsmes reizi izmantot vēlāk trīs mēnešu laikā, vienu nedēļu iepriekš brīdinot bērna māti; 2. Ārpus meitas dzīvesvietas, viņa atvaļinājuma laikā, tas ir, 15 (piecpadsmit) kalendārās dienas viena gada laikā. Par konkrētiem datumiem informējot bērna māti vienu mēnesi pirms došanās ikgadējā atvaļinājumā; 3. Katru pāra gadu - Vecgada dienu, Jaungada dienu, Lieldienas, meitas dzimšanas dienu (7.jūniju); katru nepāra gadu - Ziemassvētku vakaru, Ziemassvētkus, Līgo dienu un Jāņu dienu, meitas vārda dienu (2.jūniju). Noteikt šajā punktā minētos svētkus kā prioritāru saskarsmi attiecībā pret nedēļas nogalēm; 4. Noteikt, ka bērna mātei ir jāveicina /pers. G/ saskarsme, kāda tā izriet no prasības, ar bērna tēvu, vidēji vismaz divas reizes mēnesī; 5. Noteikt, ka nevienam vecākam nav tiesību bez otra vecāka rakstiskas piekrišanas bērnu izvest ārpus Latvijas Republikas teritorijas, ka nevienam no bērna vecākiem nav atļauts bez otra vecāka rakstiskas piekrišanas mainīt bērna vārdu vai uzvārdu.”

Ar Talsu rajona tiesas 2013. gada 16. septembra spriedumu prasība apmierināta daļēji un A noteikta šāda saskarsmes tiesības kārtība ar meitu: „1. Katra mēneša 2. (otrās) un 4. (ceturtās) nedēļas nogalē /pers. A/ paņemot meitu viņas dzīvesvietā piektdienā līdz pulksten

⁶¹ Intervija ar Rīgas apgabaltiesas tiesnesi Ilzi Celmiņu. Rīgā, 01.03.2022. Džeinas Dervenīkas personiskā arhīva materiāli.

⁶² Sanita Osipova: Vecāku tiesības bērna veselības aprūpē un valsts atbildība par bērna interešu juridisko prioritāti. Pieejams: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/runas-un-raksti/satversmes-tiesas-priekssedetajas-sanitas-osipovas-priekslasijums-konference-covid-19-ietekme-uz-berniem-tiesibas-un-atbildiba/rhc-upcoming-events/1/> [aplūkots 17.03.2022.]

⁶³ Kurzemes apgabaltiesas 19.12.2013. spriedums lietā Nr. C36030513. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 13.03.2022.]

19.00, vai telefoniski vienojoties par izmaiņām, un bērnu paņemot sestdienā pulksten 11.00, un nogādājot bērnu atpakaļ viņas dzīvesvietā ne vēlāk kā svētdienā līdz pulksten 19.00. Noteikts, ka bērna slimības gadījumā, /pers. A/ ir tiesības apciemot savu meitu viņas dzīvesvietā /adrese/; 2. /pers. A/ atvaļinājuma laikā 15 (piecpadsmit) kalendārās dienas viena gada laikā. Par konkrētiem datumiem /pers. A/ informē /pers. F/ vienu mēnesi iepriekš; 3. Katra nepāra gada Ziemassvētku vakaru, Ziemassvētkus, Līgo dienu, Jāņa dienu; 4. Katra pāra gada Vecgada dienu, Jaungada dienu, Lieldienas.”

Secināms, ka Talsu rajona tiesa saskarsmes tiesības kārtības 1. punktā noteica, ka meitas slimības gadījumā tēvs var apciemot bērnu viņas dzīvesvietā, tādējādi noraidot A lūgumu meitas slimības gadījumā piešķirt tiesības šo saskarsmes reizi izmantot vēlāk trīs mēnešu laikā. Autoresprāt, šāda kārtība tika noteikta, lai starp bērna vecākiem nerastos domstarpības par šīs saskarsmes reizes izmantošanas laiku. Tāpat A tiesības apciemot bērnu slimības laikā veicinātu tēva rūpju un gādības izrādīšanu meitai, kas viennozīmīgi ir bērna interesēs.

Talsu rajona tiesa neapmierināja A lūgumu noteikt saskarsmi ar meitu katru pāra gadu viņas dzimšanas dienā, savukārt katru nepāra gadu – viņas vārda dienā. Norādāms, ka spriedumā nav norādīti motīvi šī lūguma neapmierināšanai. Autores ieskatā bērna interesēs būtu nodrošināt, ka gan tēvam, gan mātei ir tiesības uz saskarsmi ar meitu viņas vārda dienā un dzimšanas dienā. Tādēļ gadījumā, ja puses nespēja savstarpēji vienoties, vai tēvs var īstenot saskarsmi ar bērnu minētajos svētkos, autore uzskata, ka tiesai būtu bijis jāapmierina A lūgums, tādējādi līdzsvarojot abu vecāku tiesības un intereses. Tāpat no lietas apstākļiem izriet, ka bērnam ir trīs gadi un viņai nebūtu jāliedz saskarsme ar tēvu dažādos svētkos, jo gan bāriņtiesas, gan psihologi norādīja uz nepieciešamību nodrošināt regulāras tikšanās reizes meitai ar tēvu.

Tiesa neapmierināja A lūgumu noteikt, ka bērna mātei ir jāveicina saskarsme, kāda noteikta prasībā, ņemot vērā, ka tiesas nolēmumus izpilda zvērināts tiesu izpildītājs. Tiesa arī neatzina prasību daļā par aizliegumu vecākiem izvest bērnu ārpus Latvijas Republikas teritorijas bez otra vecāka rakstiskas piekrišanas un bērna uzvārda un vārda maiņu, bez otra vecāka rakstiskas piekrišanas.

Bērna māte F (turpmāk – F) iesniedza apelācijas sūdzību par Talsu rajona tiesas 2013. gada 16. septembra spriedumu. Apelācijas sūdzības iesniedzēja norādījusi, ka nepiekrīt, ka A paņem meitu piektdienas vakarā, jo piektdiena nav nedēļas nogale, turklāt meitai ir trīs gadi – viņai ir nepieciešams pārejas periods atpūtai. Šāda saskarsmes kārtība radītu bērnam stresu. Tāpat F norāda, ka nepiekrīt tiesas noteiktajai saskarsmes tiesības izmantošanai prasītājam atvaļinājuma laikā 15 kalendārajām dienām gadā, jo puse no likumā noteiktā atvaļinājuma ilguma ir 14 kalendārās dienas.

Kurzemes apgabaltiesa grozīja Talsu rajona tiesas 2013. gada 16. septembra spriedumā noteiktās saskarsmes tiesības kārtības pirmo punktu, ko izteica šādi: „Katra mēneša 2. (otrās) un 4. (ceturtās) nedēļas nogalē /pers. A/ paņemot meitu viņas dzīvesvietā piektdienā no pulksten 17.00 līdz 19.00, vai telefoniski vienojoties par izmaiņām un bērnu paņemot sestdienā pulksten 11.00, un nogādājot bērnu atpakaļ viņas dzīvesvietā ne vēlāk kā svētdienā līdz pulksten 19.00. Noteikt, ka bērna slimības gadījumā, /pers. A/ ir tiesības apciemot savu meitu viņas dzīvesvietā/adrese/.” Atzīstams, ka Kurzemes apgabaltiesa precizēja laika posmu piektdienā, kurā A ir jāpaņem meita viņas dzīvesvietā saskarsmes īstenošanai. Tiesa pievienojās A viedoklim, ka paņemot bērnu piektdienas vakarā nevis sestdienas rītā, meitai būs iespēja sestdienā apmeklēt dažādus pasākumus Rīgā, kas nodrošinās bērnam attīstošu, kā arī patīkamu laika pavadīšanu.

Kurzemes apgabaltiesa grozīja arī otro punktu Talsu rajona tiesas 2013. gada 16. septembra spriedumā noteiktajā A saskarsmes īstenošanas kārtībā ar bērnu, nosakot: „/pers. A/ atvaļinājuma laikā 14 (četrpadsmit) kalendārās dienas viena gada laikā. Par konkrētiem datumiem /pers. A/ informē /pers. F/ vienu mēnesi iepriekš.” Tiesa atzina par pamatotu F argumentu, ka 14 dienas, ko piedāvā atbildētāja ir puse no likumā noteiktā atvaļinājuma ilguma. Turklāt tās ir pilnas divas nedēļas un pie nosacījuma, ja atvaļinājuma periods iesākas pirmdienā, bērns tiek atvests mājās svētdienā un ir iespēja sagatavoties nākošās dienas bērnu dārza apmeklējumam.

Autore secina, ka Kurzemes apgabaltiesa būtiski nemainīja pirmās instances noteikto saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību, ievērojot bērna intereses pavadīt laiku ar tēvu gan brīvdienās, gan A atvaļinājuma laikā, gan svētku dienās. Autores ieskatā Talsu rajona tiesa nepamatoti neparedzēja tēvam iespēju uz saskarsmi ar meitu viņas vārda dienā un dzimšanas dienā. Ņemot vērā to, ka par minētajiem svētkiem apelācijas sūdzība netika iesniegta, Kurzemes apgabaltiesa nevērtēja tēva tiesības uz saskarsmi ar bērnu viņas vārda dienā un dzimšanas dienā.

Rīgas apgabaltiesas 2014. gada 22. oktobra spriedumā lietā Nr. C30794212⁶⁴ tika izskatīta bērnu tēva B (turpmāk – B) apelācijas sūdzība par Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2014. gada 28. marta spriedumu, ar kuru B noteikta saskarsmes tiesību izmantošanas kārtība ar nepilngadīgajiem bērniem.

Analizējot minētā sprieduma faktiskos apstākļus, secināms, ka 2012. gada 14. novembrī bērnu māte A (turpmāk – A) cēla prasību pret B, lūdzot noteikt atbildētājam šādu saskarsmes tiesības kārtību ar bērniem: „1) katra mēneša otrā un ceturtā nedēļas nogalē 1 brīvdiena

---

⁶⁴ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 22.10.2014. spriedums lietā Nr. C30794212. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 14.03.2022.].

(sestdiena vai svētdiena) pēc atbildētāja izvēles, to iepriekš saskaņojot ar prasītāju no plkst. 10:00-17:00; 2) saskarsmes uzsākšana un pabeigšana notiek bērnu dzīves vietā; 3) saskarsme realizējama ar abiem bērniem nedalīti, izņemot objektīvus, saskarsmi izslēdzošu apstākļu pastāvēšanu, par ko atbildētājs tiks informēts savlaicīgi.” A norādījusi, ka atbildētājs iepriekš ir paņēmis bērnus bez vienošanās ar prasītāju un četras dienas nav informējis par viņu atrašanās vietu.

B paskaidrojums norāda, ka prasītājas aprakstītā situācija nav notikusi, turklāt A, maldinot atbildētāju par došanos ar bērniem uz pirmsskolas izglītības iestādi, ir aizvedusi bērnus nezināmā virzienā un viņam pašlaik nav zināma bērnu un prasītājas atrašanās vieta. B lūdz noteikt šādu saskarsmes tiesības kārtību ar bērniem: „1) katras kalendārās nedēļas trešdienā no plkst. 17.30 līdz plkst. 20.30 atbildētāja izvēlētajā vietā bez prasītājas klātbūtnes. Atbildētāja pienākums plkst. 20.30 bērnus atvest uz prasītājas un bērnu dzīves vietu (nepieciešams norādīt adresi, kura atbildētājam zināma); 2) No katras kalendārās nedēļas piektdienas plkst. 17:30 līdz sestdienas plkst. 20:30. Šajā laikā bērni nakšņos /adrese B/; 3) Atbildētāja atvaļinājumā bērni – /pers. G/ un /pers. F/ dzīvo kopā ar atbildētāju. Par atvaļinājuma sākumu un ilgumu atbildētājam ir jābrīdina prasītāja vienu kalendāro nedēļu iepriekš.”

Prasītāja B celto pretprasību neatzīst, norādot, ka tajā ietvertais lūgums noteikt saskarsmes kārtību katras kalendārās nedēļas trešdienā no plkst. 17:30 līdz 20:30 un katras kalendārās nedēļas piektdienā no plkst. 17:30 līdz sestdienas 20:30 ir pretrunā ar bērnu interesēm, ievērojot bērnu vecumu un aizņemtību.

Ar Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2014. gada 28. marta spriedumu B tika noteikta šāda saskarsmes kārtība ar nepilngadīgajiem bērniem: „1) katrā trešdienā no plkst. 17:00 līdz plkst. 20:00, pēc tikšanās nogādājot bērnus mātes /pers. A/ dzīvesvietā; 2) katrā otrajā nedēļas nogalē no piektdienas plkst. 17:30 līdz sestdienas plkst. 20:00, pēc tikšanās nogādājot bērnus mātes /pers. A/ dzīvesvietā; 3) divas nedēļas tēva /pers. B/ atvaļinājuma laikā, ne vēlāk kā trīs mēnešus iepriekš to saskaņojot ar bērnu māti /pers. A/; saskarsme īstenojama visos gadījumos, ņemot vērā bērnu viedokli.”

Autore norāda, ka tiesa apmierināja atbildētāja lūgto saskarsmes kārtību, precizējot laikus, kuros atbildētājam ir jāpaņem bērni no viņu dzīvesvietas un jānogādā atpakaļ. Tāpat tiesa precizēja, ka B ir tiesības uz saskarsmi ar bērniem divas nedēļas atvaļinājuma laikā, par to brīdinot prasītāju ne vēlāk kā trīs mēnešus iepriekš nevis vienu nedēļu iepriekš, kā to bija lūdzis B.

Tiesa secināja, ka prasītājas lūgtā saskarsmes kārtība, B satiekoties ar bērniem tikai divas dienas mēnesī, neatbilst bērnu interesēm, jo gan bāriņtiesa, gan psihologi ir norādījuši,

ka bērni vēlas tikt ar atbildētāju un pavadīt kopā laiku. Tāpat tiesa norāda, ka bērni ir sasnieguši vecumu, kad bērnu aprūpi spēj tikpat labi bērnu tēvs kā māte. Autore iepriekš norādīja uz Ilzes Celmiņas atziņu, ka tēvi arvien biežāk uzņemas rūpes par bērnu, tādēļ tiesa pamatoti atzina, ka tēvs var īstenot bērnu aprūpi līdzvērtīgi mātei.

B par Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2014. gada 28. marta spriedumu iesniedza apelācijas sūdzību, kurā norādījis, ka tiesa nav līdz galam izvērtējusi to, ka bērniem ir nepieciešama pēc iespējas stabilāka vide, proti, esot ilgākā saskarē ar atbildētāju, gandrīz pielīdzinot šo saskari ar māti, ar kuru bērni dzīvo. B vēlas, lai saskarsmes tiesības tiktu noteiktas katru nedēļas nogali no piektdienas līdz sestdienai, nevis tikai katru otro nedēļas nogali.

Tiesa atzina par pamatotu B lūgumu nodrošināt saskarsmi ar bērniem katru nedēļas nogali no piektdienas līdz sestdienai, ņemot vērā, ka bērniem ir nepieciešama pēc iespējas biežāka tikšanās ar tēvu, lai uzturētu ciešākas saiknes. Tas viennozīmīgi nāktu tikai par labu bērnu attīstībai, kā arī tādējādi tiktu samērots vecāku saskares ar bērniem apjoms brīvdienās, jo arī mātei paliek daļa no brīvdienām, lai pavadītu laiku ar bērniem.

Rīgas apgabaltiesa grozīja Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2014. gada 28. marta spriedumā noteiktās saskarsmes kārtības otro punktu, paredzot: „katrā kalendārās nedēļas nogalē no piektdienas plkst.17:30 līdz sestdienas plkst.20:00, pēc tikšanās nogādājot bērnus mātes /pers. A/ dzīvesvietā.”

Autore secina, ka Rīgas apgabaltiesa grozīja Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas noteikto saskarsmes tiesības kārtību, paredzot B tiesības uz saskarsmi ar bērniem katru nedēļas nogali un tādējādi nosakot, ka tēvs īsteno saskarsmi ar bērniem trešdienu vakaros, nedēļas nogalēs, kā arī divas nedēļas B atvaļinājuma laikā. Pēc autores domām, tiesai konkrētajā lietā izdevās samērot gan mātes, gan tēva tiesības un intereses saskarsmes tiesības kārtības noteikšanā, kā arī ievērot bērnu intereses uz biežākām tikšanās reizēm ar tēvu.

Vērtējot abus analizētos spriedumus, jāatzīst, ka tiesa, nosakot saskarsmes tiesības kārtību, ņem vērā vecāku lūgumus, taču tie nav prioritāri nolēmuma pieņemšanā. Proti, tiesa, ievērojot bērnu tiesības un intereses, koriģē gan prasītāja, gan atbildētāja lūgumu, paredzot konkrētajam gadījumam visatbilstošāko saskarsmes kārtību. Tomēr autore saskatīja arī nepilnības tiesas noteiktajā saskarsmes kārtībā, neņemot vērā vecāka lūgumu īstenot saskarsmi bērna vārda dienā un dzimšanas dienā. Ievērojot visu iepriekš minēto, secināms, ka praksē noteikt saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību ir apgrūtināši dažādu aspektu dēļ – vecāki neiesaistās pierādīšanas procesā, vecāku lūgtā saskarsmes kārtība ir atšķirīga – līdz ar to tiesai ne vienmēr izdodas samērot vecāku tiesības ar bērnu vislabākajām interesēm. Pēc autores domām, minētā problemātika būtu novēršama vecākiem vairāk iesaistoties saskarsmes

tiesības kārtības noteikšanas procesā, sniedzot tiesai pierādījumus par iespēju nodrošināt bērnam labvēlīgus apstākļus saskarsmes īstenošanas laikā. Tāpat vecākiem saskarsmes tiesības noteikšanas procesā būtu jāatkāpjas no saviem uzskatiem konfliktā un jārīkojas bērna interesēs, taču tas ir iespējams tikai tad, ja vecāku prioritāte ir saskarsmes īstenošana nevis savas pozīcijas pierādīšana.

2.2.Aspekti, nosakot bērna labākās intereses saskarsmes tiesības izmantošanas kārtībā

Psihologi ir atzinuši, ka vienas no cilvēka pamatvajadzībām ir mīlestība un spēja justies piederīgam. Šo vajadzību nodrošināšana ir nepieciešama arī bērna normālai attīstībai.⁶⁵ Gan vecākiem, gan citām personām ir pienākums nodrošināt bērnam šīs un citas pamatvajadzības, tādējādi ievērojot bērna labākās intereses ikdienā, tostarp saskarsmes tiesības izmantošanas kārtības noteikšanā. Lai izpētītu, kādi aspekti tiek ņemti vērā, nosakot bērna labākās intereses saskarsmes tiesības izmantošanas kārtībā, autore uzskata, ka vispirms ir jāapskata jēdziens „bērna labākās intereses” un jānoskaidro tā saturs.

Valsts pozitīvo pienākumu aizsargāt bērna intereses visās tiesiskajās attiecībās, kas viņu skar, pirmo reizi definēja Satversmes tiesa savā 2004. gada 11. oktobra spriedumā lietā Nr. 2004-02-0106, interpretējot Satversmes 110. pantu⁶⁶: „Satversmes 110.pants paredz bērna tiesību aizsardzību. ANO Konvencijas par bērna tiesībām 3. panta pirmā daļa noteic bērna interešu prioritāti. Satversmē paredzētais valsts pienākums aizsargāt bērnu tiesības ir precizēts Bērnu tiesību aizsardzības likumā, kura 6. panta pirmajā daļā ir noteikts, ka tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, bērna tiesības un intereses ir prioritāras. [...] No minētā izriet princips, ka tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, un visās darbībās attiecībā uz bērniem prioritāras ir bērna tiesības un intereses. Tas nozīmē, ka ne vien tiesai un citām institūcijām savi lēmumi jāpieņem, pamatojoties uz to, kas ir bērna interesēs, bet arī likumdevējam jāievēro, lai pieņemtie vai grozītie normatīvie akti aizsargātu bērnu intereses iespējami labākajā veidā.”⁶⁷ Atzīstams, ka tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, ikvienam ir pienākums nodrošināt bērna vislabākās intereses. Šis pienākums izriet gan no starptautiskajām tiesībām, gan Latvijas normatīvajiem tiesību aktiem, gan judikatūras.

⁶⁵ Гиппенрейтер Ю. Б. Общаться с ребенком. Как? Москва: АСТ, Астрель, Харвест, 2008, с.8.

⁶⁶ Dupate K., Reine I. 2011, 598.lpp.

⁶⁷ LR Satversmes tiesas 11.10.2004. spriedums lietā Nr. 2004-02-0106, 11.p. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2004-02-0106_Spriedums.pdf [aplūkots 20.03.2022.]

Bērna labāko interešu princips paredz lēmuma pieņemējam apsvērt bērna labklājību, pieņemot lēmumu par bērna atrašanās vietu vai aprūpi.⁶⁸ Autore norāda, ka bērna labklājība ir jāvērtē ne tikai pieņemot lēmumu par bērna dzīvesvietu vai aprūpi, bet jebkurā ar bērnu saistītā situācijā. Tiesību zinātņu doktore Anastasija Jumakova uzsver, ka bērna labāko interešu ievērošanai ir jāvelta ievērojama uzmanība, turklāt bērna interesēs jāvērtē vairāku apstākļu kopsakarā.⁶⁹ Analizējot jēdziena „bērna labākās intereses” saturu, secināms, ka līdz 2021. gada 8. decembrim Latvijas normatīvie tiesību akti paredzēja bērna interešu prioritātes principu, taču tajos nebija norādīti aspekti, kā ir nosakāmas bērna labākās intereses. Šī iemesla dēļ Tieslietu ministrija sadarbībā ar ekspertiem saskatīja nepieciešamību papildināt BTAL, tajā iekļaujot konkrētus kritērijus, pēc kuriem ir nosakāmas bērna labākās intereses katrā ar bērnu saistītā situācijā.⁷⁰ Tādējādi, lai tiesību piemērotājs noteiktu, vai bērna intereses konkrētajā situācijā tiek nodrošinātas, BTAL 6. pants tika papildināts ar 2.¹ daļu, kas izteikta šādā redakcijā: „nosakot bērna labākās intereses, nepieciešams tiekties uz bērna situācijas ilgtspējīgu risinājumu, atbilstoši situācijai ņemot vērā, cik lielā mērā veicamie pasākumi nodrošina:

- 1) bērnam emocionāli tuvas, pastāvīgas, ģimeniskas attiecības;
- 2) bērna vajadzībām un spējām atbilstošu izglītību;
- 3) bērna vajadzībām atbilstošu veselības aizsardzību;
- 4) bērna vecumam, emocionālajām un fiziskajām vajadzībām atbilstošu aprūpi;
- 5) atbalstu bērna līdzsvarotai garīgajai un fiziskajai attīstībai;
- 6) iespēju bērnam attīstīt savu individualitāti, spējas un intereses;
- 7) bērna līdzdalību ar viņu saistītu lēmumu pieņemšanas procesos;
- 8) bērna viedokļa uzklauššanu un ievērošanu atbilstoši bērna vecumam, briedumam un spējai viedokli formulēt;
- 9) bērna pasargāšanu no lojalitātes konflikta;
- 10) drošu vidi, kurā bērnam augt un attīstīties, aizsardzību no vardarbības, apdraudējuma, antisociālas uzvedības un atkarību ietekmes;
- 11) bērna identitātes saglabāšanu;
- 12) bērna atbildības izjūtas veidošanu;
- 13) citus bērna attīstībai un labklājībai nozīmīgus apstākļus.”

---

⁶⁸ Brian Howe R., Covell K. Education in the Best Interests of the Child. Toronto Buffalo London: University of Toronto Press, 2013, p.20.

⁶⁹ Anastasija Jumakova: Bērna tiesību uz identitāti ģenēze Latvijā un to apdraudējums adopcijas tiesiskā regulējuma kontekstā. Promocijas darbs. 101.lpp. Rīga: 2019. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/48929/298-72864-Jumakova_Anastasija_am12254.pdf?sequence=1&isAllowed=y [aplūkots 23.03.2022.]

⁷⁰ Daugule D. Bērna labākās intereses. Jurista Vārds, 2021, Nr. 23 (1185), 12.-13.lpp.

Ņemot vērā, ka tiesību normā nav iespējams iekļaut visas iespējamās situācijas, kuras būtu jāņem vērā, lai noteiktu, vai bērna intereses tiek nodrošinātas, kritēriju uzskaitījums nav izsmeļošs. Likumdevējs pēdējo kritēriju ir atstājis atvērtu, lai normas piemērotājs varētu ņemt vērā arī citus apstākļus, kas ir nozīmīgi bērna labāko interešu noteikšanā.⁷¹ Pēc autores domām, šo kritēriju un aspektu noteikšana atvieglo tiesību piemērotāja uzdevumu pārlicināties, ka bērna intereses konkrētajā situācijā tiek ievērotas. Ievērojot to, ka šie kritēriji ir piemērojami kopumā, proti, nepieciešams vērtēt visu kritēriju mijiedarbību, kas gan tieši, gan pastarpināti attiecas uz analizējamo jautājumu⁷², likumdevējs, ieviešot šos ar bērna interesēm saistītos aspektus, ir noteicis „testu”, kam izejot cauri, var secināt, vai bērna intereses konkrētajā gadījumā tiek ievērotas.

Prakse liecina, ka pienākumu ievērot bērna vislabākās intereses bieži vien neievēro bērna vecāki laulības šķiršanas gadījumā. Vecāki, apmierinot savas ambīcijas un kārtojot savstarpējās attiecības, aizmirst par bērna interesēm, liedzot bērnam tikšanos ar otru vecāku vai negatīvi iespaidojot bērnu pret otru vecāku.⁷³ Nespējot vienoties par saskarsmes tiesības kārtību, vecāki var vērsties tiesā, pamatojoties uz CL 182. panta pirmo daļu. Tiesa, izvērtējot bāriņtiesas sniegto atzinumu un vērtējot citus kritērijus, nosaka bērna interesēm visatbilstošāko saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību. Ievērojot minēto, autore uzskata, ka darba ietvaros ir vērtīgi noskaidrot, kādus aspektus bāriņtiesa analizē bērna tiesību un interešu noskaidrošanā, sniedzot atzinumu tiesai CL 182. panta pirmās daļas ietvaros.

Saskaņā ar Bāriņtiesu likuma (turpmāk – BTL) 2. panta pirmo daļu, bāriņtiesa ir pašvaldības izveidota aizbildnības un aizgādības iestāde.⁷⁴ Šī likuma 4. panta otrā daļa paredz, ka bāriņtiesa prioritāri nodrošina bērna vai aizgādībā esošās personas tiesību un tiesisko interešu aizsardzību. Tādējādi bāriņtiesai viennozīmīgi ir būtiska loma bērna interešu un tiesību nodrošināšanā.

Ievērojot BTL 50. panta pirmās daļas 1. punktu, bāriņtiesa pēc tiesas pieprasījuma sniedz atzinumu, lai noteiktu kārtību, kādā izmantojamas saskarsmes tiesības un tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar bērnu. 2020. gada 22. septembrī Ministru kabineta noteikumos Nr. 1037 „Bāriņtiesas darbības noteikumi”⁷⁵ (turpmāk – MKN Nr. 1037) tika iekļauta IX¹. daļa, kas precizē kārtību, kādā bāriņtiesa sniedz atzinumu pēc tiesas

---

⁷¹ Priekšlikumi likumprojektam “Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā” (Reģ. Nr.1020/Lp13) pirms otrā lasījuma. Pieejami: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/FB803E154DF20BF4C22586C6003529BE?OpenDocument> [aplūkots 22.03.2022.].

⁷² Daugule D. Bērna labākās intereses. Jurista Vārds, 2021, Nr. 23 (1185), 12.-13.lpp.

⁷³ Bāriņtiesas viedoklis. Vai vienmēr prioritāras ir bērna labākās intereses? Jurista Vārds, 2017., Nr. 24 (978), 29.-36.lpp.

⁷⁴ Bāriņtiesu likums: LV likums. Pieņemts 22.06.2006. [20.03.2022.]

⁷⁵ Bāriņtiesas darbības noteikumi: Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumi Nr.1037. [22.03.2022.]

pieprasījuma. Saskaņā ar minēto noteikumu 98.⁴ punktu: „Bāriņtiesas atzinums sastāv no ievaddaļas, aprakstošās daļas, motīvu daļas un rezolutīvās daļas:

98.⁴ 1. ievaddaļā norāda atzinuma sagatavošanas vietu un laiku, bāriņtiesas nosaukumu, bāriņtiesas locekļu vārdus un uzvārdus, lietas izskatīšanas pamatojumu, personas, kuras piedalās sēdē, un personas, kurām par sēdi ir paziņots, bet kuras nav ieradušās, kā arī neierašanās iemeslus, ja tie ir zināmi. Ja atzinums sagatavots bāriņtiesas sēdē tās personas klātbūtnē, kuras intereses skar atzinums, ievaddaļā pamato šādu nepieciešamību;

98.⁴ 2. aprakstošajā daļā norāda lietas apstākļus, informāciju par bērnu un ģimeni vai aizgādībā esošo personu, uzskaita konstatētos faktus un iegūtos pierādījumus;

98.⁴ 3. motīvu daļā norāda iegūto ziņu analīzi saistībā ar tiesā iesniegto prasību, bāriņtiesas secinājumus un ieteikumus par bērna vai aizgādībā esošas personas interesēm atbilstošāko risinājumu un tā pamatojumu;

98.⁴ 4. rezolutīvajā daļā sniedz bāriņtiesas viedokli par bērna vai aizgādībā esošas personas interesēm atbilstošāko risinājumu.”

Jāsecina, ka MKN Nr. 1037 ir noteikta vispārīga informācija, kas bāriņtiesas atzinumā ir iekļaujama. Ņemot vērā, ka bāriņtiesas atzinums ir viens no pierādījumiem saskarsmes tiesības kārtības noteikšanā, pēc autores domām, būtu nepieciešams ieviest grozījumus MKN Nr. 1037 98.⁴ punkta 2. apakšpunktā, precizējot obligāti norādāmo informāciju bāriņtiesas atzinuma aprakstošajā daļā. Autores ieskatā bāriņtiesas atzinumā būtu jāsniedz ziņas un pierādījumi par tādiem pašiem apstākļiem, kā to paredz BTAL 50.¹ pants⁷⁶, ievērojot to, ka minētais pants piemērojams tostarp gadījumiem, kad bāriņtiesa sniedz ziņas un pierādījumus tiesai pagaidu lēmumu par saskarsmes tiesības kārtības noteikšanu. Autore piedāvā papildināt MKN Nr. 1037 98.⁴ punkta 2. apakšpunktu šādā redakcijā: *„aparakstošajā daļā norāda informāciju par bērnu un ģimeni vai aizgādībā esošo personu, uzskaita konstatētos faktus un iegūtos pierādījumus par: personas dzīves apstākļiem; bērna viedokli, ja bērns ir spējīgs to formulēt, ņemot vērā viņa vecumu un brieduma pakāpi; bērna saskarsmi ar vecākiem un citām personām, kas dzīvo vai ir zināms, ka dzīvos ar bērnu vienā mājsaimniecībā; bērna veselības aprūpi un izglītību; personas sadarbību ar sociālo dienestu; personām, kas dzīvo*

⁷⁶Lai tiesa līdz sprieduma taisīšanai varētu pieņemt pagaidu lēmumu par bērna dzīvesvietu, bērna aprūpes kārtību, saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību un aizliegumu izvest bērnu no valsts, bāriņtiesa pēc tiesas pieprasījuma sniedz savā rīcībā esošās ziņas un citus pierādījumus par:

1) personas dzīves apstākļiem;

2) bērna viedokli, ja bērns ir spējīgs to formulēt, ņemot vērā viņa vecumu un brieduma pakāpi;

3) bērna saskarsmi ar vecākiem un citām personām, kas dzīvo vai ir zināms, ka dzīvos ar bērnu vienā mājsaimniecībā;

4) bērna veselības aprūpi un izglītību;

5) personas sadarbību ar sociālo dienestu;

6) personām, kas dzīvo vai ir zināms, ka dzīvos ar bērnu vienā mājsaimniecībā;

7) personas vardarbību pret bērnu vai bērna vecāku.

Skat. Bāriņtiesu likuma 50.¹ pantu.

vai ir zināms, ka dzīvos ar bērnu vienā mājsaimniecībā; personas vardarbību pret bērnu vai bērna vecāku un citiem lietas apstākļiem.”

Bāriņtiesai atzinumā ir jāapskata dažādi aspekti, kas var ietekmēt bērna labāko interešu nodrošināšanu saskarsmes tiesības kārtības noteikšanā, cita starpā jānoskaidro bērna viedoklis, ja viņš, pirmkārt, vēlas to sniegt un, otrkārt, ja bērns ir spējīgs formulēt savus uzskatus. Ņemot vērā, ka saskarsmes tiesības kārtība prioritāri tiek noteikta atbilstoši bērna nevis vecāku tiesībām, autoresprāt, būtiski ir analizēt bērna viedokļa aspektu un tā ietekmi uz saskarsmes tiesības kārtības noteikšanu.

BTAL 13. panta pirmās daļas 1. teikums paredz: „Bērnām ir tiesības brīvi izteikt savas domas, šajā nolūkā saņemt un sniegt jebkāda veida informāciju, tiesības tikt uzklausītam, kā arī tiesības uz apziņas un ticības brīvību.” Secināms, ka minētā norma paredz bērna tiesības paust savu viedokli un būt iesaistītam visās tiesiskajās attiecībās, kas skar viņa tiesības.

Latvijas normatīvie tiesību akti nenosaka konkrētu vecumu, no kura bērna viedoklis var tikt uzklausīts, līdz ar to bērna viedoklis lēmuma pieņemšanā tiek ņemts vērā, ja bērns vēlas to paust, kā arī ja ir sasniedzis vecuma posmu, kurā spēj formulēt savus uzskatus. Neskatoties uz to, ka katram vecumposmam ir raksturīgs noteikts attīstības iezīmju kopums, var būt situācijas, kad bērna bioloģiskais vecums nesakrīt ar viņa intelektuālo attīstību. Piemēram, 15 gadus vecs bērns var būt mazāk nobriedis nekā 12 gadus vecs. Var būt gadījumi, kad mazs bērns ir pietiekoši saprātīgs, lai spētu saprast un novērtēt konkrēto situāciju.⁷⁷ Autore secina, ka bērna vecums nav noteicošais aspekts viņa viedokļa noskaidrošanā. Bērna bioloģiskais vecums ir jāvērtē kopsakarā ar bērna intelektuālo attīstību.

Jāņem vērā, ka bērna psihoemocionālais stāvoklis var būt tāds, ka bērns nespēj apzināties savas intereses, sevišķi, ja bērns ir tādā vecumposmā, kad viņa viedokli viegli iespaido citas personas, īpaši vecāki.⁷⁸ Ilze Celmiņa uzsver, ka bērns, dzīvojot pie viena no vecākiem, bez šaubām ietekmējas no viņa un tas vienmēr ir jāņem vērā, ka bērns var emocionāli justies tuvāks ar to vecāku, ar kuru viņš dzīvo ikdienā.⁷⁹ Pēc autores domām, bērna viedokli vecāki sevišķi ietekmē, gadījumā, ja viņu starpā pastāv strīds un kāds no vecākiem vēlas mazināt vai liegt saskarsmi ar otru vecāku. Vecāks iespaido bērna domas par otru vecāku, lai psihologam, bāriņtiesai un tiesai rastos priekšstats, ka bērns nevēlas īstenot saskarsmi ar vecāku, pie kura viņš ikdienā nedzīvo. Taču praksē speciālisti spēj noteikt, vai bērna viedokli kāds ir ietekmējis. Ilze Celmiņa norāda, ka visbiežāk psihologs spēj konstatēt, vai bērna viedoklis ir ietekmēts. Ja psihologs to nav nokonstatējis, tiesa, lasot bērna atbildes

⁷⁷ Zemīte K. Nepilngadīgās personas (bērna) viedokļa noskaidrošana. Jurista Vārds, 2020, Nr. 50 (1160), 43.-51.lpp.

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Intervija ar Rīgas apgabaltiesas tiesnesi Ilzi Celmiņu. Rīgā, 01.03.2022. Džeinas Dervenīkas personiskā arhīva materiāli.

uz bāriņtiesas vai psihologa jautājumiem, vērtē, vai šajās atbildēs nav saskatāmi netipiski veidoti teikumi, kā arī vai netiek lietoti sarežģīti vārdi. Tāpat tiek analizēts, vai bērna viedoklis neiet pretrunā bērna un vecāku attiecību vēsturei.⁸⁰ Lai gan tiesa, nosakot saskarsmes tiesības kārtību, vērtē visus aspektus un kritērijus kopumā, autore ieskatā, tiesai ir jāpārlicinās, vai bērna sniegtais viedoklis nav ticis ietekmēts, jo tas ir būtisks aspekts saskarsmes tiesības kārtības noteikšanā. Konstatējot, ka bērna viedoklis ir ticis ietekmēts, tiesa, nosakot tikšanās reizes ar vecāku, ar kuru bērns ikdienā nedzīvo, var panākt abpusējas saiknes rašanos, tādā veidā mainot bērna ietekmētos uzskatus, taču tikai gadījumā, ja šādas kārtības noteikšana ir atbilstoša bērna labklājībai.

Pienākums vērtēt un analizēt bērna viedokli izriet arī no LR Senāta Administratīvo lietu departamenta 2020. gada 17. februāra sprieduma lietā Nr. SKA – 700/2020: „Bērna, kas ir nobrieduša pusaudža vecumā, viedoklis ir būtisks; lemšana pretēji pusaudža viedoklim jāmotivē. Tomēr vienlaikus ir jāvērtē, vai, neskatoties uz to, ka lietā ir runa par saskarsmi ar pusaudzi, tomēr nepastāv objektīvi apstākļi, kas var kaitēt šā pusaudža tiesībām un interesēm. Tāpat pusaudža viedoklis, kas ir vērā ņemams šīs personas pietiekami nobriedušā vecuma dēļ, tomēr tāpat kā jebkurš bērna viedoklis ir jāvērtē no katra bērna individuālām personības iezīmēm, uztveres īpatnībām un jāvērtē, vai tas nav ietekmēts no citu personu, tostarp vecāka puses.”⁸¹

Ņemot vērā, ka bāriņtiesas rīcībā ir detalizēta informācija par bērna ģimeni, bāriņtiesai, ievērojot šo informāciju, būtu jāsniedz viedoklis, kādas sekas varētu būt konkrētajam saskarsmes tiesības izmantošanas kārtības regulējumam uz bērna veselību, tai skaitā psiholoģisko veselību, uztura vai dienas režīmu. Papildus bāriņtiesas atzinumā būtu jāiekļauj izvērtējums apsvērumiem par nepieciešamību nodrošināt saskarsmes personu.⁸² Autore piekrīt, ka bāriņtiesas rīcībā ir pieejama plaša informācija, kas ļauj analizēt minētos apsvērumus un to ietekmi uz bērna interešu nodrošināšanu, tādēļ autore rosina ieviest grozījumus MKN Nr. 1037 98.⁴ punkta 3. apakšpunktā, izsakot MKN Nr. 1037 98.⁴ punkta 3. apakšpunktu šādā redakcijā: „*motīvu daļā norāda iegūto ziņu analīzi saistībā ar tiesā iesniegto prasību, bāriņtiesas secinājumus un ieteikumus par bērna vai aizgādībā esošas personas interesēm atbilstošāko risinājumu un tā pamatojumu, sniedzot bāriņtiesas viedokli*

---

⁸⁰ Intervija ar Rīgas apgabaltiesas tiesnesi Ilzi Celmiņu. Rīgā, 01.03.2022. Džeinas Dervenīkas personiskā arhīva materiāli.

⁸¹ Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 17.02.2020. spriedums lietā Nr. A420207818, SKA-700/2020, 18.p. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/administrativo-lietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/bernu-tiesibas-vecaku-tiesibas?lawfilter=1> [aplūkots 20.03.2022.]

⁸² Celmiņa I., Daugule D. Saskarsmes tiesību īstenošanas problemātika. Jurista Vārds, 2019, Nr.46, 10.-24.lpp.

par saskarsmes tiesības kārtības ietekmi uz bērna veselību, uztura vai dienas režīmu un nepieciešamību nodrošināt saskarsmes personu.”

Pienākums ievērot bērna intereses gan bērna vecākiem, gan tiesai ir iekļauts arī Lietuvas Civill kodeksā, nosakot, ka vecāku varu nedrīkst izmantot pretēji bērna interesēm⁸³, kā arī paredzot, ka tiesa strīdu izšķir, ņemot vērā bērna intereses un bērna vēlmes. Bērna vēlmes var neievērot tikai tad, ja tās ir pretrunā ar bērna interesēm.⁸⁴ Secināms, ka Lietuvas Civill kodekss tāpat kā BTAL paredz pienākumu lēmuma pieņēmējam noskaidrot bērna viedokli attiecīgajā jautājumā, taču tas tiek ņemts vērā kopsakarā ar bērna interesēm.

Igaunijas Ģimenes tiesību likumā ir noteikts, ka, izskatot jebkuru šajā nodaļā (vecāku tiesības un pienākumi) reglamentētu jautājumu, kas attiecas uz bērnu, tiesa pieņem lēmumu galvenokārt bērna interesēs, ņemot vērā visus apstākļus un iesaistīto personu likumīgās intereses.⁸⁵ Tādējādi atzīstams, ka Igaunijas Ģimenes tiesību likumā ir noteikts, ka situācijās, kas skar bērnu, tiek vērtētas ne tikai bērna intereses, bet arī citu iesaistīto personu intereses. Lai gan Latvijas normatīvie akti precīzi nosaka, ka tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, viņa interešu un tiesību aizsardzība ir prioritāra⁸⁶, lēmuma pieņēmējam ir jāvērtē arī citi apstākļi, tostarp iesaistīto personu intereses, taču šo personu intereses ir jāvērtē bērna labāko interešu kontekstā.

Savukārt saskaņā ar Krievijas Federācijas ģimenes kodeksu bērnam ir tiesības paust savu viedokli, risinot jebkuru jautājumu ģimenē, kas skar viņa intereses, kā arī tikt uzklausītam jebkuras tiesvedības vai administratīvā procesa gaitā. Bērns, kurš sasniedzis desmit gadu vecumu, viedokļa ievērošana ir obligāta, izņemot gadījumus, kad tas ir pretrunā viņa interesēm. Kodeksā paredzētajos gadījumos aizbildnības iestāde vai tiesa lēmumu var pieņemt tikai ar bērna, kurš sasniedzis desmit gadu vecumu, piekrišanu.⁸⁷ Secināms, ka Krievijas Federācijas ģimenes kodekss nosaka pienākumu ievērot bērna intereses, sevišķi ieklausoties bērna, kurš sasniedzis desmit gadu vecumu, viedoklī. Autore iepriekš uzsvēra, ka Latvijas normatīvie tiesību akti neparedz konkrētu bērna vecumu, no kura tiek vērtēts bērna viedoklis. Tāpat, pēc autores domām, minētā Krievijas Federācijas ģimenes kodeksa norma, paredzot, ka iestāde vai tiesa lēmumu var pieņemt tikai ar bērna, kurš sasniedzis desmit gadu vecumu, piekrišanu, ir pretrunā ar bērna labāko interešu nodrošināšanu. Lēmuma pieņēmējam bērna viedoklis ir jāvērtē kopsakarā ar citiem apstākļiem un tas nevar būt izšķirošais faktors

---

⁸³ 3.159.p.

⁸⁴ 3.174.p.

⁸⁵ 123.p.

⁸⁶ Tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, bērna tiesības un intereses ir prioritāras.

Skat. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.panta pirmo daļu.

⁸⁷ 57.p.

lēmuma pieņemšanā, jo bērna viedoklis var būt ietekmēts, kā arī bērns var neapzināties, kāds risinājums ir visatbilstošākais viņa labklājībai.

Secināms, ka likumdevējs tikai 2021. gada 8. decembrī BTAL iekļāva aspektus, kurus izvērtējot tiesību piemērotājs var secināt, vai bērna labākās intereses konkrētajā situācijā tiek ievērotas. Ņemot vērā, ka viens no pierādījumiem nosakot saskarsmes tiesības kārtību ir bāriņtiesas atzinums, autore saskatīja nepilnības regulējumā, kas nosaka bāriņtiesas atzinumā iekļaujamo informāciju, tādēļ piedāvāja grozījumus MKN Nr. 1037 98.⁴ punkta 2. un 3. apakšpunktā, konkretizējot, kādas ziņas un pierādījumus bāriņtiesai ir jāsniedz atzinumā tiesai CL 182. panta pirmās daļas ietvaros. Pēc autores domām, šie risinājumi veicinātu bērna labāko interešu nodrošināšanu, tiesai pieņemot nolēmumu par saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību.

2.3. Saskarsmes persona, tās tiesības un pienākumi

Izvērtējot bērna tiesības uzturēt kontaktus ar vecākiem un citiem ģimenes locekļiem, primāri ir jāvērtē bērna intereses, ievērojot bērna viedokli.⁸⁸ Ja bērna interesēs ir izveidot un saglabāt ciešu saiti ar kopā nedzīvojošo vecāku, taču dažādu iemeslu dēļ vecāku sadarbība šīs saskarsmes tiesības nodrošināšanā izpaliek, tiesa var noteikt, ka saskarsme ir īstenojama saskarsmes personas klātbūtnē.⁸⁹ Ņemot vērā, ka saskarsmes persona tiek pieaicināta bērna interešu nodrošināšanai saskarsmes tiesības īstenošanā, autoresprāt, darba ietvaros ir nepieciešams noskaidrot jēdziena „saskarsmes persona” skaidrojumu, kā arī no šī jēdziena izrietošās tiesības un pienākumus.

Definējot saskarsmes personas jēdzienu, CL 182. panta ceturtnā daļa nosaka: „Saskarsmes persona ir fiziskā persona, kuras klātbūtnē, ja tā piekrīt, īsteno saskarsmes tiesību. Saskarsmes persona var būt arī juridiskā persona, kas nodrošina speciālista klātbūtni saskarsmes tiesības īstenošanas laikā.” Secināms, ka likumdevējs saskarsmes personai nav izvirzījis īpašas prasības, kurām saskarsmes personai būtu jāatbilst, kā arī nav nosaucis konkrētu personu vai personas, kuru klātbūtnē saskarsmes tiesība būtu īstenojama, tādējādi vecāki var savstarpēji vienoties par saskarsmes personas izvēli. Gadījumā, ja vecāki nespēj vienoties par saskarsmes personas izvēli vai bāriņtiesa nepiekrīt pušu izvēlētajai saskarsmes personai, saskarsmes tiesība tiek īstenota bāriņtiesas pārstāvja vai

---

⁸⁸ European Union Agency for Fundamental Rights and the Council of Europe together with the Registry of the European Court of Human Rights. Handbook on European law relating to the rights of the child. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015, p.78.

⁸⁹ Celmiņa I., Daugule D. Saskarsmes tiesību īstenošanas problemātika. Jurista Vārds, 2019, Nr.46, 10.-24.lpp.

bāriņtiesas pilnvarotas personas klātbūtnē.⁹⁰ Atzīstams, ka vecākiem ir tiesības izvēlēties personu, kuras klātbūtnē būtu īstenojama saskarsme, taču bāriņtiesai, aizsargājot bērna intereses, ir tiesības iebilst par saskarsmes personas izvēli. Pēc autores domām, bāriņtiesai, ievērojot bērna vislabāko interešu principu, būtu pienākums iebilst par pušu izvēli attiecībā uz saskarsmes personu, piemēram, gadījumā, ja bērnam ar izvēlēto personu ir negatīvas attiecības vai saskarsmes persona varētu likt šķēršļus saskarsmes tiesības īstenošanā. Jānorāda, ka CL 182. panta trešā daļa būtu iztulkojama tādējādi, ka tas vien, ka viena puse nepiekrīt otras puses ieteiktajam saskarsmes personas kandidātam, nav pietiekams pamats šīs kandidatūras noraidīšana, ja, pēc tiesas domām, šī persona ir piemērota veicamajam uzdevumam un puses nepiešķiršana nav pamatota ar vērā ņemamu iemeslu.⁹¹

Autore uzsver, ka atbilstoši CL 182. panta trešajai daļai, nosakot, ka saskarsmes tiesība ir īstenojama saskarsmes personas klātbūtnē, saskarsmes tiesība tiek ierobežota. LR Senāts 2021. gada spriedumā lietā Nr. SKC-[H]/2021 atzina: „Saskarsmes tiesību ierobežošana jāvērtē atbilstoši samērīguma principam, apsverot kā ir iespējams konkrēto gadījumu atrisināt bērnam vissaudzējošākā veidā, t.i., jāveic izvērums, kāds ierobežojuma veids (pilnīgs vai daļējs) ir vispiemērotākais konkrētam bērnam.”⁹² Ņemot vērā minēto, paredzot, ka saskarsme ir īstenojama saskarsmes personas klātbūtnē, gan tiesai, gan bāriņtiesai ir jāpārlicinās, ka šāds saskarsmes tiesības ierobežojums ir atbilstošs bērna interesēm.

Par saskarsmes personu parasti nosaka bērna radnieku vai ciu tuva personu, taču par saskarsmes personu var noteikt arī psihologu. Galvenais saskarsmes personas izvēlē ir tas, lai šī persona ir izvēlēta bērna interesēs, kā arī lai pēc iespējas mazāk tiktu traucēta bērna ierastā vide.⁹³ Tādējādi autore secina, ka nozīmīgākais kritērijs saskarsmes personas izvēlē ir tās atbilstība bērna interešu nodrošināšanai, tomēr nosakot saskarsmes personu, lēmuma pieņemējam ir jāvērtē arī citi kritēriji.

Atbilstību saskarsmes personai konkrētajā lietā bāriņtiesa un tiesa izvērtē, pamatojoties uz tādiem lietas apstākļiem kā bērna vecums, veselības stāvoklis, bērna un vecāku attiecības, vecāku veselības stāvoklis un vides prasības, ja tām ir nozīme. Tiesai ir būtiski noskaidrot

---

⁹⁰ Tiesa, ciktāl tas atbilst bērna interesēm, saskarsmes tiesību var ierobežot, turklāt, ja nepieciešams, noteikt, ka ar bērnu drīkst tikt tikai saskarsmes personas klātbūtnē vai bāriņtiesas ieteiktā noteiktā vietā, vai noteikt pienākumu noteiktā laikā kopā ar bērnu ierasties bāriņtiesā. Ja tiesa konstatē, ka ar bērnu drīkst tikt tikai saskarsmes personas klātbūtnē, un puses nevar vienoties par saskarsmes personu vai bāriņtiesa nepiekrīt pušu izvēlei attiecībā uz saskarsmes personu, saskarsmes tiesību īsteno bāriņtiesas pārstāvja vai bāriņtiesas pilnvarotas personas klātbūtnē. Tiesa var uz laiku atņemt saskarsmes tiesību, ja saskarsme kaitē bērna interesēm un kaitējums citādi nav novēršams.

Skat. Civillikuma 182. panta trešo daļu.

⁹¹ Pētersone Z. Komentārs Civilprocesa likuma 244.⁸ pantam, 2021, 76.lpp.

⁹² Latvijas Republikas Senāta 2021.g. spriedums lietā Nr. SKC-[H]/2021, 10.2.p. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/tiesibu-aktu-raditajs> [aplūkots 09.03.2022.]

⁹³ Likumprojekta „Grozījumi Civilprocesa likumā” anotācija. Pieejama: <http://www.lzti.lv/media/documents/4465/grozijumi-civilprocesa-likuma-par-saskarsmes-tiesibam.pdf> [aplūkota 27.03.2022.]

cēloni, kādēļ saskarsmes tiesības īstenošanā ir nepieciešama saskarsmes persona.⁹⁴ Pēc autores domām, situācijās, kad vecāki vienojas par saskarsmes personas izvēli, papildus bāriņtiesai būtu jāuzsklusa bērna viedoklis, ja viņš ir spējīgs to formulēt. Bērna viedoklis būtu jāvērtē kopsakarā ar citiem lietas apstākļiem un pierādījumiem, lai noteiktu bērna interesēm atbilstošu saskarsmes personu. Ņemot vērā, ka likumdevējs nav precizējis, kādi apstākļi ir jāvērtē izlemjot jautājumu par saskarsmes personas atbilstību bērna interešu nodrošināšanai, autore rosina papildināt CL 182. pantu ar sesto daļu, kas izteikta šādā redakcijā: „*Saskarsmes personas atbilstību bērna labākajām interesēm izvērtē, ņemot vērā lietas apstākļus un pierādījumus par: bērna vecumu; bērna veselības stāvokli; bērna un vecāku attiecībām; vecāku veselības stāvokli; bērna viedokli, ja bērns ir spējīgs to formulēt, ņemot vērā viņa vecumu un brieduma pakāpi, kā arī citiem lietas apstākļiem.*”

Gadījumā, ja par saskarsmes personu tiek noteikts bāriņtiesas pārstāvis vai bāriņtiesas pilnvarota persona atbilstoši CL 182. panta trešajai daļai, tiesību normas neparedz tiesas pienākumu noskaidrot, kurš bāriņtiesas pārstāvis vai tās pilnvarota persona piedalīsies saskarsmē. Jānorāda, ka šādā gadījumā arī nav jānoskaidro, vai bāriņtiesa piekrīt nodrošināt saskarsmes personas klātbūtni, jo šāds pienākums bāriņtiesai izriet no BTL 4. panta otrās daļas.⁹⁵ Autore secina, ka CL 182. panta ceturtnā daļa paredz saskarsmes personas piekrišanu šim procesuālajam statusam, savukārt, ja par saskarsmes personu tiek noteikts bāriņtiesas pārstāvis vai bāriņtiesas pilnvarota persona, šāda piekrišana nav nepieciešama, jo bāriņtiesai kā bērna tiesību un interešu aizsargājošai iestādei, šis pienākums izriet no likuma. Minēto ir atzinis arī LR Senāta Administratīvo lietu departaments 2021. gada 15. aprīļa lēmumā lietā Nr. SKA – 773/2021: „Bāriņtiesai atšķirībā no citām fiziskajām vai juridiskajām personām, kurām vispārējās jurisdikcijas tiesa var uzlikt pienākumu veikt saskarsmes personas pienākumus, pienākums nodrošināt bērna un vecāka saskarsmes tiesību īstenošanu izriet no likuma un ir jāpilda. Tādējādi tiesību normas paredz bāriņtiesas pienākumu iesaistīties bērna un vecāka saskarsmes tiesību īstenošanā, lai nodrošinātu šā procesa norisi atbilstoši bērna tiesībām un interesēm.”⁹⁶

Ilze Celmiņa norāda uz četriem gadījumiem, kad lietā visbiežāk tiek pieaicināta saskarsmes persona. Pirmkārt, gadījumā, ja bērns ar kopā nedzīvojošo vecāku ilgi nav ticis vai arī iepriekš ir konstatēta vardarbība. Šādā situācijā par saskarsmes personu tiek noteikts psihologs, kuram ir speciālas zināšanas un viņš spēj izskaidrot esošo situāciju bērnam. Otrkārt, saskarsmes persona var būt kā starpnieks, kurš palīdz bērnu nogādāt pie kopā

⁹⁴ Celmiņa I., Daugule D. Saskarsmes tiesību īstenošanas problemātika. Jurista Vārds, 2019, Nr.46, 10.-24.lpp.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 15.04.2021. lēmums lietā Nr. A420180320, SKA-773/2021, 8.p. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/tiesibu-akturaditajs> [aplūkots 27.03.2022.]

nedzīvojošā vecāka saskarsmes īstenošanai. Tas varētu būt situācijā, kad vecāks pats to nevar izdarīt, piemēram, darba apstākļu dēļ. Šāda „starpnieka” piesaistīšana būs nepieciešama arī tad, ja ir pieņemts lēmums par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, kurā vecākiem ir aizliegts savstarpēji satīties vai arī vienam no vecākiem ir noteikts tuvošanās aizliegums otram vecākam, taču saskarsme ar bērnu nav liegta. Treškārt, var būt gadījumi, kad tiek iesaistīta bāriņtiesas starpniecība. Šādā situācijā puses izvēlas neitrālo punktu – bāriņtiesu – uz kuru vecāks, pie kura bērns dzīvo ikdienā, atved bērnu īstenot saskarsmi ar otru vecāku. Savukārt bāriņtiesas pārstāvis nodrošina, ka otrs vecāks bērnu paņem saskarsmes īstenošanai un atbilstoši tiesas nolēmumam atvedīs atpakaļ uz bāriņtiesu. Ceturtkārt, tiek pieaicināta saskarsmes persona kā novērotājs gadījumos, ja vecāki dzīvo dažādās valstīs un pastāv bažas, ka citā valstī dzīvojošais vecāks varētu bērnu nolaupīt. Lai gan pēdējo trīs gadu laikā šādi gadījumi ir bijuši salīdzinoši maz, iepriekš šāda prakse diemžēl bija novērojama diezgan bieži.⁹⁷ Autore secina, ka visos iepriekš minētajos gadījumos saskarsmes persona tiek pieaicināta, lai nodrošinātu, ka saskarsmes tiesība tiks īstenota atbilstoši bērna vislabākajām interesēm. Jāmin, ka visbiežāk saskarsmes persona tiek pieaicināta, ja starp vecākiem ir naidīgas attiecības un pastāv aizdomas, ka saskarsme netiks īstenota atbilstoši tiesas nolēmumam.

Administratīvā rajona tiesas Rīgas tiesu nama 2022. gada 1. marta spriedumā lietā Nr. A420243921 bērna māte paskaidrojums atzīst nepieciešamību saskarsmi īstenot saskarsmes personas klātbūtnē vecāku konflikta dēļ: „[...] kopš saskarsmes personas maiņas situācija ir uzlabojusies, bērns netiek pakļauts sistēmiskai, emocionālai vardarbībai no abu vecāku puses tādu savstarpējo konfliktu dēļ, kurus pieteicējs nevēlas risināt. Mātei ar dēlu ir ļoti tuva un cieša emocionālā saite, dēls abu tikšanos ļoti gaida, un tā tiek pavadīta jēgpilni. Turklāt mātei ir vēlme būt biežāk kopā dēlu, nekā tas tiek nodrošināts šobrīd, tādējādi sniedzot dēlam emocionālu atbalstu un palīdzot vispusīgi attīstīties.”⁹⁸

Saskaņā ar Civilprocesa likuma (turpmāk – CPL) 244.⁸ panta otro daļu, saskarsmes personu pieaicina piedalīties lietā pēc lietas dalībnieka vai tiesas iniciatīvas.⁹⁹ LR Senāts Civillietu departamenta 2020. gada spriedumā lietā Nr. SKC-[C]/2020 norādīja uz saskarsmes personas ietekmi lietas izskatīšanā: „Senāta ieskatā, saskarsmes personas piedalīšanās lietā kā lietas dalībniekam dod tiesai iespēju, noskaidrojot vecākus un saskarsmes personas viedokļus, noteikt spriedumā konkrētu saskarsmes tiesības īstenošanas kārtību un laiku. Šāds spriedums

---

⁹⁷ Intervija ar Rīgas apgabaltiesas tiesnesi Ilzi Celmiņu. Rīgā, 01.03.2022. Džeinas Dervenīkas personiskā arhīva materiāli.

⁹⁸ Administratīvās rajona tiesas Rīgas tiesu nama 01.03.2022. spriedums lietā Nr. A420243921, 4.p. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 28.03.2022.]

⁹⁹ Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts 14.10.1998. [25.03.2022.]

saistoši ietekmēs gan bērna vecākus, gan saskarsmes personu.”¹⁰⁰ Atzīstams, ka saskarsmes personas pieaicināšana lietas izskatīšanā veicina noteikt bērna interesēm atbilstošu saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību, noskaidrojot pušu un saskarsmes personas viedokļus.

Kad tiesa ir noskaidrojusi iespējamo saskarsmes personu, tiesa viņu uzaicina uz tiesas sēdi, pārbauda personas atbilstību dodamajam uzdevumam, kā arī pārliecinās, ka persona piekrīt tam, ka saskarsmes tiesība būtu īstenojama viņas klātbūtnē.¹⁰¹ Saskaņā ar CPL 244.⁹ panta ceturto daļu uzsākot lietas izskatīšanu pēc būtības, tiesa noklausās saskarsmes personu. Saskarsmes persona nepiedalās tālākā lietas izskatīšanā pēc būtības. No šīs normas izriet, ka lietas dalībniekam jau sākotnēji, lūdzot pieaicināt saskarsmes personu, ir jānorāda pamatojums, kāpēc saskarsmes tiesība būtu īstenojama saskarsmes personas klātbūtnē. No tā ir atkarīgs gan tas, kādu saskarsmes personu izvēlēties, gan kādus pienākumus šai personai uzlikt.¹⁰²

Saskarsmes personas tiesības un pienākumi ir noteikti CPL 244.⁸ panta pirmajā daļā, kas paredz: „Saskarsmes persona ir lietas dalībnieks lietās, kas izriet no saskarsmes tiesībām. Saskarsmes personai ir šādas procesuālās tiesības un pienākumi:

- 1) tiesības iepazīties ar lūgumu par saskarsmes personas pieaicināšanu piedalīties lietā;
- 2) tiesības piedalīties tiesas sēdē;
- 3) tiesības izteikt piekrišanu tam vai iebildumus pret to, ka tai ar nolēmumu tiek uzlikti pienākumi;
- 4) tiesības saņemt tiesas spriedumu vai lēmumu;
- 5) pienākums pēc tiesas aicinājuma ierasties tiesā;
- 6) pienākums savlaicīgi rakstveidā paziņot par iemesliem, kuru dēļ nevar ierasties uz tiesas sēdi, iesniedzot par to pierādījumus;
- 7) pārsūdzēt tiesas spriedumu un lēmumu daļā, kas attiecas uz saskarsmes personu.”

Autore secina, ka CPL 244.⁸ panta pirmajā daļā saskarsmes personai ir noteiktas vispārīgas tiesības un pienākumi, kas attiecas uz piedalīšanos lietas izskatīšanā. Savukārt pienākumi, kuri saskarsmes personai ir jāveic saskarsmes tiesības kārtības nodrošināšanā tiek noteikti tiesas nolēmumā.

Normatīvais regulējums neparedz saskarsmes personas atbildību par likumā noteikto pienākumu neizpildi vai tiesas nolēmumā paredzētās kārtības, kādā īstenojama saskarsmes

---

¹⁰⁰ Latvijas Republikas Senāta Civillietu departamenta 2020.g. spriedums lietā Nr. SKC-[C]/2020, 8.p. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/tiesibu-aktu-raditajs> [aplūkots 27.03.2022.]

¹⁰¹ Ja lietā, kas izriet no saskarsmes tiesībām, tiesa pēc lietas dalībnieka lūguma vai savas iniciatīvas konstatē, ka saskarsmes tiesības īstenojamās saskarsmes personas klātbūtnē, tiesa pieaicina saskarsmes personu piedalīties tiesas sēdē. Tiesa noskaidro, vai saskarsmes persona piekrīt, ka saskarsmes tiesības īstenojamās tās klātbūtnē. Skat. Civilprocesa likuma 244.⁹ panta trešo daļu.

¹⁰² Pētersone Z. Komentārs Civilprocesa likuma 244.⁸ pantam, 2021, 76.lpp.

kārtība, neizpildi. Piemēram, gadījumā, ja saskarsmes persona bez attaisnojoša iemesla neierodas uz saskarsmes tiesības īstenošanu, saskarsme nevar notikt atbilstoši tiesas nolēmumam. Šādu gadījumu novēršanai, autoresprāt, likumdevējam būtu jāparedz atbildība saskarsmes personai par savu pienākumu nepienācīgu izpildi. Tas veicinātu gan saskarsmes personas atbildīgu izturēšanos pret tiesas nolēmumu, gan saskarsmes tiesības īstenošanu bērna interesēs. Minēto apsvērumu dēļ autore izsaka priekšlikumu papildināt CPL 244.⁸ pantu ar trešo daļu, kas izteikta šādā redakcijā: „*Ja saskarsmes persona bez attaisnojoša iemesla nepilda pienākumus, kas paredzēti šī panta otrajā daļā vai nepilda tai ar tiesas nolēmumu uzliktos pienākumus, tiesa var piemērot vainīgajai personai naudas sodu līdz 100 euro.*” Autore piedāvā minētajā normā ieviest ģenerālklausulu „attaisnojošs iemesls”, lai tiesa konkrētajā gadījumā varētu izvērtēt saskarsmes personas atbildību. Piemēram, par attaisnojošu iemeslu piedāvātā regulējuma izpratnē varētu uzskatīt slimību vai ilgstošu prombūtni.

Trešās personas klātbūtni saskarsmes tiesības īstenošanā paredz arī Igaunijas Ģimenes tiesību likums, kas nosaka, ka tiesa var noteikt, ka vecākam vai citai personai ir iespēja sazināties ar bērnu piemērotas trešās personas klātbūtnē. Ja trešā persona ir pagasta vai pilsētas pašvaldība vai privāto tiesību juridiskā persona, pagalsta vai pilsētas pašvaldība vai juridiskā persona šī pienākuma pildīšanai ieceļ kompetentu fizisko personu.¹⁰³ Savukārt izpētot Lietuvas Civilkodeksu, autore secina, ka Lietuvas parlaments nav paredzējis saskarsmes īstenošanu trešās personas klātbūtnē minētajā normatīvajā aktā. Tāpat trešās personas klātbūtni saskarsmes tiesības īstenošanā neparedz arī Krievijas Federācijas ģimenes kodekss. Tādējādi autore secina, ka gan Baltijas valstis, gan Krievijas Federācijas tiesības paredz personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšanu starp bērniem un vecākiem, savukārt tikai Latvijas CL un Igaunijas Ģimenes tiesību likumā ir iekļauts regulējums par trešās personas klātbūtni saskarsmes tiesības īstenošanā.

Autore secina, ka saskarsmes personas institūts ir ieviests bērna labāko interešu nodrošināšanai gadījumā, ja saskarsmes tiesības kārtība ir ierobežojama konkrētu apstākļu dēļ. Visbiežāk saskarsmes persona tiek pieaicināta, ja starp vecākiem pastāv konflikts un pastāv bažas, ka tiesas nolēmums var tikt neizpildīts pienācīgi. Normatīvajā tiesību regulējumā ir iekļautas vispārīgas saskarsmes personas tiesības un pienākumi, kas attiecas uz lietas izskatīšanu, savukārt pienākumi, kas saskarsmes personai ir jāveic saskarsmes tiesības īstenošanā, tiek noteikti tiesas nolēmumā. Lai veiksmīgāk izvērtētu saskarsmes personas atbilstību bērna labāko interešu nodrošināšanai, autore rosina papildināt CL 182. pantu ar sesto daļu. Tāpat autore uzskata, ka likumdevējam būtu jāparedz saskarsmes personas

---

¹⁰³ 143.p.

atbildība par pienākumu neizpildi, līdz ar to autore izsaka priekšlikumu papildināt CPL 244.⁸ pantu ar trešo daļu.

3. SASKARSMES TIESĪBAS REALIZĀCIJA

3.1. Saskarsmes tiesības realizācijas kārtības noteikšanas veidi

Bērna vecākiem, pieņemot lēmumu par laulības šķiršanu, ir savstarpēji jāvienojas par dažādiem ar bērnu saistītiem jautājumiem – aizgādības tiesībām, bērna dzīvesvietu, kārtību kādā atsevišķi dzīvojošais vecāks īstenos tikšanos ar bērnu jeb saskarsmes tiesībām, kā arī citiem aspektiem. Sevišķi svarīgi ir gan šķiršanās laikā, gan pēc šķiršanās vienoties par kārtību, kādā tiks īstenotas bērnu un vecāka, ar kuru viņš ikdienā nedzīvos, tikšanās reizes.¹⁰⁴ Ņemot vērā, ka saskarsmes tiesības realizācijas kārtību var noteikt divos veidos, autore darba ietvaros apskatīs katru no šiem veidiem, kā arī priekšnosacījumus to īstenošanai.

Attiecībā uz veidiem, kā vecāki var noteikt saskarsmes tiesības jānorāda, ka, pirmkārt, laulības šķiršanas procesā saskarsmes tiesības kārtību var noteikt paši vecāki, savstarpēji vienoties. Otrkārt, ja vecāku starpā pastāv strīds par saskarsmes tiesības kārtību, kas pašu spēkiem nav atrisināms, to izšķir tiesa, nosakot kārtību, kādā tiks īstenota saskarsme. Tādējādi saskarsmes tiesību var realizēt pamatojoties uz pušu savstarpējo vienošanos vai tiesas nolēmumu.

Vispirms autore apskatīs vecāku vienošanos kā saskarsmes tiesības kārtības pamatu. Neskatoties uz to, vai laulību šķir tiesai vai notārs¹⁰⁵, vecāki var savstarpēji vienoties par saskarsmes tiesības kārtības noteikšanu, tādējādi šī lēmuma pieņemšanā neiesaistot tiesu, bāriņtiesu un citas personas. Ievērojot Notariāta likuma 325. pantu: „Zvērināts notārs šķir laulību, ja laulātie par to ir vienojušies un ja:

- 1) laulātajiem nav kopīga nepilngadīga bērna un kopīgas mantas;
- 2) laulātajiem ir kopīgs nepilngadīgs bērns vai kopīga manta un laulātie ir noslēguši rakstveida vienošanos par kopīgā nepilngadīgā bērna aizgādību, saskarsmes tiesībām, bērna uzturīdzekļiem un kopīgās mantas sadali.”¹⁰⁶

Tādējādi jāatzīst, ka priekšnoteikums laulības šķiršanai pie notāra, gadījumā, ja vecākiem ir nepilngadīgs bērns, ir rakstveida vienošanās tostarp par bērna aizgādību un saskarsmes tiesībām. Latvijas normatīvie tiesību akti neparedz to, kādi nosacījumi būtu iekļaujami vienojoties rakstveidā par saskarsmes tiesībām. Tāpat tiesību normas nenosaka notāra pienākumu pārliecināties, ka vecāku vienošanās ir izpildāma vai atbilst bērna labākajām interesēm. Jāatzīst, ka saskarsmes ierobežošana var radīt būtiskus bērna tiesību

¹⁰⁴ Butler I., Douglas G., Murch M., Scanlan L., Robinson M. *Divorcing Children. Children's Experience of Their Parents' Divorce*. London and New York: Jessica Kingsley Publishers, 2003, p.118.

¹⁰⁵ Laulību var šķirt tikai tiesa vai notārs. Laulību var šķirt tad, ja laulība ir izirusi. Skat. Civillikuma 69.panta pirmo daļu.

¹⁰⁶ Notariāta likums: LV likums. Pieņemts 01.06. 1993. [03.04.2022.]

aizskārumus arī gadījumos, kad vecāki vienojas par kārtību, kādā būtu organizējamās tikšanās vecākiem ar bērniem un šīs vienošanās noslēgšanā neņem vērā bērna viedokli.¹⁰⁷ Pēc autores domām, lai vecāku starpā nākotnē nerastos strīdi par saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību, noslēdzot rakstveida vienošanos būtu precīzi jānosaka, kā tiks īstenota saskarsme ar bērnu, vienojoties gan par darba dienām, gan nedēļas nogalēm, gan atvaļinājumiem, kā arī svētku dienām. Ņemot vērā, ka primāri bērna labākās intereses ir jānodrošina vecākiem, šķirot laulību pie notāra un vienojoties par saskarsmes tiesībām, vecākiem viennozīmīgi ir jāievēro bērna labāko interešu un labklājības princips.

Vecāku vienošanās kā pamats saskarsmes tiesības kārtības noteikšanai ir iespējama arī gadījumā, ja laulība tiek šķirta tiesā. Ievērojot CPL 235.¹ panta 3. punktu, prasītājam, iesniedzot prasības pieteikumu tiesā par laulības šķiršanu, cita starpā ir jānorāda, vai puses ir vienojušās par bērna aizgādību, otra vecāka saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību, uzturlīdzekļiem un laulības laikā iegūtās mantas sadali vai piesaka attiecīgus prasījumus. Savukārt CL 77. panta pirmā daļa nosaka, ka tiesa laulību nešķir, ja laulātie nav vienojušies par kopīgā nepilngadīgā bērna aizgādību, saskarsmes tiesību, bērna uzturlīdzekļiem, kopīgās mantas sadali vai attiecīgās prasības nav izšķirtas pirms laulības šķiršanas un netiek celtas kopā ar prasību par laulības šķiršanu. Tādējādi secināms, ka priekšnoteikums laulības šķiršanai tiesā arī ir vienošanās par jautājumiem, kas skar nepilngadīgu bērnu līdzīgi kā tas ir gadījumā, ja laulība tiek šķirta pie notāra.

Analizējot Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2015. gada 21. maija sprieduma lietā Nr. C30587014¹⁰⁸ faktiskos apstākļus, secināms, ka 2014. gada 8. augustā tika šķirta pušu laulība, savukārt 2014. gada 9. jūlijā puses noslēdza vienošanos par bērna aizgādību, saskarsmes tiesības izmantošanu un uzturlīdzekļiem bērnam un kopīgās mantas sadali. Saskaņā ar minēto vienošanos atbildētājs, izmantojot savas saskarsmes tiesības, apņēmās ievērot bērna intereses, vēlmi un dienas režīmu, kā arī apņēmās atgriezt bērnu pie mātes ne vēlāk, kā līdz plkst. 20:00 darba dienās un ne vēlāk kā līdz plkst. 21:00 brīvdienās un bērna brīvlaikā.

Prasītāja norāda: „Saskaņā ar vienošanos, atbildētājs apņēmās, tiekoties ar meitu, ievērot viņas intereses, vēlmes un dienas režīmu. Taču atbildētājs to neievēro un tiekoties ar meitu nogādā mājās viņu tikai pēc plkst. 23:00, neskatoties uz to, ka meitai nākamajā dienā jāapmeklē pirmsskolas izglītības iestāde. Meita nodarbojas ar daiļslidošanu un katru sestdienu un svētdienu no plkst. 15:00 līdz 17:30 viņai ir nodarbības. Līdz ar to nav iespējams nodrošināt atbildētāja tikšanos ar meitu brīvdienās līdz 20:00, jo atbildētājs atsakās meitu vest

¹⁰⁷ Celmiņa I., Daugule D. Saskarsmes tiesību īstenošanas problemātika. Jurista Vārds, 2019, Nr.46, 10.-24.lpp.

¹⁰⁸ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 21.05.2015. spriedums lietā Nr. C30587014. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 04.04.2022.]

uz minētajām nodarbībām.” Minēto apsvērumu dēļ prasītāja lūdza grozīt 2014. gada 9. jūlijā noslēgto pušu vienošanos.

Tiesa apmierināja mātes prasību par saskarsmes tiesības izmantošanas kārtības grozīšanu un noteica atbildētājam šādu saskarsmes tiesības kārtību ar meitu: „1. Katru trešdienu un piektdienu, paņemot bērnu no izglītības iestādes pēc nodarbībām un pavadot laiku līdz plkst. 20:00; 2. Bērna izglītības iestādes brīvlaikā divas dienas nedēļā no plkst. 11:00 līdz plkst. 20:00 bez nakšņošanas; 3. Ziemassvētkos un Lieldienās – divas dienas no plkst. 11:00 līdz plkst. 20:00 bez nakšņošanas; 4. Visos gadījumos /pers. B/ tikšanos savlaicīgi saskaņojot ar māti /pers. A/ un ievērojot bērna dienas režīmu.”

Autore norāda, ka laulības šķiršanā noslēgtā pušu vienošanās neparedzēja precīzu saskarsmes tiesības kārtību, tādēļ pušu starpā radās domstarpības neilgi pēc vienošanās noslēgšanas. Autore jau iepriekš uzsvēra, ka bērna vecākiem, noslēdzot vienošanos pēc iespējas detalizētāk ir jānorāda kārtība, kādā tiks īstenota saskarsme, sevišķi gadījumā, ja starp vecākiem pastāv konfliktējošas attiecības. Jānorāda, ka vecāku konflikti šķiršanās procesā atstāj ietekmi uz bērna garīgo veselību un turpmāko attīstību¹⁰⁹, tādēļ bērna interesēs ir noteikt tādu saskarsmes tiesības kārtību, kas vecāku starpā nākotnē var radīt pēc iespējas mazāk domstarpību. Uz minēto norāda arī Ilze Celmiņa, uzsverot, ka jo dziļāks ir vecāku konflikts, jo precīzāk ir jābūt atrunātam visam spriedumam.¹¹⁰

Secināms, ka vienošanos par saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību puses var noslēgt tikai gadījumā, ja viņu starpā nepastāv strīds par kārtību, kādā pēc laulības šķiršanas būs īstenojama saskarsme. Savukārt, ja par šo kārtības noteikšanu vecāki nespēj vienoties, kā arī vecāki nepiekrīt mediācijai vai mediācija ir beigusies bez vienošanās, vecāki var vērsties tiesā atbilstoši CL 182. panta pirmajai daļai ar lūgumu noteikt kārtību, kādā izmantojama saskarsmes tiesības kārtība.¹¹¹

Autore analizēs arī otru saskarsmes tiesības kārtības pamatu, kas ir tiesas nolēmums. Prasību lietās, kas izriet no saskarsmes tiesībām, pamatojoties uz CPL 244.² panta otro daļu, var celt CL 181. pantā norādītās personas, kā arī prokurors vai bāriņtiesa. Autore paskaidro, ka CL 181. pantā minētās personas ir bērna vecāki, vecvecāki, brāļi un māsas, kā arī citas personas, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā. Prasības pieteikumā pieteicējam ir jānorāda gan saskarsmes tiesības izmantošanas kārtība, laiks un vieta, gan ziņas

¹⁰⁹ Фигдор Г. Дети разведенных родителей: между травмой и надеждой психоаналитическое исследование. Москва: "Наука", 1995, с.125. Доступно: <https://pb1lib.org/book/3086729/80e933> [смотрено 06.04.2022.]

¹¹⁰ Intervija ar Rīgas apgabaltiesas tiesnesi Ilzi Celmiņu. Rīgā, 01.03.2022. Džeinas Dervenīkas personiskā arhīva materiāli.

¹¹¹ Celmiņa I., Daugule D. Saskarsmes tiesību īstenošanas problemātika. Jurista Vārds, 2019, Nr.46, 10.-24.lpp.

par saskarsmes personu, ja pastāv attiecīgs lūgums.¹¹² Norādāms, ka prasības pieteikumā norādītajai saskarsmes kārtībai ir jābūt konkrētai, jo spriedumam ir jābūt skaidram un izpildāmam.¹¹³ Ievērojot minēto, secināms, ka prasītājam prasības pieteikumā ir detalizēti jānorāda saskarsmes tiesības kārtība, kura, viņaprāt, būtu visatbilstošākā bērna interešu nodrošināšanai. Vienlaikus autore norāda, ka darba ietvaros analizētajos tiesas nolēmumos tiesa, izvērtējot prasītāja lūgumu, ņem vērā arī atbildētāja paskaidrojumus, bāriņtiesas atzinumu un citus apstākļus, tādēļ bieži vien prasītāja lūgtā saskarsmes tiesības kārtība tiek grozīta un pielāgota bērna labāko interešu aizsardzībai.

CPL 244.¹² panta pirmā daļa paredz tiesas nolēmumā, kas izriet no saskarsmes tiesībām, norādāmo informāciju, proti: „(1) Lietās, kas izriet no saskarsmes tiesībām, papildus šā likuma 193. pantā vai 230. pantā noteiktajam tiesas nolēmumā norāda:

- 1) ziņas par bērnu — vārdu, uzvārdu, personas kodu un dzīvesvietu;
- 2) saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību, laiku un vietu;
- 3) ja nepieciešams, pušu pienākumus un izdevumu sadali starp pusēm saskarsmes tiesību īstenošanai;
- 4) ja nepieciešams, Civillikuma 182. pantā minētos ierobežojumus;
- 5) ja nepieciešams, citus pušu pienākumus.”

Ievērojot CPL 244.¹² panta pirmās daļas 2. punktu, tiesai precīzi ir jānosaka kārtība, kādā ir izmantojama saskarsmes tiesība. Praksē Senātam vairākkārt nācies atcelt zemākas instances tiesas nolēmumus tieši tādēļ, ka šīs tiesību normā ietvertais minētais pienākums nav izpildīts pienācīgi.¹¹⁴ Tā, piemēram, atzina LR AT Civillietu departaments 2015. gada spriedumā lietā Nr. SKC-[A]-2015: „Vecākiem, kuri iepriekš nav vienojušies par saskarsmes tiesību realizācijas kārtību, vietas un laika noteikšana spriedumā ir būtisks priekšnoteikums vecāku pienākumu sadalē pie saskarsmes tiesību realizēšanas. No tā ir atkarīgs viena vecāka pienākums ierasties noteiktā vietā un laikā saskarsmes tiesību realizācijai, bet otram, kurš realizē aizgādību ikdienā, pienākums tajā pašā vietā un laikā nodrošināt bērna klātbūtni. [...] apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija spriedumā, nosakot tikai saskarsmes biežumu un ilgumu, nav izpildījusi Civilprocesa likuma 197. panta prasības, kas nozīmē, ka strīds pēc

---

¹¹² (3) Lietās, kas izriet no saskarsmes tiesībām, prasītājs prasības pieteikumā papildus šā likuma 128.pantā minētajam norāda:

- 1) saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību, laiku un vietu;
- 2) ja prasītājs lūdz, lai saskarsmes tiesības tiktu īstenotas saskarsmes personas klātbūtnē, — ziņas par attiecīgo saskarsmes personu (fiziskajām personām — vārdu, uzvārdu, personas kodu un adresi, juridiskajām personām — nosaukumu, juridisko adresi un reģistrācijas numuru).

Skat. Civilprocesa likuma 244.² panta trešo daļu.

¹¹³ Pētersone Z. Komentārs Civilprocesa likuma 244.² pantam, 2021, 67.lpp.

¹¹⁴ Ibid. 87.lpp.

būtības nav izšķirts.”¹¹⁵ Tāpat jānorāda, ka spriedums nav sagatavots atbilstoši iepriekšminētajiem kritērijiem, ja tajā ir noteikta saskarsmes tiesības realizācijas kārtība, kas ir atkarīga no vairākiem kritērijiem, līdz ar to sprieduma izpilde nebūtu iespējama.¹¹⁶

Saskaņā ar CL 182. panta otro daļu nosakot saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību, tiesa var noteikt, ka zināmu laika periodu (nedēļas nogales, brīvdienas skolā, vecāku atvaļinājuma laiku u. tml.) bērns pavada pie tā vecāka, pie kura viņš nedzīvo, vai arī viņu tikšanās laiku. Autoresprāt, šī tiesību norma ir pretrunā CPL 244.¹² panta pirmās daļas 2. punktam, kas nosaka, ka tiesai ir jānosaka precīza un izpildāma saskarsmes tiesības kārtība, izvairoties no vispārīgiem formulējumiem. Ievērojot minēto, autore izsaka priekšlikumu grozīt CL 182. panta otro daļu šādā redakcijā: „*Nosakot saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību, tiesa nosaka laiku vai laika periodu (nedēļas nogales, brīvdienas skolā, vecāku atvaļinājuma laiku, svētku dienas u. tml.), kuru bērns pavada pie tā vecāka, pie kura viņš nedzīvo.*”

CPL 244.¹² panta trešā daļa papildus paredz, ka tiesa nolēmumā brīdina puses, ka tad, ja spriedums netiks izpildīts labprātīgi, tiks piemērots naudas sods saskaņā ar šo likumu, tiks izlemts jautājums par aizgādības tiesību pārtraukšanu vai atņemšanu un puse saskaņā ar Krimināllikumu būs atbildīga par ļaunprātīgu nolēmuma nepildīšanu. Autore vērš uzmanību uz LR Senāta Civillietu departamenta 2020. gada 11. februāra spriedumu lietā Nr. SKC-166/2020, ar kuru tiesa papildus iepriekš minētajiem atbildības veidiem atzina, ka par sprieduma neizpildi cietušajam ir tiesība prasīt morālā kaitējuma atlīdzināšanu: „[...] ar spriedumā noteiktās saskarsmes tiesības liegšanu persona ir veikusi tiesību aizskārumu, t.i., rīkojusies prettiesiski, un cietušajam ir tiesība prasīt morālā kaitējuma atlīdzināšanu, bet tad, kā uzskata Senāts, kaitējumam jāsasniedz nopietnības sliekšnis. Par to var liecināt tādi kritēriji, kā, piemēram, ilgums, sistemātiskums, sekas (tostarp atsvešināšanās). Būtisks ir arī apstākļi, vai tiesību aizskārumam ir objektīvs pamatojums.”¹¹⁷ Pēc autores domām, cietušajam pieprasīt morālā kaitējuma atlīdzināšanu šādā gadījumā būtu sevišķi grūti, jo būtu jāpierāda Senāta norādītie kritēriji tiesību aizskāruma smaguma konstatēšanai. Autore min, ka pierādījumi šāda prasījuma izvērtēšanai varētu būt, piemēram, elektroniskās sarakstes starp pusēm, telefona sarunas, pierādījumi video formātā, psihologa atzinums par sekām, kuras radušās saskarsmes tiesības liegšanas dēļ.

¹¹⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2015.g. spriedums lietā Nr. SKC-[A]-2015, 11.1. p. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2015> [aplūkots 05.04.2022.]

¹¹⁶ Tiesībsarga birojs. Saskarsmes tiesības īstenošanas problemātika. Jurista Vārds, 2017, Nr. 24 (978), 16.-19.lpp

¹¹⁷ Latvijas Republikas Senāta Civillietu departamenta 11.02.2020. spriedums lietā Nr. C32251417, SKC-166/2020, 6.p. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2020> [aplūkots 05.04.2022.]

Autoresprāt, darba ietvaros ir būtiski minēt, ka pusēm lietās, kas izriet no saskarsmes tiesībām, ir tiesības slēgt izlīgumu. Ievērojot CPL 244.¹¹ panta otro daļu, pušu izlīgums apstiprināms, tiesai pēc savas iniciatīvas pieprasot attiecīgās bāriņtiesas atzinumu vai uzaicinot tās pārstāvi piedalīties tiesas sēdē. Secināms, ka tiesai, apstiprinot izlīgumu, ir jānoskaidro bāriņtiesas viedoklis. Tas paredzēts, lai pārliecinātos, ka pušu izlīgums ir atbilstošs bērna interesēm, tai skaitā, vai izlīgums būs izpildāms un vecāku konflikti neturpināsies izlīguma trūkumu dēļ.¹¹⁸

Ievērojot CPL 149. panta otro daļu, sagatavojot lietu iztiesāšanai, tiesnesis cenšas puses samierināt, kā arī piedāvā strīdu atrisināt, izmantojot mediāciju. Lai gan mediācija pusēm nav obligāta, jāuzsver, ka mediācija ir viens no labākajiem veidiem kā pantākt izlīgumu.¹¹⁹ Attiecībā uz mediācijas definējumu, jānorāda, ka saskaņā ar Mediācijas likuma 1. panta 1. punktu mediācija ir brīvprātīgas sadarbības process, kurā puses cenšas panākt savstarpēji pieņemamu vienošanos savu domstarpību atrisināšanai ar mediatora starpniecību.¹²⁰

Mediācija ir gan mūsdienīgs veids, kādā risināt konfliktus, gan veids, kā mazināt tiesu noslodzi un veicināt tiesvedības ātrāku pabeigšanu. Ja konflikts skar pušu attiecības, tostarp nepilngadīgu bērnu intereses, strīda atrisināšana, izmantojot mediāciju abpusēja dialoga ceļā, nevis ar tiesas lēmumu var būt būt labvēlīgāka pušu interesēm, kā ar mazināt, ka pusēm nākotnē radīsies strīdi. Jāmin, ka konflikta atrisināšana, izmantojot mediāciju, var būt ātrāka un lētāka nekā tiesvedība.¹²¹ Tādējādi autore secina, ka puses, izvēloties strīdu par saskarsmes tiesībām risināt ar mediācijas palīdzību, var vienoties par ātrāku un ilgtermiņā efektīvāku kārtību, kādā notiks saskarsme ar bērnu, ievērojot gan pušu viedokļus, gan bērna vislabākās intereses.

Norādāms, ka Tieslietu ministrija sadarbībā ar Sertificētu mediatoru padomi īsteno programmu „Mediācija ģimenes strīdos”, ar kuru sniedz bezmaksas atbalstu ģimenēm strīdos, kas skar bērna intereses, piemēram, jautājumos par saskarsmes tiesībām, uzturlīdzekļiem, bērna patstāvīgās dzīvesvietas noteikšanu un citiem jautājumiem. 2022. gadā programmas ietvaros ģimenēm ir iespēja izmantot 5 valsts apmaksātas mediācijas stundu sesijas, savukārt personām ar trūcīgas vai maznodrošinātas personas statusu – 7 valsts apmaksātas mediācijas stundu sesijas.¹²² Autoresprāt, šādas programmas īstenošana veicina pušu vēlmi risināt strīdu ar mediācijas palīdzību. Aplūkojot Sertificētu mediatoru padomes statistiku, secināms, ka

¹¹⁸ Pētersone Z. Komentārs Civilprocesa likuma 244.¹¹ pantam, 2021, 84.lpp.

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Mediācijas likums: LV likums. Pieņemts 22.05.2014. [06.04.2022.]

¹²¹ Timpore E. Mediācija – viens no ģimenes strīdu risināšanas līdzekļiem. Jurista Vārds, 2020, Nr. 24/25 (1134/1135), 63.-65.lpp.

¹²² Tieslietu ministrija: Arī 2022. gadā būs pieejama valsts apmaksāta mediācija ģimenes strīdos. Jurista vārds, 2022. Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/zinas/280371-ari-2022-gada-bus-pieejama-valsts-apmaksata-mediacija-gimenes-stridos/> [aplūkots 06.04.2022.]

2021. gadā uzsāktas 346 lietas strīdos, kas izriet no ģimenes tiesībām, no tām 151 lietas risinātas par bērnu saskarsmes jautājumiem,¹²³ līdz ar to secināms, ka puses ir informētas par iespēju izmantot mediāciju strīda risināšanai, taču, autore uzskata, ka šo statistiku varētu uzlabot, ja plašākai sabiedrības daļai būtu informācija par mediācijas būtību un kārtību, kā arī programmu „Mediācija ģimenes strīdos”.

Gadījumā, ja mediācijas vai kādā citā veidā puses ir vienojušās par jautājumiem, kas izriet no saskarsmes vai aizgādības tiesībām, un par to ir celta prasība tiesā, tad tiesas process attiecībā uz minētajiem prasījumiem var tikt pabeigts gan tiesai apstiprinot pušu izlīgumu, gan prasītājam atsaucot prasību un tādējādi tiesa izbeidz tiesvedību lietā. Puses parasti izvēlēsies otro variantu, ja viņām nebūs šaubu par vienošanās labprātīgu izpildi.¹²⁴

Vērtējot veidus, kādos var noteikt saskarsmes tiesības kārtības realizāciju, autore secināja, ka puses var savstarpēji vienoties par minēto kārtību tikai gadījumā, ja viņu starpā nepastāv strīds par saskarsmes jautājumiem. Savukārt, ja puses nespēj atrisināt strīdu par saskarsmes tiesības nodrošināšanas kārtību, to nosaka tiesa. Pēc autores domām, tiesai ir jānosaka pēc iespējas konkrētāka saskarsmes tiesības realizācijas kārtība, tādējādi izvairoties no turpmāku pušu konfliktu iespējamības. Ņemot vērā minēto, autore ierosināja grozīt CL 182. panta otro daļu, tādējādi saskaņojot minēto tiesību normu ar CPL regulējumu, kā arī tiesu praksi. Autore minēja mediāciju kā vienu no veiksmīgākajiem veidiem ģimenes strīdu atrisināšanai, neiesaistot tiesu, taču norādīja uz nepieciešamību informēt plašāku sabiedrības daļu par iespēju risināt konfliktus ar mediatora starpniecību.

3.2. Nolēmumu, kas izriet no saskarsmes tiesībām, izpilde

Satversmes 92. panta pirmais teikums paredz, ka ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. No minētās pamattiesības tvēruma izriet ne tikai tiesības uz likumīgu, objektīvu, neitrālu tiesu un advokāta palīdzību, bet arī tiesības uz pienācīgu tiesas sprieduma izpildi.¹²⁵ Latvijā personas tiesības uz pienācīgu tiesas sprieduma izpildi nodrošina zvērināti tiesu izpildītāji, kuri ievērojot Tiesu izpildītāju likuma 2. pantu veic tiesu un citu institūciju nolēmumu izpildi, kā arī citas likumā noteiktās darbības.¹²⁶ Autore atzīst, ka gadījumā, ja nolēmums lietā, kas izriet no saskarsmes tiesībām netiek izpildīts labprātīgi,

¹²³ Sertificētu mediatoru padome: Sertificēti mediatoru darba statistika 2015 – 2021.gadā un ģimenes mediācijas programmas rezultāti 2017 – 2021.gadā. Pieejams: <http://www.mediacija.lv/?Resursi:Statistika> [aplūkots 07.04.2022.]

¹²⁴ Pētersone Z. Komentārs Civilprocesa likuma 244.¹¹ pantam, 2021, 85.lpp.

¹²⁵ Osipova S. Taisnīga tiesa un zvērināta tiesu izpildītāja institūta loma tās nodrošināšanā. Grām: Avota E., Berlande G., Grigore-Bāra E. Tiesu izpildītāja institūts Latvijā (1918-2018). Rīga: Latvijas Zvērinātu tiesu izpildītāju padome, 2018, 8.lpp.

¹²⁶ Tiesu izpildītāju likums: LV likums. Pieņemts 24.10.2002. [10.04.2022.]

personai ir tiesības vērsties pie zvērināta tiesu izpildītāja un lūgt uzsākt nolēmuma piespiedu izpildes procesu.

Autore darba ietvaros īpaši uzsvēra uz bērna labāko interešu nodrošināšanu saskarsmes tiesības kārtības noteikšanā. Jāņem vērā, ka arī izpildot nolēmumu, kas izriet no saskarsmes tiesībām, primārām ir jābūt bērna nevis vecāku interesēm. Taču gadījumā, ja šāds nolēmums ir iesniegts zvērinātam tiesu izpildītājam izpildu lietvedības uzsākšanai, bērna labākās intereses tiek ievērotas tikai nosacīti, jo vecāki, kam tās būtu primāri jāievēro, ir uzsākuši konfliktu, kura vidū ir bērns, kurš tiek izmantots kā objekts savstarpējo nesaskaņu risināšanā.¹²⁷ Rīgas apgabaltiesas iecirkņa Nr. 58 zvērināts tiesu izpildītājs Jānis Stepanovs (turpmāk – Jānis Stepanovs) uzsver, ka bērna vecāki ļoti reti iesniedz zvērinātam tiesu izpildītājam nolēmumu, kas izriet no saskarsmes tiesībām piespiedu izpildei, jo vēlās satikt bērnu un īstenot saskarsmi. Visbiežāk nolēmuma nodošana tiesu izpildītājam ir manipulācija ar bērnu, lai ietekmētu otru vecāku.¹²⁸ Ievērojot minēto, autore uzskata, ka vecākiem vispirms būtu jācenšas atrisināt domstarpības par saskarsmes tiesības īstenošanu sarunu ceļā vai, piemēram, izmantojot mediāciju, atstājot nolēmuma nodošanu zvērinātam tiesu izpildītājam kā pēdējo risinājumu konflikta izšķiršanai.

Ja zvērināta tiesu izpildītāja lietvedībā tiek iesniegts nolēmums lietā, kas izriet no saskarsmes tiesībām, parādniekam vispirms tiek nosūtīts paziņojums par pienākumu izpildīt nolēmumu atbilstoši CPL 620.²³ panta pirmajai daļai. Minētā tiesību norma paredz: „Ja nolēmumā (tajā skaitā šā likuma 540. panta 7.¹ punktā norādītajā izpildu dokumentā un šā likuma 244.¹³ pantā noteiktajā kārtībā pieņemtā tiesas nolēmumā par saskarsmes tiesību izmantošanas laiku un vietas pārskatīšanu, ja tiesa nav noteikusi telpu atvēršanu piespiedu kārtā) ir noteikta piedzinēja saskarsmes tiesību īstenošanas kārtība, laiks un vieta, tiesu izpildītājs šā likuma 555. pantā noteiktajā kārtībā nosūta parādniekam paziņojumu par pienākumu izpildīt nolēmumu tajā noteiktajā kārtībā, laikā un vietā. Ja nolēmumā laiks un vieta nav noteikta, tiesu izpildītājs nosaka izpildes vietu un izpildes laiku saprātīgā termiņā, bet ne vēlāk kā pēc divām nedēļām, ja no nolēmuma neizriet citādi. Paziņojumā tiesu izpildītājs brīdina parādnieku par šajā nodaļā paredzētajām sekām, kas rodas nolēmuma neizpildes gadījumā.” Tādējādi, nosūtot parādniekam paziņojumu par pienākumu izpildīt nolēmumu, zvērināts tiesu izpildītājs atbilstoši tiesas nolēmumā noteiktajam nosaka laiku un

---

¹²⁷ Berlande G. Nolēmumu izpildīšana lietās, kas izriet no saskarsmes tiesībām. Jurista Vārds, 2020, Nr. 24/25 (1134/1135), 43.-48.lpp.

¹²⁸ Intervija ar Rīgas apgabaltiesas iecirkņa Nr.58 zvērinātu tiesu izpildītāju Jāni Stepanovu. Rīgā, 06.04.2022. Džeinas Dervenikas personiskā arhīva materiāli.

vietu, kurā parādniekam ir jānodrošina saskarsmes īstenošana. Brīdināšana par sekām, kas rodas neizpildot nolēmumu, ir vērsta uz parādnieka atturēšanu no nolēmuma neizpildes.¹²⁹

Nolēmuma, kas izriet no saskarsmes tiesībām, piespiedu izpildē, zvērināts tiesu izpildītājs izvērtē, vai saskarsmes tiesība tiek īstenota atbilstoši tiesas nolēmumam. Proti, saskaņā ar CPL 620.²⁴ panta pirmo daļu: „Ja tiesu izpildītāja noteiktajā laikā un vietā parādnieks nodrošina piedzinēja saskarsmi ar bērnu atbilstoši nolēmumā noteiktajai saskarsmes tiesību īstenošanas kārtībai, tiesu izpildītājs sastāda aktu par to, ka nolēmums tiek pildīts. Ja tiesu izpildītāja norādītajā laikā un vietā bērns nav sastopams un parādnieks nav paziņojis iemeslu, kādēļ bērns nav sastopams, vai paziņojis iemeslu, kuru tiesu izpildītājs neatzīst par attaisnojošu, vai parādnieks atsakās nolēmumu izpildīt tāda iemesla dēļ, kuru tiesu izpildītājs neatzīst par attaisnojošu, tiesu izpildītājs sastāda aktu par nolēmuma nepildīšanu.” Ievērojot minēto tiesību normu, secināms, ka zvērināts tiesu izpildītājs, vērtējot parādnieka rīcību, konstatē, vai nolēmums tiek pildīts. Tomēr jāatzīst, ka praksē šīs normas piemērošana ir apgrūtināta. Piemēram, saskarsmes īstenošanā zvērināts tiesu izpildītājs secina, ka parādnieks neliek šķēršļus otram vecākam tikties ar bērnu, taču pats bērns kategoriski atsakās tikties ar otru vecāku vai doties viņam līdzī atbilstoši nolēmumā noteiktajai saskarsmes kārtībai.¹³⁰ Jānis Stepanovs norāda, ka šādā gadījumā nolēmums ir praktiski neizpildāms. Ņemot vērā, ka tiesu izpildītājs nevar pielietot fizisku spēku, tādējādi ar varu piespiežot bērnu tikties ar otru vecāku, pēc Jāņa Stepanova domām, šādos gadījumos piespiedu izpildes procesā būtu jābūt iespējai pieaicināt speciālistu, kurš spētu noteikt, vai saskarsmes īstenošana ir bērna interesēs, kā arī, vai bērna viedoklis konkrētajā situācijā ir ietekmēts.¹³¹ Autore piekrīt Jāņa Stepanova viedoklim, ka normatīvajā tiesību regulējumā būtu jāparedz zvērināta tiesu izpildītāja tiesības nolēmuma piespiedu izpildē pieaicināt speciālistu, lai izvērtētu bērna labāko interešu īstenošanu. Ievērojot minēto, autore rosina papildināt CPL 620.²⁴ pantu ar trešo daļu šādā redakcijā: „*Tiesu izpildītājs, izvērtējot konkrēto situāciju un apstākļus, var pieaicināt bāriņtiesas pārstāvi vai bāriņtiesas pilnvarotu personu nolēmumā noteiktajā saskarsmes īstenošanas vietā un laikā, lai noskaidrotu, vai saskarsmes īstenošana ir bērna interesēs.*”

Jānorāda, ka CPL 620.²⁴ panta otrā daļa nosaka, ja tiesu izpildītāja norādītajā laikā un vietā bērns nav sastopams, bet parādnieks ir paziņojis iemeslu, kādēļ bērns nav sastopams, un tiesu izpildītājs atzīst šo iemeslu par attaisnojošu vai parādnieks atsakās nolēmumu izpildīt tāda iemesla dēļ, kuru tiesu izpildītājs atzīst par attaisnojošu, tiesu izpildītājs sastāda aktu par

¹²⁹ Berlande G. Nolēmumu izpildīšana lietās, kas izriet no saskarsmes tiesībām. Jurista Vārds, 2020, Nr. 24/25 (1134/1135), 43.-48.lpp.

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ Intervija ar Rīgas apgabaltiesas iecirkņa Nr.58 zvērinātu tiesu izpildītāju Jāni Stepanovu. Rīgā, 06.04.2022. Džeinas Dervenikas personiskā arhīva materiāli.

nolēmuma nepildīšanu attaisnojošiem iemesliem un nosaka jaunu nolēmuma izpildes laiku un vietu. Autore min, ka tiesu izpildītājs kā attaisnojošu iemeslu minētās normas izpratnē varētu uzskatīt, piemēram, saslimšanu vai ceļojumu.

CPL 620.²⁵ pants paredz civilprocesuālās sekas, kas rodas, ja parādnieks neizpilda tiesas nolēmumu lietā, kas izriet no saskarsmes tiesībām. Proti, minētā panta pirmā daļa nosaka, ka aktu par nolēmuma nepildīšanu tiesu izpildītājs nosūta rajona (pilsētas) tiesai atbilstoši piekritībai. Savukārt saskaņā ar CPL 620.²⁵ panta otro daļu, tiesnesis pēc šā panta pirmajā daļā minētā akta saņemšanas uzliek parādniekam naudas sodu līdz 1500 euro. Lai gan normatīvais tiesību regulējums pieļauj parādniekam piemērot naudas sodu tādā apmērā, lai atturētu viņu no nolēmuma neizpildes, praksē visbiežāk tiek piemērots naudas sods tikai līdz 300 euro. Nosakot naudas soda apmēru tiesa visbiežāk atsaucas, pirmkārt, uz apstākli, ka bērns atrodas parādnieka aizgādībā un, otrkārt, uz faktu, vai parādnieks nolēmumu neizpilda pirmo reizi vai atkārtoti. Pirmais tiesas arguments soda apmēra noteikšanā ir neizprotams, ņemot vērā, ka visos gadījumos parādnieka aizgādībā būs bērns, tādējādi soda samazināšana šī apstākļa dēļ neļaus sasniegt soda mērķi, kas ir atturēt parādnieku no nolēmuma neizpildes.¹³² Ievērojot iepriekš minēto, autore secina, ka lai gan tiesību normā ietvertajam naudas soda apmēram būtu jānodrošina parādnieka vēlme labprātīgi izpildīt tiesas nolēmumu, tas neattur viņu no nolēmumam pretējas rīcības.

Rīgas apgabaltiesas iecirkņa Nr. 59 zvērināts tiesu izpildītājs Jānis Lazdāns (turpmāk – Jānis Lazdāns) sevišķi uzsver, ka lietās, kas izriet no saskarsmes tiesībām, nav vienotas tiesu prakses.¹³³ Piemēram, Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa 2021. gada 7. maijā izskatīja tiesu izpildītāja pieteikumu par parādnieka saukšanu pie atbildības par tiesu izpildītāja rīkojuma nepildīšanu. Tiesu izpildītājs bija devis parādniekam rīkojumu nodrošināt saskarsmes īstenošanu bērnam ar otru vecāku, taču ierodoties saskarsmes īstenošanas vietā, tika konstatēts, ka bērni atsakās doties pie vecāka, ar kuru viņš ikdienā nedzīvo. Ņemot vērā, ka saskarsme netika īstenota atbilstoši tiesas nolēmumam, tiesu izpildītājs lūdza tiesu izlemt jautājumu par naudas soda piemērošanu parādniekam. Tiesa secināja, ka parādnieks apzināti nepilda tiesas nolēmumu un neveic darbības, lai veicinātu saskarsmi ar otru vecāku, tādēļ piemēroja parādniekam sodu 750,00 euro.¹³⁴ Pamatojoties uz parādnieka blakus sūdzību, Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija 2021. gada 15. jūnijā, izskatot minētās lietas apstākļus, atzina, ka parādnieks bija nodrošinājis saskarsmes īstenošanu bērniem ar otru vecāku konkrētajā laikā un vietā un bērnu nevēlēšanās īstenot saskarsmi nenozīmē nolēmuma

¹³² Berlande G. Nolēmumu izpildīšana lietās, kas izriet no saskarsmes tiesībām. Jurista Vārds, 2020, Nr. 24/25 (1134/1135), 43.-48.lpp.

¹³³ Intervija ar Rīgas apgabaltiesas iecirkņa Nr.59 zvērinātu tiesu izpildītāju Jāni Lazdānu. Rīgā, 06.04.2022. Džeinas Dervenikas personiskā arhīva materiāli.

¹³⁴ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 07.05.2021. lēmums. [nav publicēts]

neizpildi. Ievērojot minēto, pirmās instances lēmums tika atcelts un tiesu izpildītāja pieteikums noraidīts.¹³⁵ Autore atzīst, ka iepriekš ierosinātā tiesību norma, kas paredzētu tiesu izpildītāja tiesības pieaicināt speciālista klātbūtni nolēmuma izpildē, gadījumā, ja bērns atsakās īstenot saskarsmi ar vecāku, samazinātu pretrunīgas tiesas prakses veidošanos. Speciālists spētu izskaidrot bērna viedokļa pamatu, tas ir, kādēļ bērns atsakās īstenot saskarsmi, kā arī vai viņa viedoklis ir ticis ietekmēts.

Ievērojot CPL 620.²⁶ pantu: „Ja pēc tam, kad izskatīts jautājums par naudas soda uzlikšanu (620.²⁵ pants), parādnieks nepilda tiesu izpildītāja saskaņā ar šā likuma 620.²³ pantā noteikto kārtību atkārtoti doto rīkojumu par pienākumu izpildīt nolēmumu un par to atkārtoti saskaņā ar šā likuma 620.²⁴ panta pirmo daļu ir sastādīts akts par nolēmuma nepildīšanu, tiesu izpildītājs nosūta minēto aktu prokuratūrai, lai tā izlemtu jautājumu par kriminālprocesa uzsākšanu pret parādnieku sakarā ar viņa ļaunprātīgu izvairīšanos no nolēmuma izpildes, kā arī nosūta aktu bāriņtiesai parādnieka rīcības izvērtēšanai un aptur izpildu lietvedību.” Jānis Lazdāns retoriski jautā, cik praksē kriminālprocesi ir uzsākti minētā panta ietvaros, ņemot vērā, ka viņa praksē esošajās izpildu lietās, kas izriet no saskarsmes tiesībām, ir sūtīti vairāki akti prokuratūrai parādnieka atbildības izvērtēšanai, taču rezultāts tiesu izpildītājam nav paziņots.¹³⁶ Tādējādi autorei vēlreiz nākas secināt, ka teorētiski normatīvajā regulējumā ir ietverts sods, kam būtu jāattur parādnieks no nolēmuma neizpildes, taču praktiski šis soda mehānisms nedarbojas.

Pamatojoties uz CPL 620.²⁷ pantu, ja pēc izpildu lietvedības atjaunošanas parādnieks turpina nolēmumu nepildīt vai pastāv citi apstākļi, kas apgrūtina nolēmuma izpildi vai padara to neiespējamu, tiesu izpildītājs izsniedz izpildu dokumentu atpakaļ piedzinējam, informējot to par viņa tiesībām saskaņā ar šā likuma 244.¹³ pantu lūgt tiesu pārskatīt saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību. Minētā panta kārtībā tiesa var lemt arī par saskarsmes tiesības īstenošanu, piespiedu kārtā iekļūstot telpās, tomēr Latvijas Zvērinātu tiesu izpildītāju padomē nav informācijas par šāda galēja mēra piemērošanas gadījumiem, kā arī jāņem vērā, ka tādējādi tiktu radīts kaitējums bērnam, ielaužoties viņa dzīves telpā.¹³⁷

Autore norāda, ka CPL 620.²⁸ pants nosaka kārtību, kādā izpilda nolēmumu par saskarsmes tiesību izmantošanas laika un vietas pārskatīšanu, ja tiesa noteikusi telpu atvēršanu piespiedu kārtā, savukārt CPL 620.²⁹ paredz ārvalsts nolēmuma izpildes atlikšanu vai atteikumu. Ņemot vērā, ka norādītais normatīvais regulējums zvērinātu tiesu izpildītāju praksē tiek piemērots reti, autore minētās tiesību normas šī darba ietvaros neanalizēs.

¹³⁵ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 15.06.2021. lēmums. [nav publicēts]

¹³⁶ Intervija ar Rīgas apgabaltiesas iecrikņa Nr.59 zvērinātu tiesu izpildītāju Jāni Lazdānu. Rīgā, 06.04.2022. Džeinas Dervenikas personiskā arhīva materiāli.

¹³⁷ Berlande G. Nolēmumu izpildīšana lietās, kas izriet no saskarsmes tiesībām. Jurista Vārds, 2020, Nr. 24/25 (1134/1135), 43.-48.lpp.

Nolēmumu, kas izriet no saskarsmes tiesībām, piespiedu izpildi apgrūtina arī tajā ietvertie formulējumi. Piemēram, nolēmumos bieži tiek ietverts noteikums, ka saskarsme īstenojama, ņemot vērā bērna viedokli. Ilze Celmiņa norāda, ka minētajam formulējumam tiesas nolēmumā nevajadzētu tikt ietvertam, jo tas padara nolēmumu neizpildāmu. Ievērojot to, ka viss spriedums ir bērna interesēs, šo formulējumu nolēmuma rezolutīvajā daļā nav nepieciešams norādīt.¹³⁸ Pēc Jāņa Lazdāna domām, gadījumā, ja tiesa ir noteikusi, ka saskarsmes tiesība ir īstenojama atbilstoši bērna interesēm, piespiedu izpildes procesā būtu jābūt iespējai pieaicināt speciālistu, kurš spētu novērtēt, kas ir atbilstošs bērna interesēm, jo zvērināts tiesu izpildītājs šādus secinājumus nevar izdarīt.¹³⁹

Bieži vien nolēmumos, kuros ir noteikta saskarsmes tiesības īstenošanas kārtība, ir ietverts arī formulējums „katru otro nedēļu” vai „katru pāra nedēļu”. Šis noteikums var kļūt par vecāku strīda iemeslu, nespējot vienoties, vai otrā nedēļa ir skaitāma viena mēneša ietvaros vai secīgi un neatkarīgi no mēneša robežām, jo pēdējā gadījumā vecāks, ar kuru bērns nedzīvo ikdienā, iegūst papildus tikšanās reizi ar bērnu.¹⁴⁰ Jānis Stepanovs atzīst, ka nav viennozīmīga viedokļa, kā šāds noteikums ir piemērojams praksē.¹⁴¹ Autore gan sliecas domāt, ka šādos gadījumos otrā nedēļa ir skaitāma secīgi un neatkarīgi no mēneša robežām.

Tāpat nolēmumos tiek iekļautas saskarsmes „kompensācijas dienas”. Piemēram, bērna slimības gadījumā, vecākam ir tiesības īstenot papildus saskarsmi ar bērnu. Ja bērna slimošana ieilgst, „kompensācijas dienas” uzskrājas. Šādos gadījumos viena puse uzstāj uz saskarsmes laika kompensāciju līdz par pēdējai minūtei, tikmēr otra puse norādīs, ka bērna interesēs nav satikt vecāku biežāk, kā tas noteikts nolēmumā.¹⁴² Autore secina, ka lai izvairītos no iepriekš minētajiem gadījumiem, tiesai, nosakot saskarsmes tiesības kārtību, ir rūpīgi jāvērtē, vai tajā nav iekļauti neskaidri noteikumi un formulējumi, kā arī, vai tiesas nolēmumu varēs izpildīt piespiedu izpildes procesā.

Attiecībā uz piedzinēja tiesībām uzsākt piespiedu izpildi lietās, kas izriet no saskarsmes tiesībām, jānorāda, ka izpildu dokumentu var iesniegt piespiedu izpildei 10 gadu laikā nolēmuma spēkā stāšanās dienas.¹⁴³ Tādējādi, gadījumā, ja tiesa ir pieņēmusi nolēmumu, kurā

---

¹³⁸ Intervija ar Rīgas apgabaltiesas tiesnesi Ilzi Celmiņu. Rīgā, 01.03.2022. Džeinas Dervenīkas personiskā arhīva materiāli.

¹³⁹ Intervija ar Rīgas apgabaltiesas iecirkņa Nr.59 zvērinātu tiesu izpildītāju Jāni Lazdānu. Rīgā, 06.04.2022. Džeinas Dervenīkas personiskā arhīva materiāli.

¹⁴⁰ Berlande G. Nolēmumu izpildīšana lietās, kas izriet no saskarsmes tiesībām. Jurista Vārds, 2020, Nr. 24/25 (1134/1135), 43.-48.lpp.

¹⁴¹ Intervija ar Rīgas apgabaltiesas iecirkņa Nr.58 zvērinātu tiesu izpildītāju Jāni Stepanovu. Rīgā, 06.04.2022. Džeinas Dervenīkas personiskā arhīva materiāli.

¹⁴² Berlande G. Nolēmumu izpildīšana lietās, kas izriet no saskarsmes tiesībām. Jurista Vārds, 2020, Nr. 24/25 (1134/1135), 43.-48.lpp.

¹⁴³ Izpildu dokumentu var iesniegt piespiedu izpildei 10 gadu laikā no tiesas vai tiesneša nolēmuma spēkā stāšanās dienas, ja likumā nav noteikti citi noilguma termiņi. Skat. Civilprocesa likuma 546.panta pirmo daļu.

noteikusi saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību, ņemot vērā uz to brīdi trīsgadīga bērna dienas režīmu un intereses, šī nolēmuma izpildi var lūgt arī tad, kad bērnam ir deviņi gadi un visdrīzāk minētā saskarsmes tiesības īstenošanas kārtība vairs neatbilst bērna interesēm. Ievērojot minēto, Latvijas likumdevējam būtu jāierobežo personas tiesības brīvi iesniegt piespiedu izpildei izpildu dokumentu, kurā norādīta saskarsmes tiesības kārtība. To varētu īstenot, piemēram, paredzot, ka ja no nolēmuma stāšanās ir pagājis noteikts laika periods, lai piedzinējs varētu vērsties pie tiesu izpildītāja, viņam būtu jāsaņem bāriņtiesas atzinums, ka nolēmumā noteiktā kārtība atbilst bērna interesēm.¹⁴⁴ Ievērojot to, ka nolēmumu, kas izriet no saskarsmes tiesībām, piespiedu izpildes process ir vērst uz bērna interešu nodrošināšanu, autore piekrīt minētajam viedoklim, ka, iesniedzot nolēmumu, kurā noteiktā kārtība vairs neatbilst bērna vajadzībām un interesēm, tiek pārkāpts bērna vislabāko interešu princips. Ņemot vērā minēto, autore rosina papildināt CL regulējumu ar 182.¹ pantu šādā redakcijā: „*Izpildu dokumentu lietās, kas izriet no saskarsmes tiesībām, var iesniegt piespiedu izpildei 5 gadu laikā no tiesas vai tiesneša nolēmuma spēkā stāšanās dienas. Ja no tiesas vai tiesneša nolēmuma spēkā stāšanās dienas ir pagājuši vairāk kā 5 gadi, lai uzsāktu izpildu lietvedību, piedzinējam ir jāsaņem bāriņtiesas atzinums, ka nolēmumā noteiktā saskarsmes īstenošanas kārtība atbilst bērna interesēm.*”

Atšķirībā no Latvijas normatīvā tiesību regulējuma, Igaunijas Civilprocesa kodekss attiecībā uz nolēmumiem, lietās, kas izriet no saskarsmes tiesībām, nosaka, ka gadījumā, ja vecāks informē tiesu, ka otrs vecāks pārkāpj tiesas nolēmumu, kas regulē saskarsmi ar bērnu, vai notariāli apliecinātā formā noslēgtu līgumu vai kavē tā izpildi, tiesa pēc vecāka lūguma izsauc vecākiem ierasties tiesā, lai pēc savstarpējas vienošanās atrisinātu ar bērnu saistīto konfliktu. Tiesai nav jāaicina vecāki, ja izlīguma procedūra vai tai sekojošā ārpus tiesas konsultācija jau ir bijusi, bet bijusi nesekmīga.¹⁴⁵ Tādējādi autore secina, ka vecāki Igaunijā konfliktu par saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību vispirms risina tiesā savstarpēju sarunu ceļā. Igaunijas normatīvajā tiesību regulējumā papildus ir noteikts, ka tiesa pārrunā ar vecākiem saskarsmes neīstenošanas sekas uz bērna labklājību un vērš uzmanību uz iespējamām piespiedu līdzekļiem rīkojuma vai vienošanās izpildei.¹⁴⁶ Pēc autores domām, šāds regulējums ir vērst uz bērna labāko interešu nodrošināšanu, izskaidrojot pusēm konflikta seku ietekmi uz bērna attīstību un aicinot vecākus īstenot saskarsmi atbilstoši nolēmumam.

---

¹⁴⁴ Berlande G. Nolēmumu izpildīšana lietās, kas izriet no saskarsmes tiesībām. Jurista Vārds, 2020, Nr. 24/25 (1134/1135), 43.-48.lpp.

¹⁴⁵ Code of Civil Procedure [Civilprocesa kodekss]. 563.p. 20.04.2005. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/512122019004/consolide> [aplūkots 11.04.2022.]

¹⁴⁶ Ibid.

Autore norāda, ka Lietuvā vecāki strīdu par saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību var izšķirt ar mediācijas starpniecību, līdzīgi kā to nosaka Latvijas normatīvais tiesību regulējums. Mediācijas izmantošanu var ierosināt gan tiesa, gan jebkura no strīda pusēm.¹⁴⁷ Saskaņā ar Lietuvas Republikas Likumu par Izlīgumu Civiltiesiskajos Strīdos, mediāciju var nodrošināt par atlīdzību, ja mediators par to rakstveidā vienojas ar pusēm vai arī bez maksas,¹⁴⁸ tādējādi veicinot pušu vēlmi konfliktu risināt ārpus tiesas procesā. Latvijas normatīvie tiesību akti neparedz bezmaksas mediācijas sniegšanu, taču kā autore iepriekš uzsvēra, vecāki var izmantot iespēju pieteikties programmā „Mediācija ģimenes strīdos” domstarpību risināšanai sarunu ceļā.

Krievijas Federācijas Civilprocesa kodekss paredz, ka tiesa iesniegumu par saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību izskata ar prokurora un aizbildnības iestādes līdzdalību.¹⁴⁹ Latvijā normatīvais tiesību regulējums nosaka, ka tiesa, pieņemot lēmumu par saskarsmes tiesības kārtības noteikšanu, izprasa bāriņtiesas atzinumu, taču nenosaka, ka bāriņtiesai vai citai iestādei ir jāpiedalās šī lēmuma pieņemšanā. Krievijas Federācijas Civilprocesa kodekss arī paredz, ka par nolēmumiem, kas izriet no saskarsmes tiesībām, tiesa var izsniegt izpildu rakstu. Gadījumā, ja izpildu dokumentā ietvertā prasība ir neskaidra vai tās izpildes veids un kārtība ir neskaidrs, piedzinējam, parādniekam, tiesu izpildītājam ir tiesības vērsties tiesā, kas pieņēmusi nolēmumu ar pieteikumu, lai precizētu izpildu dokumentu, veidu un kārtību tā izpildei. Ja izpildu dokumentā ir ietverta saskarsmes tiesības izmantošanas kārtība, šis lūgums tiek izskatīts tiesas sēdē piecu dienu laikā no dienas, kad šis lūgums saņemts tiesā.¹⁵⁰ Saskaņā ar CPL 553. pantu, ja izpildāmais tiesas nolēmums nav skaidrs, tiesu izpildītājs ir tiesīgs lūgt tiesu, kura pieņēmusi nolēmumu, to izskaidrot. Nolēmuma izskaidrošana notiek šā likuma 202. vai 437. pantā noteiktajā kārtībā. Tādējādi arī Latvijas normatīvais tiesību regulējums pieļauj izpildāmā nolēmuma izskaidrošanu, taču nenosaka tiesai sevišķu termiņu nolēmuma, kurā noteikta saskarsmes tiesības izmantošanas kārtība, skaidrojuma sniegšanai.

Vērtējot nolēmumu, kas izriet no saskarsmes tiesībām, izpildi, autore secina, ka šo nolēmumu izpildi visvairāk apgrūtina tajā ietvertie neskaidrie jēdzieni, kā arī bērna nevēlēšanās īstenot saskarsmi, tādējādi padarot nolēmumu neizpildāmu. Lai zvērinātam tiesu izpildītājam būtu pārlicība, ka piespiedu izpildes process notiek bērna interesēs, autore

¹⁴⁷ Vecāku atbildība – bērna aizgādība un saziņas tiesības. Lietuva. Pieejams: https://e-justice.europa.eu/302/LV/parental_responsibility_child_custody_and_contact_rights?LITHUANIA&member=1 [aplūkots 11.04.2022.]

¹⁴⁸ Law on Conciliatory Mediation in Civil Disputes [Likums par Izlīgumu Civiltiesiskajos Strīdos]. 4.p. 15.07.2008. Pieejams: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.404617?jfwid=46jperckl>. [aplūkots 11.04.2022.]

¹⁴⁹ Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации [Krievijas Federācijas Civilprocesa kodekss]. 244.¹⁵ p. 23.10.2002. Pieejams: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102078828> [aplūkots 12.04.2022.]

¹⁵⁰ 433.p.

rosināja papildināt CPL 620.²⁴ pantu ar trešo daļu, paredzot tiesu izpildītāja tiesības nolēmuma izpildē pieaicināt bāriņtiesas pārstāvi. Tāpat autore secināja, ka piedzinējs var lūgt uzsākt izpildu lietvedību 10 gadu laikā no nolēmuma stāšanās spēkā dienas, kas ilgākā laika periodā var būt pretēji bērna interesēm un vajadzībām. Ievērojot minēto, autore piedāvāja papildināt CL regulējumu ar 182.¹ pantu, paredzot piedzinējam tiesības iesniegt nolēmumu, kas izriet no saskarsmes tiesībām, piespiedu izpildei sevišķā termiņā.

3.3. Bērna tiesības un pienākumi, īstenojot saskarsmes tiesību

Ir pieņemts uzskatīt, ka pasaulē nav lielākas vērtības par cilvēku, viņa tiesībām un brīvībām, un īpašu vietu to vidū ieņem bērna tiesības.¹⁵¹ Ievērojot darba ietvaros uzsvērtu bērna labāko interešu principu, pēc autores domām, šī principa labākai izpratnei saskarsmes tiesības kontekstā papildus būtu jāanalizē, kādas ir bērna tiesības un pienākumi šīs tiesības realizācijā.

Saskaņā ar BTAL 5. panta pirmo daļu: „Bērna tiesību aizsardzību valstī nodrošina:

- 1) bērna vecāki (adoptētāji), audžuģimene un aizbildņi;
- 2) izglītības, kultūras, veselības aprūpes un bērnu aprūpes iestādes;
- 3) valsts un pašvaldību institūcijas;
- 4) sabiedriskās organizācijas un citas fiziskās vai juridiskās personas, kuru darbība saistīta ar atbalsta un palīdzības sniegšanu bērniem;
- 5) darba devēji.”

Ņemot vērā minēto regulējumu, secināms, ka ikvienam, taču primāri vecākiem, ir pienākums ievērot bērna interešu aizsardzību jebkurā jautājumā, kas viņu skar, tostarp, saskarsmes tiesības kārtības noteikšanā un šīs tiesības realizācijā. Ievērojot bērna tiesību aizsardzības principu, ikvienam ir pienākums ievērot arī bērna tiesības saskarsmes tiesības īstenošanā. Latvijas likumdevējs bērna tiesības un pienākumus galvenokārt ir ietvēris BTAL regulējumā. Minētā normatīvā tiesību akta II nodaļa definē bērna pamattiesības. Analizējot norādītās tiesību normas un citus avotus, autore pētīs bērnam piemītošo tiesību apjomu, īstenojot saskarsmi.

Pamatojoties uz BTAL 7.¹ pantu, katram bērnam ir neatņemamas tiesības uz ģimeni. Autore vērtē, ka no minētās tiesības izriet arī bērna tiesības uz tiešu kontaktu un personisku attiecību uzturēšanu ar vecākiem. Savukārt formulējums „neatņemamas” tiesības paredz to, ka bērna tiesības uzaugt pilnvērtīgā ģimenē var ierobežot tikai izņēmuma gadījumos, lai

---

¹⁵¹ Широ С.В. Права ребёнка: необходимость внедрения новых механизмов защиты. Москва – Мурманск: ППО «Спасем Детей» (Норвегия), 2009, с.3.

aizsargātu bērna labklājību. Tādējādi atzīstams, ka bērna tiesību uz ģimeni tvērumā ietilpst arī viņa tiesības uz saskarsmi ar vecākiem, kuras var ierobežot bērna labāko interešu aizsardzībai.

BTAL 10. panta pirmā daļa paredz, ka bērnam ir tiesības uz tādiem dzīves apstākļiem un labvēlīgu sociālo vidi, kas nodrošina pilnvērtīgu fizisko un intelektuālo attīstību. Katram bērnam ir jāsaņem atbilstošs uzturs, apģērbs un pajumte. Atbilstoši minētajai normai, autore secina, ka bērnam ir tiesības uz labvēlīgu dzīves vidi, tai skaitā, īstenojot saskarsmes tiesību. Gadījumā, ja vecāks nenodrošina bērnam labvēlīgus apstākļus, emocionāli vai fiziski ietekmē bērnu, saskarsmes tiesību var ierobežot. No LR AT Civillietu departamenta sprieduma lietā Nr. SKC-B/2018 faktiskajiem apstākļiem izriet, ka prasītāja lūdza ierobežot atbildētājam saskarsmes tiesību ar bērnu pamatojoties uz psihologa konstatējumu, ka bērns ir cietis no tēva seksuālas vardarbības, viņam ir paaugstināta trauksme un afektīvo traucējumu rādītāji, kas reizēm izpaužas kā noslēgšanās sevī, nomāktības, somatisku problēmu un uzmanības traucējumu simptomātika.¹⁵² Autore atzīst, ka bērna tiesība uz saskarsmi nevar būt pārāka par viņa tiesībām uz labvēlīgu dzīves vidi. Tādējādi, ja pastāv apstākļi, kas liecina, ka vecāka rīcība ir pretēja bērna labklājības nodrošināšanai, izvērtējot bērna intereses, saskarsmes tiesība ir ierobežojama.

Autore jau iepriekš norādīja uz bērna tiesībām paust savu viedokli saskarsmes tiesības kārtības noteikšanā, pamatojoties uz BTAL 13. panta pirmo daļu. Savukārt attiecībā uz bērna tiesībām paust viedokli, īstenojot saskarsmes tiesības, autore atzina, ka gadījumā, ja bērns nevēlās īstenot saskarsmi ar vecāku, viņa viedoklis ir jāņem vērā. Ņemot vērā minēto un ievērojot CL 182. panta pirmo daļu, secināms, ka saskarsmes īstenošana ir bērna tiesība nevis pienākums. Tādējādi neskatoties uz to, ka BTAL 22. panta otrā daļa nosaka, ka bērnam jāizturas ar cieņu pret saviem vecākiem (adoptētājiem) un citiem ģimenes locekļiem, pret aizbildņiem un audžuģimenes locekļiem, no minētās normas neizriet bērna pienākums īstenot saskarsmi ar vecākiem, ja bērns to nevēlās. Administratīvā rajona tiesas Rīgas tiesu nams 2013. gada 21. augusta spriedumā lietā Nr. A42037443 atzina: „Bērna piespiešana īstenot saskarsmi ar vecāku pretēji bērna gribai, vērtējama kā emocionālā vardarbība pret bērnu, pakļaujot bērnu psihotraumējošai situācijai un tādējādi nav atbilstoša bērna interesēm.”¹⁵³ Vērtējot jēdzienu „emocionāla vardarbība”, secināms, ka BTAL 1. panta pirmās daļas 12. punkts to definē, nosakot, ka emocionāla vardarbība ir bērna pašcieņas aizskaršana vai psiholoģiska ietekmēšana (draudot viņam, lamājot, pazemojot viņu, bērna klātbūtnē vardarbīgi izturoties pret viņa

¹⁵² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2018.g. spriedums lietā Nr. SKC-[B]/2018, 1.p. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2018> [aplūkots 15.04.2022.]

¹⁵³ Administratīvās rajona tiesas Rīgas tiesu nama 21.08.2013. spriedums lietā Nr. A42037443. Pieejams: https://www.tiesas.lv/Media/Default/Admin.tiesu%20spriedumi/Admin.raj.tiesas%20spriedumi/2013/Augusts/21.08.2013/AL_2108_raj_AA-03744-13_5.pdf [aplūkots 15.04.2022.]

tuvinieku vai citādi kaitējot viņa emocionālajai attīstībai). Ievērojot minēto, autore secina, ka bērna piespiešana īstenot saskarsmi pretēji viņa gribai ir vērtējama kā emocionālā vardarbība.

Attiecībā uz emocionālo vardarbību saskarsmes tiesības īstenošanā papildus būtiski norādīt, ka, nekonstatējot pamatu aprūpes tiesību atņemšanai, vardarbīgais vecāks var turpināt uzstāt uz normatīvajos tiesību aktos noteiktajām tiesībām uz saskarsmi, pieprasot tikšanos ar bērnu arī gadījumos, ja bērns to nevēlas. Piespiežot bērnu tikt ar varmācīgo vecāku, bērnā var rasties neuzticība pieaugušajiem. Šāda emocionāla trauma var atstāt arī paliekošas sekas bērna turpmākajā attīstībā.¹⁵⁴ Autore secina, ka bērna piespiešana īstenot saskarsmi pretēji viņa gribai ir rīcības izpausme pretēji bērna labāko interešu principam un šādas rīcības sekas var negatīvi ietekmēt bērna attīstību. Pamatojoties uz minēto, personām, kuras nodrošina bērna tiesību aizsardzību, ir jācenšas pasargāt bērnu no šādām situācijām.

Ilze Celmiņa norāda, ka situācijas, kad bērns nevēlas īstenot saskarsmi, vecāki var atrisināt labvēlīgā ceļā, savstarpēji vienojoties un uzsklausot bērna gribu vai izmantojot piespiedu līdzekļus. Risinot konfliktu labvēlīgā ceļā, vecāki var savstarpēji vienoties, piemēram, par laika maiņu saskarsmes īstenošanai. Tomēr tas var notikt tikai gadījumos, ja abi vecāki ir labticīgi vērsti uz to, lai saskarsme tiktu īstenota. Ja vecāki konfliktu risina ar piespiedu līdzekļiem, visbiežāk tiek pieaicināts tiesu izpildītājs, lai tiktu sastādīts akts par to, ka nolēmums netiek pildīts. Tāpat jānorāda, ka vecākiem ir tiesības lūgt tiesai grozīt saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību, lai atrastu labāko veidu, kā varētu notikt saskarsme. Attiecībā uz vecāku pienākumiem, īstenojot saskarsmi, jāuzsver, ka vecākam, pie kura bērns dzīvo ikdienā, ir jāizdara viss, lai saskarsme varētu notikt.¹⁵⁵ Autore secina, ka, gadījumā, ja bērns nevēlas īstenot saskarsmi, otram vecākam būtu tās norise būtu jāveicina, paskaidrojot bērnam saskarsmes nozīmi un iedrošinot, ka vecāks, pie kura bērns ikdienā nedzīvo, vēlētos tikt ar viņu. Tāpat vecākam ir jāparūpējas, lai bērns tiktu sagatavots saskarsmes īstenošanai, piemēram, iedodot bērnam nepieciešamās mantas un drēbes, ja saskarsme notiek otra vecāka mājās ar nakšņošanu.

Bērns tiek pakļauts emocionālai vardarbībai arī gadījumā, ja vecāki ilgstoši nespēj atrisināt konfliktu par saskarsmes tiesības izmantošanas kārtības noteikšanu. Saskaņā ar CL 185. panta otro daļu, bērns var vērsties pēc palīdzības bāriņtiesā, ja vecāki noteikuši viņam nepamatotus ierobežojumus vai radušās citas domstarpības viņu attiecībās. Līdz ar to secināms, ka vecāku konflikta, kas izriet no saskarsmes tiesībām, gadījumā bērnam ir tiesības vērsties bāriņtiesā. Pamatojoties uz BTL 26. panta pirmās daļas 7. punktu, ja ir radušās

---

¹⁵⁴ Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija: Emocionāla vardarbība pret bērnu. Pieejams: <https://www.bti.gov.lv/lv/emocionala-var darbiba-pret-bernu> [aplūkots 15.04.2022.]

¹⁵⁵ Intervija ar Rīgas apgabaltiesas tiesnesi Ilzi Celmiņu. Rīgā, 01.03.2022. Džeinas Dervenikas personiskā arhīva materiāli.

būtiskas domstarpības bērna un vecāku attiecībās, bāriņtiesa lemj par aizbildnības nodibināšanu un aizbildņa iecelšanu bērnam. Tādējādi konstatējot, ka vecāku rīcība un intereses ir pretējas bērna interesēm, būtu jālemj par šāda sevišķā aizbildņa iecelšanu bērna tiesību aizsardzībai konkrētajā lietā. Taču šīs normas piemērošanā Latvijas bāriņtiesas norāda uz problemātiku atrast personu, kura būtu gatava pildīt minētos pienākumus, ņemot vērā, ka neviens normatīvais tiesību akts nenosaka, kam būtu pienākums uzņemties sevišķā aizbildņa pienākumus.¹⁵⁶ Attiecībā uz sevišķā aizbildņa iecelšanu LR AT Senāta Administratīvo lietu departaments 2011. gada 12. augusta spriedumā lietā Nr. SKA-555/2011 norādīja: „Senāts iepriekš ir atzinis, ka saskaņā ar Civillikuma 242. pantu bāriņtiesa nevar iecelt par sevišķo aizbildni kādu no saviem darbiniekiem.”¹⁵⁷ Pēc autores domām, šāds regulējums paredzēts, lai novērstu iespējamu interešu konfliktu rašanos, ņemot vērā, ka bāriņtiesai ir pienākums uzraudzīt attiecīgo aizbildnību. Secināms, ka bērnam ir tiesības vērsties bāriņtiesā, lai tiktu nodrošinātas viņa tiesības un intereses saskarsmes tiesības noteikšanā, kura lemj par aizbildnības nodibināšanu konkrētajā lietā. Taču atzīstams, ka praksē šīs tiesības īstenošana ir apgrūtināta, jo bāriņtiesai ne visos gadījumos sekmējas bērnam iecelt sevišķo aizbildni.

Latvijas normatīvie tiesību akti neparedz bērna tiesības saņemt skaidrojumu par pieņemto tiesas nolēmumu lietās, kas izriet no saskarsmes tiesībām. Lai novērstu gadījumus, kad bērns līdzdarbojas tikai nolēmuma pieņemšanas procesā, taču netiek iesaistīts pēc nolēmuma spēkā stāšanās, Latvijā būtu nepieciešama iesaistīto speciālistu aktīva rīcība, izskaidrojot bērnam gan to, kā tiesas nolēmums ietekmēs viņa turpmāko dzīvi, gan paskaidrojot tiesas nolēmuma motivāciju.¹⁵⁸ Autore piekrīt minētajam viedoklim, ka bērnam būtu jāparedz tiesības saņemt informāciju par pieņemtā nolēmuma ietekmi uz viņa ikdienu, kā arī motivāciju, kādēļ tiesas nolēmumā ir noteikta konkrētā saskarsmes tiesības izmantošanas kārtība.

Ārvalstīs, kurās ir ģimenes tiesas, darbojas personāls vai pats tiesnesis ar padziļinātām zināšanām par komunikāciju ar bērniem. Tiesnesis noskaidro bērna viedokli tiesas procesa laikā, kā arī izskaidro bērnam pieņemto nolēmumu.¹⁵⁹ Latvijā nepastāv ģimenes tiesas, taču tam nevajadzētu būt iemeslam, lai liegtu bērna tiesības saņemt skaidrojumu par pieņemto tiesas nolēmumu lietās, kas izriet no saskarsmes tiesībām. Autore uzskata, ka Latvijā ir daudz kompetentu tiesnešu, kuriem ir padziļinātas zināšanas gan bērnu tiesību aizsardzības jautājumos, gan komunikācijā ar bērniem. Tādēļ gadījumā, ja lietu izskata tiesnesis, kuram ir

¹⁵⁶ Celmiņa I., Daugule D. Saskarsmes tiesību īstenošanas problemātika. Jurista Vārds, 2019, Nr.46, 10.-24.lpp.

¹⁵⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 12.08.2011. spriedums lietā Nr. A420522810, SKA – 555/2011, 9.p. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 15.04.2022.]

¹⁵⁸ Celmiņa I., Daugule D. Saskarsmes tiesību īstenošanas problemātika. Jurista Vārds, 2019, Nr.46, 10.-24.lpp.

¹⁵⁹ Ibid.

zināšanas iepriekš minētajās jomās, tiesas nolēmumu bērnam būtu jāizskaidro pašam tiesnesim. Savukārt, ja tiesnesim nav šādu zināšanu, viņš varētu lūgt bāriņtiesas pārstāvi izskaidrot tiesas nolēmuma ietekmi un motivāciju bērnam. Pašsaprotami, ka zīdainim vai bērnam, kurš nav sasniedzis konkrētu vecumu, nolēmuma izskaidrošana nebūtu nepieciešama, tādēļ autore uzskata, ka būtu jāparedz konkrēts bērna vecums, no kura nolēmums viņam būtu izskaidrojams. Ievērojot minēto, autore rosina papildināt CPL regulējumu ar 244.¹⁵ pantu, kas izteikts sekojošā redakcijā: „*Tiesnesis, kuram ir padziļinātas zināšanas komunikācijā ar bērniem, nolēmumu par saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību izskaidro bērnam, kurš sasniedzis 3 gadu vecumu, personīgi, paskaidrojot nolēmuma ietekmi uz bērna turpmāko dzīvi un nolēmuma motivāciju. Ja tiesnesim nav šādu zināšanu, nolēmumu par saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību bērnam izskaidro bāriņtiesas pārstāvis pēc tiesneša lūguma.*” Pēc autores domām, izskaidrojot bērnam nolēmumu, kurā noteikta saskarsmes tiesības izmantošanas kārtība, varētu mazināties gadījumi, kad bērns nevēlas tikties ar vecāku saskarsmes īstenošanai, jo bērnam būtu radusies izpratne par saskarsmes nepieciešamību.

Bērna vispārīgie pienākumi ir ietverti BTAL IV nodaļas regulējumā. Izpētot minēto regulējumu, kā arī citus Latvijas normatīvos tiesību aktus, autore secina, ka bērnam nav noteikti pienākumi, īstenojot saskarsmes tiesību. Tas ir izskaidrojams ar to, ka bērnam ir tiesības nevis pienākums īstenot saskarsmi, līdz ar to viņam nevar būt pienākumu šīs tiesības realizācijā.

Jānis Stepanovs norāda, ka nolēmumā, kas izriet no saskarsmes tiesībām, prasītājs un atbildētājs ir vecāki, kuriem no nolēmuma izriet pienākumi, savukārt bērnam šādu pienākumu nav.¹⁶⁰ Autore uzsver, ka nolēmuma piespiedu izpildē viens no bērna vecākiem lietā var būt gan piedzinējs, gan parādnieks. Tā atzinis Latvijas Republikas Senāta Civillietu departaments 2019. gada lēmumā lietā Nr. SKC-[A]/2019: „Ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2016.gada [y].septembra spriedumu daļā, ar kuru risināts saskarsmes tiesību realizācijas jautājums, gan mātei, gan tēvam ir noteiktas kā tiesības, tā pienākumi. Šādā nodibinātajā tiesiskajā attiecībā par piedzinēju kļūst katra no pusēm, ja pretējā puse nepilda ar spriedumu uzliktos pienākumus. Kā liecina pārbaudāmais lēmums, tiesnesis to pamatojis ar kļūdainu apsvērumu, ka piedzinēja Civilprocesa likuma 541.panta trešās daļas izpratnē šajā lietā var būt tikai māte, kas neatbilst situācijai, ja viņa bez dibināta iemesla nav izpildījusi ar spriedumu uzlikto pienākumu noteiktā laikā nodrošināt bērna nogādāšanu tēva

---

¹⁶⁰ Intervija ar Rīgas apgabaltiesas iecirkņa Nr.58 zvērinātu tiesu izpildītāju Jāni Stepanovu. Rīgā, 06.04.2022. Džeinas Dervenikas personiskā arhīva materiāli.

dzīvesvietā.”¹⁶¹ Līdz ar to secināms, ka nolēmumu, kas izriet no saskarsmes tiesībām, izpildē katram no vecākiem ir pienākumi, kas jāpilda, lai saskarsmes tiesība tiktu īstenota atbilstoši nolēmumam.

Analizējot bērna tiesības un pienākumus, īstenojot saskarsmi, autore secina, ka bērnam ir neatņemamas tiesības uz ģimeni, no kuras izriet saskarsmes tiesība. Tāpat bērnam ir tiesības uz labvēlīgiem dzīves apstākļiem, kuri vecākam ir jānodrošina gan ikdienā, gan saskarsmes īstenošanas laikā. Bērnam ir tiesības paust savu viedokli, tai skaitā par nevēlēšanos tikt ar vecāku, ar kuru viņš ikdienā nedzīvo un rīcība pretēji bērna gribai ir uzskatāma par emocionālo vardarbību. Ņemot vērā, ka bērnam būtu jāparedz tiesības saņemt nolēmuma, kurā noteikta saskarsmes tiesības izmantošanas kārtība, skaidrojumu un motivāciju tā pieņemšanā, autore aicina papildināt CPL regulējumu ar 244.¹⁵ pantu. Autore atzīst, ka bērnam, īstenojot saskarsmes tiesību, nav pienākumu, kas ir likumsakarīgi, jo saskarsme ir bērna tiesība nevis pienākums.

---

¹⁶¹ Latvijas Republikas Senāta Civillietu departamenta 2019.g. lēmums lietā Nr. SKC-[A]/2019. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?lawfilter=0&year=2019> [aplūkots 18.04.2022.]

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Aizgādības tiesību institūts ir attīstījies no vēsturiskās tēva varas, neparedzot bērna mātei un pašam bērnam tiesības personiskajās attiecībās. Jaunajos laikos tēva varu aizstāja vecāku vara, līdzsvarojot vecāku tiesības, taču arī vecāku varas institūts neparedzēja bērna interešu aizsardzību. Tikai 21. gadsimta sākumā, ievērojot starptautisko līgumu prasības, Latvijas tiesībās tika nostiprināti aizgādības un saskarsmes tiesību jēdzieni. Autore atzīst, ka Latvijas normatīvajos tiesību aktos aizgādības un saskarsmes tiesību institūti mūsdienā izpratnē ir nostiprinājušies nesēn, likumdevējam pielāgojot tiesisko regulējumu ar starptautisko līgumu prasībām bērnu tiesību aizsardzības jautājumos.
2. Tiesai samērot vecāku tiesības ar bērna labākajām interesēm saskarsmes tiesības kārtības noteikšanā ir apgrūtinoši, ņemot vērā, ka vecāki prasījumos lūdz noteikt atšķirīgu saskarsmes tiesības kārtību un ir pasīvi pierādījumu sniegšanā tiesai. Autore secina, ka vecākiem ir aktīvāk jāiesaistās pierādījumu sniegšanā tiesai, apliecinot spēju pilnvērtīgi rūpēties par bērnu saskarsmes īstenošanas laikā un bērna labāko interešu nodrošināšanai jāatkāpjas no savām pozīcijām savstarpējā konfliktā.
3. Bāriņtiesas atzinums ir viens no pierādījumiem saskarsmes tiesības kārtības noteikšanā, tādēļ būtu jāprecizē tā aprakstošajā daļā iekļaujamā informācija. Autore piedāvā papildināt MKN Nr. 1037 98.⁴ punkta 2. apakšpunktu šādā redakcijā: *„aprakstošajā daļā norāda informāciju par bērnu un ģimeni vai aizgādībā esošo personu, uzskaita konstatētos faktus un iegūtos pierādījumus par: personas dzīves apstākļiem; bērna viedokli, ja bērns ir spējīgs to formulēt, ņemot vērā viņa vecumu un brieduma pakāpi; bērna saskarsmi ar vecākiem un citām personām, kas dzīvo vai ir zināms, ka dzīvos ar bērnu vienā mājsaimniecībā; bērna veselības aprūpi un izglītību; personas sadarbību ar sociālo dienestu; personām, kas dzīvo vai ir zināms, ka dzīvos ar bērnu vienā mājsaimniecībā; personas vardarbību pret bērnu vai bērna vecāku un citiem lietas apstākļiem.”*
4. Ievērojot to, ka bāriņtiesas rīcībā ir pieejama detalizēt informācija par bērna ģimeni, bāriņtiesai atzinumā būtu jāsniedz viedoklis par saskarsmes tiesības kārtības ietekmi uz bērna veselību un nepieciešamību nodrošināt saskarsmes personu. Autore rosina ieviest grozījumus MKN Nr. 1037 98.⁴ punkta 3. apakšpunktā, izsakot MKN Nr. 1037 98.⁴ punkta 3. apakšpunktu šādā redakcijā: *„motīvu daļā norāda iegūto ziņu analīzi saistībā ar tiesā iesniegto prasību, bāriņtiesas secinājumus un ieteikumus par bērna*

vai aizgādņībā esošas personas interesēm atbilstošāko risinājumu un tā pamatojumu, sniedzot bāriņtiesas viedokli par saskarsmes tiesības kārtības ietekmi uz bērna veselību, uztura vai dienas režīmu un nepieciešamību nodrošināt saskarsmes personu.”

5. Likumdevējam būtu jāprecizē apstākļi, kuri vērtējami izlemjot jautājumu par saskarsmes personas atbilstību bērna interesēm. Autore rosina papildināt CL 182. pantu ar sesto daļu, kas izteikta šādā redakcijā: *„Saskarsmes personas atbilstību bērna labākajām interesēm izvērtē, ņemot vērā lietas apstākļus un pierādījumus par: bērna vecumu; bērna veselības stāvokli; bērna un vecāku attiecībām; vecāku veselības stāvokli; bērna viedokli, ja bērns ir spējīgs to formulēt, ņemot vērā viņa vecumu un brieduma pakāpi, kā arī citiem lietas apstākļiem.”*
6. Lai veicinātu saskarsmes personas atbildīgu izturēšanos pret tiesas nolēmumu, normatīvajā tiesību regulējumā būtu jāparedz saskarsmes personas atbildība par savu pienākumu nepienācīgu izpildi, tādēļ autore izsaka priekšlikumu papildināt CPL 244.⁸ pantu ar trešo daļu, kas izteikta šādā redakcijā: *„Ja saskarsmes persona bez attaisnojoša iemesla nepilda pienākumus, kas paredzēti šī panta otrajā daļā vai nepilda tai ar tiesas nolēmumu uzliktos pienākumus, tiesa var piemērot vainīgajai personai naudas sodu līdz 100 euro.”*
7. Lai saskaņotu CL 182. panta otrās daļas regulējumu ar CPL 244.¹² panta pirmās daļas 2. punktu un tiesu praksē izdarītajām atziņām, autore izsaka priekšlikumu grozīt CL 182. panta otro daļu šādā redakcijā: *„Nosakot saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību, tiesa nosaka laiku vai laika periodu (nedēļas nogales, brīvdienas skolā, vecāku atvaļinājuma laiku, svētku dienas u. tml.), kuru bērns pavada pie tā vecāka, pie kura viņš nedzīvo.”*
8. Nolēmumu, kas izriet no saskarsmes tiesībām, piespiedu izpildē zvērinātam tiesu izpildītājam būtu jāparedz tiesības pieaicināt speciālistu, kurš spētu noteikt, vai bērna viedoklis konkrētajā situācijā ir ticis ietekmēts un vai saskarsmes īstenošana atbilst bērna interesēm. Pamatojoties uz minēto, autore rosina papildināt CPL 620.²⁴ pantu ar trešo daļu šādā redakcijā: *„Tiesu izpildītājs, izvērtējot konkrēto situāciju un apstākļus, var pieaicināt bāriņtiesas pārstāvi vai bāriņtiesas pilnvarotu personu nolēmumā noteiktajā saskarsmes īstenošanas vietā un laikā, lai noskaidrotu, vai saskarsmes īstenošana ir bērna interesēs.”*
9. Lai piedzinējs, iesniedzot piespiedu izpildei nolēmumu, kas izriet no saskarsmes tiesībām, nerīkotos pretrunā bērna vislabāko interešu principam, būtu jāparedz, ka uz šādu nolēmumu pamata izdotie izpildu dokumenti ir iesniedzami piespiedu izpildei

zvērīnātam tiesu izpildītājam sevišķā termiņā. Autore rosina papildināt CL regulējumu ar 182.¹ pantu šādā redakcijā: „*Izpildu dokumentu lietās, kas izriet no saskarsmes tiesībām, var iesniegt piespiedu izpildei 5 gadu laikā no tiesas vai tiesneša nolēmuma spēkā stāšanās dienas. Ja no tiesas vai tiesneša nolēmuma spēkā stāšanās dienas ir pagājuši vairāk kā 5 gadi, lai uzsāktu izpildu lietvedību, piedzinējam ir jāsaņem bāriņtiesas atzinums, ka nolēmumā noteiktā saskarsmes īstenošanas kārtība atbilst bērna interesēm.*”

10. Bērnām būtu jāparedz tiesības saņemt skaidrojumu par tiesas nolēmuma lietā, kas izriet no saskarsmes tiesībām, ietekmi uz viņa turpmāko dzīvi un nolēmuma motivāciju. Minēto apstākļu dēļ autore piedāvā papildināt CPL regulējumu ar 244.¹⁵ pantu, kas izteikts sekojošā redakcijā: „*Tiesnesis, kuram ir padziļinātas zināšanas komunikācijā ar bērniem, nolēmumu par saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību izskaidro bērnam, kurš sasniedzis 3 gadu vecumu, personīgi, paskaidrojot nolēmuma ietekmi uz bērna turpmāko dzīvi un nolēmuma motivāciju. Ja tiesnesim nav šādu zināšanu, nolēmumu par saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību bērnam izskaidro bāriņtiesas pārstāvis pēc tiesneša lūguma.*”

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

Literatūra

1. Anastasija Jumakova: Bērna tiesību uz identitāti ģenēze Latvijā un to apdraudējums adopcijas tiesiskā regulējuma kontekstā. Promocijas darbs. Rīga: 2019. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/48929/298-72864-Jumakova_Anastasija_am12254.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
2. Balodis K. Ievads civiltiesībās. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007.
3. Bāriņtiesas viedoklis. Vai vienmēr prioritāras ir bērna labākās intereses? Jurista Vārds, 2017., Nr. 24 (978), 29.-36.lpp.
4. Berlande G. Nolēmumu izpildīšana lietās, kas izriet no saskarsmes tiesībām. Jurista Vārds, 2020, Nr. 24/25 (1134/1135), 43.-48.lpp.
5. Celmiņa I., Daugule D. Saskarsmes tiesību īstenošanas problemātika. Jurista Vārds, 2019, Nr.46, 10.-24.lpp.
6. Daugule D. Bērna labākās intereses. Jurista Vārds, 2021, Nr. 23 (1185), 12.-13.lpp.
7. Dupate K., Reine I. Satversmes 110.pants. Valsts aizsargā un atbalsta laulību – savienību starp vīrieti un sievieti, ģimeni, vecāku un bērnu tiesības. Valsts īpaši palīdz bērniem invalīdiem, bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības vai cietuši no vardarbības. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas vēstnesis, 2011.
8. Jundzis T. Latvijas tiesību vēsture (1914-2000). Rīga: 2000.
9. Kalniņš V. Romiešu civiltiesību pamati. Rīga: Zvaigzne, 1977.
10. Osipova S. Eiropas tiesību priekšvēsture. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017.
11. Osipova S. Taisnīga tiesa un zvērināta tiesu izpildītāja institūta loma tās nodrošināšanā. Grām: Avota E., Berlande G., Grigore-Bāra E. Tiesu izpildītāja institūts Latvijā (1918-2018). Rīga: Latvijas Zvērinātu tiesu izpildītāju padome, 2018.
12. Pēlmane L. Vecāku varas institūta transformācija vecāku aizgādības tiesībās. Jurista vārds, 2010, Nr. 29 (624).
13. Pētersone Z. Komentārs Civilprocesa likuma 244.¹, 244.², 244.⁸, 244.¹¹, 244.¹² pantiem. Grām.: Civilprocesa likuma komentāri. II daļa (29.-60.1 nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Sagatavojis autoru kolektīvs Prof. K.Torgāna un A.Laviņa zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2021.
14. Saeimas preses dienests: Saeima Civillikumā precizē saskarsmes tiesību noteikšanas kārtību. Jurista vārds, 2015. Pieejams: <https://juristavards->

- lv.datubazes.lanet.lv/zinas/267498-saeima-civillikuma-precize-saskarsmes-tiesibu-noteikšanas-kartibu/.
15. Sanita Osipova: Tiesību evolūcija Latvijas teritorijā Krievijas impērijas sastāvā. Pieejams: <https://www.lu.lv/lv/zinatne/programmas-un-projekti/petniecibas-projekti-latvijas-universitate/2006/osipova/>.
  16. Sanita Osipova: Vecāku tiesības bērna veselības aprūpē un valsts atbildība par bērna interešu juridisko prioritāti. Pieejams: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/runas-un-raksti/satversmes-tiesas-priekssedetajas-sanitas-osipovas-priekslasijums-konference-covid-19-ietekme-uz-berniem-tiesibas-un-atbildiba/rhc-upcoming-events/1/>.
  17. Tiesībsarga birojs. Saskarsmes tiesības īstenošanas problemātika. Jurista Vārds, 2017, Nr. 24 (978), 16.-19.lpp.
  18. Tieslietu ministrija: Arī 2022. gadā būs pieejama valsts apmaksāta mediācija ģimenes strīdos. Jurista vārds, 2022. Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/zinas/280371-ari-2022-gada-bus-pieejama-valsts-apmaksata-mediacija-gimenes-stridos/>.
  19. Tieslietu ministrija: Pētījums Ģimenes tiesībās Civillikuma Ģimenes tiesību daļas modernizācijai, 2008. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv/node/2036>.
  20. Timpore E. Mediācija – viens no ģimenes strīdu risināšanas līdzekļiem. Jurista Vārds, 2020, Nr. 24/25 (1134/1135), 63.-65.lpp.
  21. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija: Emocionāla vardarbība pret bērnu. Pieejams: <https://www.bti.gov.lv/lv/emocionala-vardarbiba-pret-bernu>.
  22. Valters P. Valsts un tiesību vēsture jēdzienos un terminos. Rīga: Divergens, 2001.
  23. Vēbers J. Latvijas PSR ģimenes tiesības. Rīga: Zvaigzne, 1984.
  24. Vēbers J. No neatkarīgas Latvijas nodibināšanas 1918.gadā līdz neatkarības atjaunošanai 1991.gadā. Grām.: Civillikuma komentāri. Ģimenes tiesības. Rīga: Mans īpašums, 2000.
  25. Vecāku atbildība – bērna aizgādība un saziņas tiesības. Lietuva. Pieejams: https://e-justice.europa.eu/302/LV/parental_responsibility__child_custody_and_contact_rights?LITHUANIA&member=1.
  26. Zemīte K. Nepilngadīgās personas (bērna) viedokļa noskaidrošana. Jurista Vārds, 2020, Nr. 50 (1160), 43.-51.lpp.
  27. Brian Howe R., Covell K. Education in the Best Interests of the Child. Toronto Buffalo London: University of Toronto Press, 2013.

28. Butler I., Douglas G., Murch M., Scanlan L., Robinson M. Divorcing Children. Children's Experience of Their Parents' Divorce. London and New York: Jessica Kingsley Publishers, 2003.
29. European Union Agency for Fundamental Rights and the Council of Europe together with the Registry of the European Court of Human Rights. Handbook on European law relating to the rights of the child. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015.
30. Maclean M. Family Law and Family Values. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2005.
31. Фигдор Г. Дети разведенных родителей: между травмой и надеждой психоаналитическое исследование. Москва: "Наука", 1995. Доступно: <https://pb1lib.org/book/3086729/80e933>.
32. Гиппенрейтер Ю. Б. Общаться с ребенком. Как? Москва: АСТ, Астрель, Харвест, 2008.
33. Широ С.В. Права ребёнка: необходимость внедрения новых механизмов защиты. Москва – Мурманск: РПО «Спасем Детей» (Норвегия), 2009.

Normatīvie akti

1. ANO Bērnu tiesību konvencija. Pieņemta 20.11.1989.
2. Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Parakstīta Nicā 07.12.2000.
3. Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922.
4. Vietējo civillikumu kopoјums. Vietējo likumu kopoјuma III. daļa. Tulkoјums ar pārgrozīјumiem un papildināјumiem, kas izdoti līdz 1927.g. 31. decembrim, un ar dažādiem paskaidroјumiem Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavoјumā. Rīga: Valters un Rapa, 1928.
5. Civillikums: LV likums. Pieņemts 28.01.1937.
6. Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas laulības un ģimenes kodekss. Otrais teksts ar pielikumiem, kuros ievietoti pa pantiem sistematizēti materiāli. Rīga: Liesma, 1977.
7. Notariāta likums: LV likums. Pieņemts 01.06. 1993.
8. Bērnu tiesību aizsardzības likums: LV likums. Pieņemts 19.06.1998.
9. Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts 14.10.1998.
10. Tiesu izpildītāju likums: LV likums. Pieņemts 24.10.2002.
11. Bāriņtiesu likums: LV likums. Pieņemts 22.06.2006.

12. Mediācijas likums: LV likums. Pieņemts 22.05.2014.
13. Bāriņtiesas darbības noteikumi: Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumi Nr.1037.
14. Noteikumi par minimālo uzturlīdzekļu apmēru bērnam: Ministru kabineta 2013.gada 15.janvāra noteikumi Nr.37.
15. Семейный кодекс Российской Федерации [Krievijas Federācijas ģimenes kodekss]. 08.12.1995.
16. Civil Code of the Republic of Lithuania [Lietuvas Civilkodekss]. Vilnius: 18.07.2000.
17. Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации [Krievijas Federācijas Civilprocesa kodekss]. 23.10.2002.
18. Code of Civil Procedure [Civilprocesa kodekss]. 20.04.2005.
19. Law on Conciliatory Mediation in Civil Disputes [Likums par Izlīgumu Civiltiesiskajos Strīdos]. 15.07.2008.
20. Family Law Act [Ģimenes tiesību likums]. 18.11.2009.

Juridiskās prakses materiāli

1. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 11.10.2004. spriedums lietā Nr. 2004-02-0106, 11.p. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2004-02-0106_Spriedums.pdf.
2. LR AT Senāta Administratīvo lietu departamenta 12.08.2011. spriedums lietā Nr. A420522810, SKA – 555/2011. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi>.
3. LR AT Civillietu departamenta 2014.g. spriedums lietā Nr. SKC-[A]/2014. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/tiesibu-aktu-raditajs>.
4. LR AT Civillietu departamenta 07.01.2015. spriedums lietā Nr. SKC-1478/2015. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/tiesibu-aktu-raditajs>.
5. LR AT Civillietu departamenta 2015.g. spriedums lietā Nr. SKC-[A]-2015. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2015>.
6. Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017.g. spriedums lietā Nr. SKC-[E]/2017. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2017>.

7. LR AT Civillietu departamenta 2018.g. spriedums lietā Nr. SKC-[B]/2018. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2018>.
8. Latvijas Republikas Senāta Civillietu departamenta 2019.g. lēmums lietā Nr. SKC-[A]/2019. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?lawfilter=0&year=2019>
9. Latvijas Republikas Senāta Civillietu departamenta 11.02.2020. spriedums lietā Nr. C32251417, SKC-166/2020. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2020>.
10. Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 17.02.2020. spriedums lietā Nr. A420207818, SKA-700/2020. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/administrativo-lietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/bernu-tiesibas-vecaku-tiesibas?lawfilter=1>.
11. Latvijas Republikas Senāta Civillietu departamenta 2020.g. spriedums lietā Nr. SKC-[C]/2020. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/tiesibu-aktu-raditajs>.
12. Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 15.04.2021. lēmums lietā Nr. A420180320, SKA-773/2021. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/tiesibu-aktu-raditajs>.
13. Latvijas Republikas Senāta 2021.g. spriedums lietā Nr. SKC-[H]/2021. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/tiesibu-aktu-raditajs>.
14. Kurzemes apgabaltiesas 19.12.2013. spriedums lietā Nr. C36030513. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi>.
15. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 22.10.2014. spriedums lietā Nr. C30794212. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi>.
16. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 15.06.2021. lēmums. [nav publicēts].
17. Administratīvās rajona tiesas Rīgas tiesu nama 21.08.2013. spriedums lietā Nr. A42037443. Pieejams: https://www.tiesas.lv/Media/Default/Admin.tiesu%20spriedumi/Admin.raj.tiesas%20spriedumi/2013/Augusts/21.08.2013/AL_2108_raj_AA-03744-13_5.pdf.
18. Administratīvās rajona tiesas Rīgas tiesu nama 01.03.2022. spriedums lietā Nr. A420243921. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi>.

19. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 21.05.2015. spriedums lietā Nr. C30587014. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi>.
20. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 07.05.2021. lēmums. [nav publicēts]

Citi prakses materiāli

1. Likumprojekta „Grozījumi Civilprocesa likumā” anotācija. Pieejama: <http://www.lzti.lv/media/documents/4465/grozijumi-civilprocesa-likuma-par-saskarsmes-tiesibam.pdf>.
2. LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr. 11: Par terminu vecāku vara, 19.02.2002. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/62802-par-terminu-ivecaku-varai>.
3. Priekšlikumi likumprojektam “Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā” (Reģ. Nr.1020/Lp13) pirms otrā lasījuma. Pieejami: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/FB803E154DF20BF4C22586C6003529BE?OpenDocument>.
4. Sertificētu mediatoru padome: Sertificēti mediatoru darba statistika 2015 – 2021.gadā un ģimenes mediācijas programmas rezultāti 2017 – 2021.gadā. Pieejams: <http://www.mediacija.lv/?Resursi:Statistika>.

Arhīva materiāli

1. Intervija ar Rīgas apgabaltiesas tiesnesi Ilzi Celmiņu. Rīgā, 01.03.2022. Džeinas Dervenīkas personiskā arhīva materiāli.
2. Intervija ar Rīgas apgabaltiesas iecrikņa Nr.59 zvērinātu tiesu izpildītāju Jāni Lazdānu. Rīgā, 06.04.2022. Džeinas Dervenīkas personiskā arhīva materiāli.
3. Intervija ar Rīgas apgabaltiesas iecrikņa Nr.58 zvērinātu tiesu izpildītāju Jāni Stepanovu. Rīgā, 06.04.2022. Džeinas Dervenīkas personiskā arhīva materiāli.

Maģistra darbs „Aizgādības un saskarsmes tiesības teorētiskie un praktiskie aspekti”
izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie
informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: _____ Džeina Dervenīka
(personiskais paraksts)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: Mag.iur., lekt. Kristīne Zīle _____
(personiskais paraksts, datums)

Recenzents/-e: _____

Darbs iesniegts Civiltiesisko zinātņu katedrā 2022. gada 10. maijā.

Dekānes pilnvarotā persona: metodiķe Inta Šēfere _____
(personiskais paraksts)

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

(datums, protokola Nr.)

Komisijas sekretārs/-e: _____